

אגדתא דפסחא

קדש. ורחץ. פרפס. מגיד. רחצה. יחץ. מוציא. מצה.
מרור. כוהר. שלחן עזרה. צפון. ברה. הלל. נרצה.

קדש

אם תל בשבת נוהגים לפתח בפיוט זה, קדם הקדוש:

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מֵאֲכִי הַשָּׁלוֹם, מֵאֲכִי עֲלִיוֹן, מֵמֶלֶךְ שְׂנֵאֲלַחְתֶּם
מֵלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים).

בּוֹאֲכֶם רְשָׁלוֹם מֵאֲכִי הַשָּׁלוֹם, מֵאֲכִי עֲלִיוֹן, מֵמֶלֶךְ מֵלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים).

בְּרֻכּוֹנֵי רְשָׁלוֹם מֵאֲכִי הַשָּׁלוֹם, מֵאֲכִי עֲלִיוֹן, מֵמֶלֶךְ מֵלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים).

בְּצֵאתְכֶם רְשָׁלוֹם מֵאֲכִי הַשָּׁלוֹם, מֵאֲכִי עֲלִיוֹן, מֵמֶלֶךְ
מֵלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים).

כִּי מֵאֲכִיו יֵצֵוּהוּ לָךְ, יֵצֵוּהוּ לְהֵם, רְשָׁמְרָה בְּכָל דְּרָכֶיהָ: רַב יְהוֹנָתָן
יִשְׁמַר צֵאתָהּ וּבּוֹאָהּ, מֵעַתָּה מֵעַכְשָׁיו וְעַד עוֹלָם:

אִשֶּׁת תִּיר וְיִשְׁרָה מִי יִמְצֵא, וְרַחֵק מִפְּנִינִים מְכָרָה מִפְּנִינִים: בְּטַח
בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ שְׂשֵׁמֶר אֶת רַגְלָיו, וְשָׁלַח וְרָכַשׁ לֹא יִחְסַר בְּיָתָם: גְּמַלְתָּהּ

טוֹב וְלֹא רָע, כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דְּרִשָּׁה חֶסֶד וּפְשָׁתִים
לְשׁוֹתָם, וְתַעֲשֵׂ בְחֻפְזָהּ כְּפִיָּה עֲשׂוּתָהּ: הִיתָה כְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר, הַמְבִיאִית
עֲבוֹדָתָהּ בְּרַצוֹן.

קדי
 להביא את **מפריהק תביא לחמה: ותקם בעוד לילה, ותתן מרר**
 מיוז **לבייתה וחק המיוז** **לנערתיה: זממה השבה לקנות שדה ותקחהו,**
מפרי כפיה מעשי ידיה נמעה פרם: חגרה בעוז בכח מתניה,
ותאמץ זרועתיה במלאכה: מעמה לאח שראתה כי טוב סתרה **הצליחה**
או לא יכבה בלילה נרה **שתעסק גם ידיה שלחה בפישור** **בו קרוך**
וכפיה תמכו פלך: המטה: כפה פרשה לעני **ותת צדקה וידיה שלחה**
לאביון: לא תירא לביתה משלג מקנה השלג **כי כל ביתה לבש**
שנים בגדים צבעניים: מרבדים מעות המטה עשתה לה, ישש וארנמן לבושה:
אריץ: סדין לבוש נודע נר בשערים **מקום ישיבת האנשים החשובים בעלה, בשבתו עם זקני**
תוק והדר ומהדר לבושה, ותשחק ותשמח **ליום אחרון** **על תפוד**
פיה תמיד פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה **לקמד האחרים**
צופיה ומשיחה הליכות ביתה, ולחם עצלות לא תאכל **כי תמיד**
לכו קמו בניה ויאשרוה שבהיה, בעלה ויהללה: **באמרים רבות פנות**
עשו חיל הצליחו **ואת עלית על בלנה: שקר החן והבל היפי**
ואין בהם, רק אשה יראת יהוה היא תתהלל: **ולכו תנו לה מפרי**
ידיה נבול, ויהללה בשערים **מקום מושב האנשים** **מעשיה:**

שׁוּרְתֵי יְהוָה לִבְגְדֵי תַמְיֵד
אִם הָלַךְ בְּחֹל מִתְחִיל כָּאֵן:

מוֹזְגִים כּוֹס רֵאשׁוֹן לְכָל הַמְּסֻבִּים:

וְאוֹחֲזוּ הַכּוֹס בְּיַד יְמִינוֹ וְאוֹמְרִי:

כּוֹס יִשׁוּעוֹת אִשָּׁא. וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
חֲזֹרוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ:

מִזְמוֹר לְדָוִד. יְהוָה אֱלֹהֵי רַעִי, וְלִבּוֹ לֹא
אֶחְסֵר: בְּנֵאוֹת דָּשָׂא, יִרְבִּיעַנִי
עַל מֵי מְנַחֹת שְׂקָטִים יִנְהַלְנִי יוֹבִלְנִי:

נַפְשִׁי יִשׁוּבֵב יְנִיחַ. יִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי צֶדֶק בְּדֶרֶךְ
לְמַעַן יִדְעַ שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: גַּם כִּי פֹאֶשֶׁר אֵילֶךְ בְּגִיא
צַלְמוֹת לֹא אִירָא מִכָּל רָע, כִּי אֶתָּה
עַמְדִי. שְׁבַמְךָ הַמְּסֻבֵּי וּמִשְׁעַנְתְּךָ הַמְּסֻבֵּי לִבִּי אֶסְמָךָ

הַמָּה יִנְחַמְנִי: תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלִחָן עֵשֶׂר כְּבוֹד
וּמְלִכּוֹת, נֶגֶד צַרְרֵי אוֹיְבֵי. דִּשְׁנַת בְּשֶׁמֶן מְלֹכֶה רֵאשִׁי, וּמִצֵּי

כּוֹסֵי רְנוּתָה: אֶךְ | רַק טוֹב וְחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי
כָּל יְמֵי חַיֵּי. וְשַׁבְתִּי וְאֶשְׁבּ בְּבֵית יְהוָה אֱלֹהֵי

לְאֶרְךָ: מְתוּד אֲרִיכוֹת יָמִים:

אם תל בשבת מוסיפים:

יּוֹם הַשְּׁשִׁי: וַיִּבְלֶנּוּ מִלְאֲכַת פְּרִיאֵת הַסְּמִימָה, הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם הַיְמִנְאִים: וַיִּבְלֶם סִים אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, אֵת מְלֶאכְתּוֹ שְׁעֵרְתָּ בְּרִיאָתוֹ, אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיִּשְׁבַּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִכָּל מְלֶאכְתּוֹ הַמְּבִיאָה אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּתוֹסֶפֶת, וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ. פִּי בּו שְׁבַת וּפְּפּ מִכָּל מְלֶאכְתּוֹ, אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

ואמר: סְבָרִי מְרַנֵּן.

ותעומדים שם אומרים לו: לְחַיֵּי. ואמר:

תקוף בעל היכולת
ובעל הכחות כולם
המשנה עליי בפרש

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֲדוֹן הַכֹּל, הַהוֹרֵה וְהוֹדֵה, יְהוָה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ.

מְלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן: (אָמֵן)

תקוף בעל היכולת
ובעל הכחות כולם
המשנה עליי בפרש

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֲדוֹן הַכֹּל, הַהוֹרֵה וְהוֹדֵה, יְהוָה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ.

מְלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן. בָּחַר בָּנוּ וַיְגַדְּלֵנוּ רְצָה בָּנוּ וַיַּפְאֲרֵנוּ:

תְּרוּמָה הַבְּדִילָנוּ⁴ כְּמוֹ תְרוּמָה, מִכָּל עָם. אֶרֶץ תְּמַדָּה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַנְּחֻמָּדָת מִכָּל הָאָרְצוֹת, הַנְּחִיל אוֹתָנוּ:

קִדְּשׁ אֵת וְהַתְּמַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּעוֹלָם. בְּגִלְל בְּזִכּוֹת

4. תְּרוּמָה הַבְּדִילָנוּ: כָּל הוֹסֶפֶת זֶה נוֹעֵדָה כְּהַמְשַׁךְ לַמַּלְאִכִּים אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ וַיְגַדְּלֵנוּ וְכוּ' (ר"י אלאחד).

אבות שְׁעֵשׂוּ אֶת רְצוֹנֵנוּ וּתְרוּ עַל רְצוֹנֵנוּ, **גְּבוּרֹת**
עֲשֵׂה לְמַעַנְהוּ לְמַעַן לֹא יִתְחַלֵּל שְׁמוֹ • **וְאִין חֶקֶר**
לְנַפְלְאוֹתָיו שְׁעַם יִשְׂרָאֵל **עַדַּת קְדוֹשִׁים** בְּקַרְשֵׁתוֹ יִתְפַּרֵּד
אוֹתָנוּ קָרָא • **וְהַחֲשִׁיב** כְּרַם חֲמֻדָּה **וְנִטְע**
שְׁעֵשׂוּעִים וְהַנְטִיעוֹת **וְיִקְרָאם סְגוּלָּה** נְבָהָרִים
לְשִׁמּוֹ וְרֵאשִׁית לְקַחָם **מִכָּל גִּזְיֵי**
הָאָרְצוֹת: שְׁהֵם מְשׁוּלָּים **בְּצָבָא מְרוֹם** לְצָבָא
וּמְכוּנָנִים וְדוֹמִים **כְּכּוֹכְבֵי רְקִיעַ** שְׁחֹלְקִים • **וְיִהְיוּ**
עֲלִיּוֹנִים בְּקֶרֶב תִּבְלָה **עַל כָּל** וְנִכְבְּדִים **עַל**
כָּל הָאֲמוֹת: **צְדִיקִים** וְזִו פְּנִיָּהֶם **כְּזִו**
הַשָּׁמַשׁ וּמְרֵאָה דְּמוֹתָם **כְּמִלְּאֲכֵי שָׂרְת**:
לָהֶם יֵרְאוּ מְלָכִים וְקָמוּ מִפְּנֵי • **וְכֹן שָׂרִים**
וַיִּשְׁתַּחֲווּ: לְמַעַן יִהְיֶה אֲדֵנָה **צָבָאוֹת אֲשֶׁר**
נִאֲמָן שְׁמַעְשִׂיו **קְדוֹשׁ** מִתְקַדֵּשׁ **יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּם**

5. **אוֹתָנוּ קָרָא**: בפרוש רבנו יצחק אלאחדב נין הרא"ש כתב שגרסת אוֹתָנוּ קָרָא היא טעות וצ"ל בניהם קָרָא. כי רב הלשון הוא לשון נסתה, ולפי גרסתו הפרוש שקרא את בניהם קוֹזֵשִׁים בגלל זכות האבות.

6. **כְּכּוֹכְבֵי רְקִיעַ**: וי"מ ועומדים לעולם ככוכבי רקיע (ר"י אלאחדב).

7. **כָּל הָאֲמוֹת**: וי"מ שְׁחֻשְׁבִּים מעל כל האמות כי אין המזל שולט בהם (ר"י אלאחדב).

בְּחָרָה: ^{בגלל הכבוד ותמורה} כָּל רוֹאֵיהֶם יִכִּירוּם. כִּי ^{ויאמרו עליהם}

הֵם זָרַע בֵּרַךְ יְהוָה: ^{יאהוהו} וַיִּקְרְשׁוּנוּ: ^{נקדש אותנו אמתו המקדש את הפלגה}

קִדְשֵׁת עוֹלָם. וּשְׁמוֹ הַגְּדוֹל עָלֵינוּ קָרָא

שָׁאֲנוּ נִקְרָאִים: ^{עם ה'} אוֹתָנוּ קָרָא עֵדָה לְשֵׁמוֹ ^{שאנו נקראים עדת ה'}

סִגְרָה וְנַחֲלָה ^{תבימים תמיד} מִיְּמֹת עוֹלָם ^{מלפני שנברא העולם}:

וַיִּקְרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי⁸. וַיִּגְיִשׁנוּ לְפָנֵי חוֹרֵב

יְהוָה: ^{במתו הערה} וַיִּזְרִישׁנוּ דְבָרֵי חַיִּים ^{שנתנו לנו תורת שהיא תכלית החיים}. כְּתוּבִים

בְּאֶצְבַּע הַדָּרוֹ ^{שנכתבו באצבע אלהים}: וַיַּעַשׂ לָנוּ יְהוָה ^{יאהוהו}

אֱלֹהֵינוּ נְסִים וּנְבוֹרוֹת ^{בארץ מצרים}. וַיִּגְאֲלֵנוּ מִיַּד

אוֹיֵב ^{מיד פרעה}: וַיִּתֵּן לָנוּ יְהוָה ^{יאהוהו} אֱלֹהֵינוּ

מִשְׁפָּטִים יִשְׂרָיִם ^{שישורותם תמידית} וְתוֹרוֹת אֱמֶת

שָׂרָק הַיָּא ^{האמת היחידה}. חֲקוּם וּמִצּוֹת טוֹבִים ^{שנועדו לנו כדי שנהיה טובים}:

וְתִתֵּן לָנוּ יְהוָה ^{יאהוהו} אֱלֹהֵינוּ ^{(בשבת: שפחות למנוחה}

מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וּזְמַנִּים ¹⁾

8. לפני הר סיני: וי"מ סיני הכונה לסנה שהיה קודם יציאת מצרים (וי"א אלאחזב).

לְשִׁשּׁוֹן, אֶת יוֹם (בשבת: הַמְנוּחַ תְּזוּה אֶת יוֹם) מוֹב
 מִקְרָא קֹדֶשׁ תְּזוּה אֶת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת תְּזוּה,
 זְמַן חֲרוּתֵנוּ בְּאֶהְבָּהּ, וְכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם.
 וַיִּבְחַר בּוֹ בַיּוֹם תְּזוּה מִכָּל הַיָּמִים
 וַיִּרְצָה בּוֹ וַיִּקְדְּשֵׁהוּ מִכָּל
 הַיָּמִים אף שכל השבתות והמועדים הם זכר ליציאת מצרים
 בְּכָד שָׁנָתוֹ לֵנוּ: לְהִיּוֹת מְהֻלָּלִים אומרים הלל בּוֹ
 עַל פְּלֵאֵי מַעֲשָׂיו. לְהִיּוֹת מְזַכְּרִים בעת שמספרים
 אוֹתוֹ את שבתיו ה' בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה:

לְהוֹדִיעַ, כִּי בּוֹ הוֹצִיא יְהוָה יאהיהנהו אֶת
 עַבְדָּיו מִמִּצְרַיִם. מִכּוֹר תְּבַרְזֵל
 אוֹתֵנוּ מִלֵּט: לְהוֹדִיעַ, כִּי בּוֹ ומכלי המצרים את הקרב שהיהם בו גבה
 עָשָׂה יְהוָה יאהיהנהו נְקֻמַּת בְּאוֹיְבֵיהֶם במכות בכורות.
 וּבּוֹ ובסוף חג הפסח שָׁקַע צָרֵיהֶם הטביע בעמק את אויביהם בַּיּוֹם: לְהוֹדִיעַ,
 כִּי בּוֹ קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן

9. אוֹתֵנוּ מִלֵּט: כִּי אִם לֹא הוֹצִיא הַיְיָנוּ אֶנְחֵנוּ עֲבָדִים שָׁם לְעוֹלָם [מתוך שְׁהֵינּוּ שׁוֹקְעִים בְּטָמְאֵת הַעַמִּים] (ר"י אלאחדם).

בְּקֶדָה שְׁעִשׂוּ כְרַצּוֹנֵי. וְעִבְדוּהוּ בְּלִבָּב בְּלֵב שָׁלֵם: ^{וְצִרִיד} לְפָרְסֵם וְגַם

לְחֹדְיֵעַ, כִּי בּוֹ עָשָׂה יְהוָה יְהוָה יִאֲחָדְנֵהוּ נַסִּים
 וּנְבוֹרוֹת לְאוֹהֲבָיו ^{מֵעַם} וְנִפְלְאוֹת רַבּוֹת יִשְׂרָאֵל.
 לְבָנֵי יִדְרִיו ^{בְּקֶדָה שְׁלֵיָא פִּנְעַע} כִּי בָנוּ בְּחֶרֶת וְאוֹתָנוּ
 קִדְשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, וּמוֹעֲדֵי קִדְשְׁךָ
 בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה ^{אֲדוֹן הַכֹּף} מִקִּדְשׁ ^{הַתְּהוֹמוֹת וְיִדְהָ} (בְּשַׁבַּת: הַשְּׁבֵת ו') יִשְׂרָאֵל

וְהַזְּמַנִּים: ⁽¹²⁸⁾

וּמְבָרַךְ שֶׁהֵחִינּוּ כְּדִלְקָמוֹ.

וְכִשְׁחָל פֶּסַח בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת מוֹסִיפִים קוֹדֵם שֶׁתְּחִינּוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה ^{אֲדוֹן הַכֹּף} אֱלֹהֵינוּ ^{הַתְּהוֹמוֹת וְיִדְהָ} מִלְּךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ: ⁽¹²⁸⁾
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה ^{אֲדוֹן הַכֹּף} אֱלֹהֵינוּ ^{הַתְּהוֹמוֹת וְיִדְהָ} מִלְּךְ הָעוֹלָם הַמְּבָרֵךְ בֵּין כִּנְדֵשׁ לְחוֹדֵי,
 וּבֵין אֹרֶז לְחֻשֶׁה, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְגוֹיִם, (ו"ג לְעַמִּים), וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשִּׁתַּיִם יְמֵי
 הַמַּעֲשֶׂה. וּבֵין קִדְשַׁת שַׁבַּת לְקִדְשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּרִלָּה, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי הַקְּדוֹשׁ
 וְהַקְּדוּשָׁה מִשִּׁשִּׁתַּיִם יָמִים קִדְשָׁתָהּ. וְהַבְּרִלָּתָה אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתָהּ. בְּרוּךְ
 אַתָּה יְהוָה ^{אֲדוֹן הַכֹּף} הַמְּבָרֵךְ בֵּין כִּנְדֵשׁ לְחֻשֶׁה: ⁽¹²⁸⁾

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה ^{אֲדוֹן הַכֹּף} אֱלֹהֵינוּ ^{הַתְּהוֹמוֹת וְיִדְהָ} מִלְּךְ הָעוֹלָם, וְהַגִּיעֵנוּ

מִלְּךְ הָעוֹלָם. שֶׁתְּחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעֵנוּ

לְזִמְן תְּהֵא: ⁽¹²⁸⁾

תְּחִינָה בְּעַל הַכֹּף
 וּבְעַל הַתְּהוֹמוֹת וְיִדְהָ
 הַמַּעֲשֶׂה עֲלֵי שִׁשִּׁתַּיִם

שו"ת ר' יהודה לבגדי תמיד

יוזבים ומיסבים על צד שזאל ושותה לכתחלה כל הכוס, ובדיעבד סגי ברב רביעית או רב כוס (והנשים לא נהגו להטב).

וְרַחֲמֵי

נוטלין את הדינים ומברכים.

תקוף בעל הכולת
ובעל הכחות כולם
המשנה עליו בפרט

ברוך אתה יהוה אלהינו, אלהינו

מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו

וצונו על נטילת ידים: (א"מ)

מְרַפֵּס

לוקח כל אחד מהרפס (ונוהגין לקחת ירק הנקרא בקדנוס – פטרוזיליה או צנון ומצד הדין שרי גם בשאר ירקות, רק לא יקח מירק השמור למרור, ויברקס היטב מן התולעים) שעור כזית, ומברך בורא פרי האדמה ויתבון לפטר את המרור בברכה זו.

נהגו שראש המסבים מברך ומכון להוציא אף שאר המסבים ידי חובתן, וגם הם יכנונו לצאת ידי חובה.

תקוף בעל הכולת
ובעל הכחות כולם
המשנה עליו בפרט

ברוך אתה יהוה אלהינו, אלהינו

מלך העולם. בורא פרי האדמה: (א"מ)

ומטבלו בחרוסת מדללת ביין ואוכלו (ויש נוהגים להטב), ואין מברך ברכה אחרונה.

מְגִיד

מכסים את השלחן במפה, ומוזגים כוס שני (יש נוהגים לכל המסבים ויש נוהגים רק לראש המסבים), וכתב מהר"י"ן פשקורא ההגדה נוטל כל אחד כוסו בידו ולא נהגו כן.

מתחיל על כוס שני ואומר:

ומתחילים כלם יחד ובנעימה אחת.

הא לחמא עניא: השעם שתקנו לומר זאת בלשון ארמית, כיון שלא היו העניים מבינים לשון הקדש, ואמירת הא לחמא עניא היא הכרזה לעניים שיבואו לאכול שפן המשך הדברים הוא כל דכפין ייתי ויכול וכו' (אברבנאל).

בְּבִהִילִיּוֹ בְּחִפְזוֹ יִצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם. הֲאֵלֶּה לְחֶמְאָ

עֲנֵיָא ^{לחם} הָאֵכְלוּ ^{הָעַנִּי} אֶבְהַתְנֵא ^{שֶׁאֵכְלוּ} אֲבוֹתֵינוּ

דְּנִפְקוּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם ^{שִׁיֵּצְאוּ מֵאַרְצוֹ} מִצְרַיִם. כָּל דְּכִפְיָן

יִיתִי וַיִּיכֹל ^{יבא} וְכָל דְּעִרְיָן לְפִסַּח ^{לעשות} סֵדֵר פִּסַּח ^{רָעַב}

יִיתִי וַיִּפְסַח ^{יבוא ויעשה} שְׂתֵא, הָכֵא ^{עמי סדר פסח} אֲנִי עֲדִין כְּגִלּוֹת ^{אע"פ שהשנה}

לְשָׁנָה הַבָּאָה, ^{נעשה את} בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל ^{הסדר} בְּאַרְצֵי ^{בארץ} יִשְׂרָאֵל

שְׂתֵא הָכֵא, עֲבָדֵי ^{עדין אנחנו} לְשְׂתֵא דְּאַתְרָא ^{עבדים}

שְׂתֵבּוּא, בְּנֵי חוּרֵי ^{נתנה בני} חוּרֵין

כאן הֵבֵן שׂוֹאֵל, וּמִנְהַגְנוּ שְׂכָל הַמְּסֻבִּים ג' כ' אוֹמְרִים מַה נִּשְׁתַּנָּה.

מַה נִּשְׁתַּנָּה: הַטַּעַם שֶׁשׂוֹאֲלִים דּוֹקֵא עַל עֲנָנִים אֱלוֹ, מִשּׁוּם שְׁאֵנוּ עוֹשִׂים מְעֻשִׂים הַסּוֹתְרִים, מִצַּד אֶחָד אֲנִי עוֹשִׂים דְּבָרִים הַמּוֹרִים עַל הַיִּתְנֵנוּ בְּנֵי חוּרֵין, וְעַל כֵּךְ אֲנִי שׂוֹאֲלִים עַל הַטַּבּוּל וְעַל הַהִסְבָּה. וּמִצַּד שְׁנֵי אֲנִי עוֹשִׂים דְּבָרִים הַמּוֹרִים עַל הַיִּתְנֵנוּ עֲבָדִים כְּלָחֵם עֵינִי וּמְרוּר, וְעַל כֵּךְ אֲנִי שׂוֹאֲלִים עַל מִצֵּה וְעַל קְרוֹר (אֲבִרְבָּנְאֵל).

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלְיָלָה הַזֶּה מִכָּל הַלְיָלוֹת.

שְׂבִכָּל הַלְיָלוֹת אֵין אָנוּ מִטְבִּילִין ^{לפני} הַאֲלִילָה

אַפְלוּ פְּעַם אַחַת, וְהַלְיָלָה הַזֶּה שְׂתֵי

פְּעָמִים ^{1 שהם} חוֹבְבָה

1. שְׂתֵי פְּעָמִים: כִּי הַטַּבּוּל כְּטַבּוּל הַכֶּרֶפֶס הֵם רְשׁוּת (מֵהַר"ף).

שְׁבַכְרָה הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים חֶמֶץ וּמִצָּה.

וְהַלֵּילוֹת הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה:

שְׁבַכְרָה הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׂאֵר יִרְקוֹת

וְהַלֵּילוֹת הַזֶּה דְּנִקָּא מְרוֹזְרִים:

שְׁבַכְרָה הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין

וּבֵין מְסֻבִּין. וְהַלֵּילוֹת הַזֶּה כָּלוּנוּ מִיסּוּבִין.

דְּנִקָּא בְּרֵדִי
חֲרוּת

וְהִנְנוּ שֶׁהֵבֵן שׁוֹאֵל כָּאן קְצוּר הַהֲגָדָה בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי:

מֵא כְּבֵר הִידָה אֵ(ר) לֵילוֹת מִן גְּמִיעַ

אֵ(ר) לֵילוֹתֵי מִן נִשְׁתַּנְּה הַלֵּילוֹת. כְּרָנוּ גְּהוּדֵינָא

וְאֲבֵאֵינָא מִן מְצָר בֵּית אֲלַעֲבוּדֵיהַ

מֵא כָּאנוּ יִפְעֵלוּ מִן הָיוּ עוֹשִׂים. כָּאנוּ

יְבִלְטוּ אֵ(ר) תְּבָן פִּי אֵ(ר) לְבָן וְאֵ(ר) לְבָן

פִּי אֵ(ר) תְּבָן הָיוּ מְעַרְבִין הַתְּבָן. לְמִן לְמִן. לְפִרְעָה

אֵ(ר) רְשָׁע אֲלֵנְמוֹר לְפִרְעָה הַרְשָׁע הַנְּמוֹר. אֲלֵדִי רֵאסוּהַ

סָאע אֵ(ר) צְמָעוֹר אֲשֶׁר רֵאשׁוּ. וְפִוּמוֹ סָאע מִנְקָה

א(ר)תנור ופיו כמו פתח התנור. ואורד א(ר)לה על(י)

א(א)רמזריון א(ר)דם והביא אלהים על המזרים דם.

וא(ר)ע'פאדע ויצפרדע ואלקמל ואלקמל

ושפרעושים. ואלזחוש וערוב. ואלפנא ודבר. ואלגרר

ושחין. ואלבררד וברר. ואלגררד וארבה.

וא(ר)ע'לאם וחשד. ומות אלאבכאר ומכת בכורות.

חתא עפוז פפוז, עליהא אלה לענה תגוז

פאן מעאהא מעבוד מן ענה אפלו וקנה קשישה, עליה אלה קללות יהולו.

דכל אכלב אכלהא וקנס הלבב. וצרכת פסל ממצק. היה לה.

תלך א(ר)לילה וצעה באותו הלילה צעה גדולה. וכאן צראך

עצ'ים במצר והיתה צעה גדולה במצרים. לקים מה שנאמר:

כי אין בית אשר אין שם מת. ונרקו

ארמזריון כי בחר אלקלום וטבעו המצרים. וכרגו

בני אסראיל מן ואסמה ויצאו בני ישראל מתוכו בנבשה. וכלצהם

א(ר)לה ביד שדידה ודראע ממדידה

והעלים אלהים ביד חזקה. ובזרוע נטויה.

ובשפתים גדולים. ובאותות ובמופתים.

על ידי משה רבנו

בן עמרם אדון הנביאים
שליח האלהים

עליו השלום:

והרא אלנואב

וזאת
התשובה

ואמרם כלם יחד ובנעימה אחת.

עבדים היינו לפרעה במצרים: אנחנו בעצמנו היינו, אע"פ שאותו פרעה ואותם המצריים ששחררום קבר מותו, בכל זאת היינו נשארם משעבדים לשם של פרעה ולשם המקום של מצרים, כי כל מי שהיה מלך במצרים נקרא פרעה. ואם לא הוציאנו ה' משם ביד חזקה, לעולם היינו משעבדים לתת תשואות חן למצרים ותקרת טובה על ששחררו אותנו (מעשי ה' בנגד המהר"ק).

עבדים ^{אפלו} ^{שעבדים} היינו גם לפרעה במצרים

וגם לאנשי ^{אבל} ^{מצרים} ויוציאנו יחזקיהו ^{אחיהו} ^{יהודה} אלהינו

משם ביד חזקה ^{בכף ששנה} ^{את דרך הטבע} ובזרוע נטויה

ואלוי לא גאל הקדוש ברוך הוא ^{המאמת להבות} ^{את האויבים}

את אבותינו ממצרים, עדן אנו ובנינו

ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה

במצרים ^{2 בגלל שהיו שוקעים} ^{3 במ"ט שערי טמאה}. ואפלו פלנו חכמים,

2. היינו לפרעה במצרים: או משום שהיתה ארץ מצרים שולטת בכל העולם ע"י כשוף (מהר"ץ).

3. כלנו חכמים: ענינו יציאת מצרים הוא עמוק עמוק מי ומצאנו. וכן הטעם בהמץ ומצה. לכן אומרים ואפלו פלנו חכמים פלנו נבונים. פלנו יודעים את התורה ע"ד תקבלה. מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. ביום ובלילה להבין משהו מענין זה. והעדוית לכך היא ספור המעשה ברבי אליעזר וחכמי הדור שהיו מסבין בבני ברק, עד שהיו מאירין דבריהם ככרס וכזהר הרקיע והיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה. ולכן מיד אח"כ אמר רבי אליעזר בן עזריה, הריני פבו שבעים שנה ולא זכיתי לנצח החכמים. שתאמר

בְּלָנוּ נְבוֹנִים, בְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה,
 מְצוּה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל
 הַמְאָרִיךְ [לְסַפֵּר] בִּיצִיאַת מִצְרַיִם

מפלאות
שקרו

הרי זה משבח
 כי אין גבול לחובת
 ספור יציאת מצרים

מעשה ברבי אליעזר: "היו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו וכו' הגיע זמן ק"ש של שחרית". בגלל המון נתבטל עם ישראל בליל יו"ט ראשון של פסח מלספור ביציאת מצרים כמוכא במגלה (דף ד ע"א), ומשום כך חזבים לקרות המגלה בלילה וכו', שהיו זועקין בימי צרתו בלילה. וזה היה בליל יו"ט ראשון של פסח, ובלילה הזה נדדה שנת המלך עד הבקר שבא הקו, ומאז התחיל מפלתו של הקו. ובני ברק הם היו כי שם דרו בני בניו של הקו, ורצו לתקן חטא אבותיהם, לכן היו מספרין כל הלילה ביציאת מצרים עד שבאו תלמידיהם ואמרו הגיע זמן ק"ש של שחרית, ואז היה מפלתו ותו לא צריכין לתקן (מקורות שער י"ח).

מְעֵשָׂה וְכֵן הָיָה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי
 עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי
 בְּרַק מְקוֹם שֶׁם, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם
 כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמוּדֵיהֶם
 וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיַת

יציאת מצרים בלילות באפן שנאמר כי האמרו הרי זה משבח, כי לעמק סודו צריך זמנים ולילות, לכן ממשיכים אח"כ ברוח המקום שנתו וכו'. שנתו תורה צמוקה כזאת לישראל שיש בה ענינים נפלאים וחילוקים עצמים. וזאת גם הפונה בהמשך כנגד ארבעה בנים דברה תורה וכו', (צדור המזוי שהיה מגדולי מגדשי ספרד וזהו טהור עם מן הבי"א).

4. כלנו יודעים את התורה: ולא היו שבט לוי שהם התלמידי חכמים משעבדים במצרים בכל זאת חובה גם עליהם לספר ביציאת מצרים (מהרי"י בשם הרשב"א) או משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, והרי"ף והרשב"א כתבו שהפונה על כל ימות השנה (מהרי"י).

וְהִיא מַעוּה עוֹבֶרֶת
וְחֹבְרָה עֲלֵיהֶם לְפָסֵק *

שְׁמַע שְׁלֵי-שְׁחָרִית

אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. הֲרִי

אֲנִי כִּבְּן שִׁבְעִים שָׁנָה ⁵ כִּי נַעֲשֶׂה לוֹ נֶס וְהִלְבִּינוּ זְקֵנוֹ וְזָלָא

זְכוּתִי ^{לְשִׁמוּעַ חֲדָוֶשׁ זֶה} שְׁתֵּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם

בְּלִילוֹת ⁶ מִחֲמַת הַחֹבְרָה, עַד שִׁדְרָשָׁה בֶּן זֹמָא.

שְׁנֵאמָר ^(דְּבָרִים טו) לְמַעַן תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם צֵאתְךָ

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ,

חַיִּים ^{לְרַבּוֹת אֶת} כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, ^{קַל לְרַבּוֹת אֶת} חַיִּים לְרַבּוֹת.

וְחַכְמַיִם אֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ, ^{לְרַבּוֹת אֶת} הָעוֹלָם

הַזֶּה. כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, ^{כָּל לְרַבּוֹת אֶת} לְהַבִּיא אֶת יְמוֹת

הַמְּשִׁיחַ.

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם: אֹמְרִים קָאן ד' בְּרֻכּוֹת כְּנֶגְדֵי הַד' בְּנִים, וּמַצּוֹת הַהֶגְדָּה הִיא מַצּוֹת עֲשֶׂה וְהִיא צְרִיד לְבָרוּךְ עֲלֵיהֶּי, אֱלֹא שְׁנִפְסָרָה בְּק"ש, וּמ"מ מֵרַב חֶמֶת הַהֶגְדָּה תִּקְנֵנוּ מַעֲזִין בְּרַכָּה (שְׁבַח"ל).

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם ^{הַקַּב"ה} שְׁנַתְּנָן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל

עַמּוֹ, בְּרוּךְ הוּא. כְּנֶגְדֵי אַרְבַּעַה בְּנִים

5. כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה: אִם מִשׁוּם שֶׁהָיָה גִלְגּוּלוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל (מַהֲרַ"ז בְּשֵׁם הַאֲרִ"י ז"ל).

6. שְׁתֵּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת: וְדָאֵי שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עַרְבֵית רַק הָיָה מִדּוֹלַג פְּרִשֵׁת צִיצִית כִּי לִילָה אֵינוֹ זֶמַן הַתְּעַטְפוֹת בְּצִיצִית (מַהֲרַ"ז בְּשֵׁם רִ"ח).

7. בְּרוּךְ הַמָּקוֹם: הַקַּב"ה נִקְרָא מָקוֹם כִּי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, שֵׁם מָקוֹמוֹ כִּי מֵלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ (מַהֲרַ"ז

דְּבִרְתָּה תוֹרָה⁸ בְּד' מקומות מובאת • אַחַד חֶכֶם, וְאַחַד
 רִשְׁעִי, וְאַחַד חָם, וְאַחַד שְׂאִינִי יוֹדֵעַ לְשֵׂאֵלָר.

חֶכֶם מַה הוּא אוֹמֵר: (דברים 1) מַה הַעֲדוֹת
 וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים⁹ שְׂאִתָּם עוֹשִׂים בְּפֶסַח אֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה¹⁰ וְאֵלֵהֶנּוּ אֶתְכֶם. אֵף אֵתָה אֵמֹר

לֹא בְּהִלְכַת הַפֶּסַח את הלכות הפסח וטעמים, עד הדין האחרון אין שְׂאִי
 מִפְּטוּרֵיךְ אַחַר שְׂאֵלְךָ אֵת הַפֶּסַח אֶפְיָקוּמֵן

• מנוחה, ואין
 אוכלים יותר

רִשְׁעִי מַה הוּא אוֹמֵר: (שמות יב) מַה הַעֲבֹדָה
 הַזֹּאת לָכֶם¹¹ שְׂאֵתֶם אוֹכְלִים דִּקְאָ בְּהַבְנָה אַחַת • לָכֶם וְלֹא
 לֹא. וְלִפִּי שְׂהוּצִיָא אֵת עֲצֻמוֹ מִן הַכֶּלֶל
 וּכְפָר בְּעֵיקָר, אֵף אֵתָה הִקְהָה¹² אֵת

8 שם ת"ט. או שר"ל שבכל מקום שהצדיקים שם הוא שם (מהר"ו).

9 כנגד ארבעה בנים: אומר בנים ולא אנשים או בני אדם, כי לשון התורה הוא 'והגדת לבנך' (פי' קדמוני מן חכמי תימן ומהר"ו).

10 העדות והחקים והמשפטים: "עדות" הם המצוות שטעמיהם גלויים, "חקים" אלו מצוות שטעמיהם נסתרים, "משפטים" אלו דיני ממונות ונפשות ונקנסות (מהר"ב).

11 אתכם: קודם אומר "אלהינו", ומה שאמר אחר כך "אתכם", הוא משום שאין שוחטין על חסותו, ולכן עונים לו בהלכה (מהר"ז).

12 הזאת לכם: הרמ"ף מפרש הקהה את שניו הכונה להכעיס אותו מחמת התשובה, והנה הרשע לא הזכיר שם ה' וכפר בעקר ולכן התשובה היא עשה ה' לי כנגד כפירתו (מהר"ז).

שניי¹² וַאֲמֹר לֹא, אֲנִי אוֹקְלִים בְּעֵבֹר זֶה בְּחִבְרָה אַחַת כִּי (שמות יג)

עָשָׂה יְהוָה יֵהְיֶה לִּי, בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם יֵהְיֶה לִּי

וַיֵּצֵא אוֹתָנוּ אִישׁ שְׂפִילָא: לִּי וְלֹא לֹא, [וְ] אֵלֹהֵי הָיָה שָׁם, יֵצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ

לֹא הָיָה נִגְאָל כִּי הֵייתָ יוֹצֵא וְהֵייתָ נִגְוָה מִהַמְּלֶאכֶד הַמִּשְׁחֵיתִית:

תָּם שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ מַה הוּא אוֹמֵר:¹³ מַה לְהַעֲמִיק בְּדַבְרֵי

זֹאת. וְאִמְרַת אֵלֹהֵי בְּחֹק יָד בְּדַרְכֵי שְׂמוּעָבֵד לְגַדֵּר הַטָּבֵעַ

הוֹצִיאָנוּ יְהוָה יֵהְיֶה לִּי מִמִּצְרַיִם מִבֵּית יֵהְיֶה לִּי

עֲבָדִים:

וְשְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֵׂאֵל אֵת פֶּתַח לֹא: שְׂנֵאֲמֵר

וְהַגִּדַת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַזֶּה (שמות יג)

לֵאמֹר בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה יֵהְיֶה לִּי יֵהְיֶה לִּי

בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:¹⁴

12. הַקְהָל אֵת שְׂנֵי: הַחֲלֵשׁ אֵת חֲרִיפוֹתָו וְהַתְּנַגֵּד לְדַעְתּוֹ (פִּירוּשׁ מְדַמְיוֹן מַחֲכָמֵי תַּיְקוֹן).

13. תָּם: תָּם גַּם מְלִשׁוֹן שְׁלֹם, וְשׂוֹאֵל הַתָּם מַה הַשְׂתַּנָּה בְּלֵיל הַסֶּדֶר מִכֹּל הַשָּׁנָה שֶׁגַּם בְּכָל הַשָּׁנָה יֵשׁ חוֹבֵר לְזָכֵר וְצִיָּאת מִצְרַיִם (מַהֲרַ"ץ בְּשֵׁם מוֹהַר"ש לְנֵיאָדוֹ).

14. לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: אֵע"פ שְׂעוּנִים לֹא פִתְשׁוּבַת הַבֵּן הַרְשָׁע, אֲבָל אִינוּ מַקְהִים אֵת שְׂנֵי כִּי לֹא כִפֵּר בְּעֵקֶר מִשְׁא"כ הַרְשָׁע, וְלָכֵן הַרְשָׁע גַּם בְּזָכִית הַצְּדִיקִים לֹא הָיָה נִגְאָל, אֲבָל שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֵׂאֵל בְּזָכִית הַצְּדִיקִים הָיָה נִגְאָל.

והגדרת לבגדי. יכול מראש תחדש. ^{יורה דעה מצות והגדרת לבגדי}

תלמוד לומר ביזם תהוא. אי ביזם תהוא יכול מבעוד יום. תלמוד לומר בעבור זה. לא אמרת, אלא בשעה שפצה ומרור מנחים לפניך ^{והמצוה היא דוקא ליל פסח}

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועקשו קרבנו המקום לעבודתו: בעל התנדה סדר לספר על כך בזמן גאולתנו. בקדי שלא יאמר אדם הואיל ומעשי כל כך רעים עד היום שאין לי תקנה להתקרב אל ה', אלא אדרבה יתחזק האדם על כל פנים לשוב מהיום, ויאמר בלבו הלא מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. ואף על פי כן קרבנו המקום לעבודתו (הפניד מקו"י).

מתחלה ^{מימות תנח וז' לפני} עובדי עבודה זרה היו

אבותינו ^{15 לא פסקה ע"ז מאבותינו}. ועכשיו קרבנו

המקום ברוך הוא לעבודתו. שפאמר ^{(יהושע}

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר ^{דו}

יְהוָה יֵהוָה יֵהוָה ^{יֵהוָה} אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֶבֶר הַנְּהַר הַגָּדוֹל

יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תָּרַח אָבִי

אֲבָרְתֶם וְאָבִי נְחוֹר, וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים

15. מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו: בגמרא בגדרים (כ. ב.), אמרו שבגיל ארבעים אברהם הכיר את בוראו, ולעמית זאת למדו חז"ל מן הפסוק "עקב אשר שמע אברהם בקלי", שאברהם הכיר את בוראו בגיל שלש, ע"י שפמפחיתים את מספר ימי חיי אברהם מהגמטריא של המספר עקב, ולכאורה הדברים סותרים, אלא י"ל שבגיל שלש הכיר במציאות בוראו, ובגיל ארבעים הכיר שעבודת ה' היא הפצת שם ה' בעולם (ע"פ מהר"ב ויע' במהרי"י).

תרח : וְאַתָּח אֶת אֲבוֹתֵיכֶם מֵבִינְיָהֶם אֶת אֲבֹתֵיכֶם וְנָחֹר :

שוק הוא נקרא אביכם , מַעֲבַר הַנְּחָר, וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכָל וְלֹא תִרַח וְשִׁלְפִנּוּ

אָרֶץ פִּנְעַן בְּכָל הָאָרֶץ, וְאַרְבֵּה אֶת זֶרְעוֹ מִיִּשְׁמָעֵאל, גם

וְאַתָּן לֹא גם אֶת יֵצֶחָק שְׁהַבְטַחְתִּי לוֹ : וְאַתָּן לִיֵּצֶחָק

אֶת יַעֲקֹב וְאַתָּ עֲשׂוּ בְכֵרֵם אַחַד כְּדֵי שֶׁעֲשׂוּ וְאַתָּן וְשָׂאב אֶת כָּל הַטְּמָאָה, וְאַתָּן וְנָתַי

לְעֲשׂוּ אֶת הַר שְׁעִיר לְרִשְׁתָּ אוֹתוֹ לְפָנֵי שֵׁשֶׁת־עֶבֶד, בְּמִצְרַיִם

וְיַעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרַיִם 16 לְקַיֵּם אֶת הַהַבְטָחָה : לְאַבְרָהָם אֲבוֹנוֹ

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר שִׁעְתוֹד לְשִׁמּוֹר לֵנֵי אֶת הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל

עֲמוּ שִׁיגָל אוֹתָם, בְּרוּךְ הוּא. שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ

הוּא מַחֲשֵׁב אֶת חֶקֶן לְעֲשׂוֹת הַבְטָחָה. כְּמוֹ

שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבוֹנוֹ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים.

שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית טו) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדוּעַ תִּדַע

כִּי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם בְּאֶרֶץ

וְעַבְדוּם וְעֵנּוּ אֹתָם בְּאֶרֶץ מִדְיָן אֲרִבַּע מֵאוֹת

16. וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרַיִם: כִּי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְאֲחִיכֶם יֵצְאוּ בְּרִכְוֹשׁ גָּדוֹל (מְצוּדָה).

שְׁנָה¹⁷: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ בְנֵי אֲדוֹם הֵן
אֲנֹכִי, וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְּשׁ גְּדוֹלָה בְּזַמַּן הַגָּאֻלָּה:¹⁸

כתבו המקבלים שצריך להגביה הפוס באמירת היא שעמדה וכו' עד מצילנו מידם.

היא שעמדה לאבותינו: ע"י קבלת התורה כבר חלה השגחת ה' עלינו, אולם אהבת ה' לישראל היא גם אם נתכנסו כל האמות לבטל את האהבה שבין הקדוש ברוך הוא לישראל אינם יכולים. כי מים רבים לא יכלו לכבות את האהבה. ואף אם ישראל ח"ו משליכים אתרי גזם ממצות ה' והולכים אחרי ההקבל. אולם אהבה זו היא ע"י גסים נסתרים ובסבות שונות שאין בעל הגס מכיר בגסו (אגרי בינה).

היא ^{הבטחת הגאולה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו} שְׁעֵמְדָה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ¹⁸.

שְׁלֵא עִם אֶחָד בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ. אֵלֵא
שֶׁבְכָל דוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.
וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא ^{ברב רחמי} מְצִילֵנוּ מִיָּדָם:

יֵא וְלָמַד מַה בְּקִשׁ לָבֵן הָאֲרָמִי וְתַרְמִיאי
לַעֲשׂוֹת לַיַּעֲקֹב אָבִינוּ. שְׁפַרְעָה הַרְשָׁע
לֹא גָזַר אֵלֵא עַל הַזְּכָרִים ^{ולא על הנקבות} וְלָבֵן בְּקִשׁ
לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל. שְׁנַאֲמַר ^(דברים כו) אֲרָמִי בְּקִשׁ

17. ארבע מאות שנה: וי"מ שהפונה על גאלת מצרים כפשט הפולים ועבדו וענו אותם במצרים והיו צריכים לעבד 400 שנה והקב"ה רחם עליהם ועבדו רק 210 שנה, והחשיב להם מזמן הגזרה את 400 שנה (רשי"י וכן הרבה מן הפארישים).

18. היא שעמדה: י"מ שהוא על הגזרה שגשתעבדו בני ישראל במצרים שנגזרה מחמת שעשה אברהם אבינו אנגריא בתלמידי חכמים באליעזר עבדו כמו שכתוב "ויירק את חניכיו ולידי ביתו", כמו שמבאר בגדרים (לב, א) עיי"ש (פי' קדמון מחכמי תימן).

אֲבָד לֵאבֹד אֶתְּ אָבִי¹⁹, וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגֶר שָׁם
 כְּגֵר הָגֵר. מִלְּמֹד שָׁלֵא יֵרֵד לְהַשְׁתַּקֵּעַ לְגֹר בְּקִבְיֵעוֹת אֵלֵא
 לְגֹר שָׁם בְּצִוְרָה אֲרֵעִית. שְׁנַאמֶר (בראשית מז) וַיֹּאמְרוּ אֲחֵי
 אֵל פְּרַעֲהַ, לְגֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אֵין
 מְרַעַה לְצֵאן אֲשֶׁר שִׁישׁ לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כָבֵד
 הָרַעַב כִּי יֵשׁ רָעַב גְּדוֹל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְעַתָּה וְקַעַת, יֵשְׁבוּ
 נָא בְּבִקְשָׁה עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

בְּמַתִּי מֵעַט מֵאֲנָשִׁים מִדְּעֵסִים. כְּמוֹ שְׁנַאמֶר (דברים י)
 בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ
 מִצְרַיִם לָאֶרֶץ, וְעַתָּה, שְׁמַךְ יְהוָה יִהְיֶה
 אֵלֶיךָ, כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:
 וַיְהִי שָׁם לְגֹי. מִלְּמֹד שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל
 מְצִיָּנִים²⁰ נִכְרִים שָׁם בְּהִיוֹתָם שָׁם:
 שׁוֹנִים מִשְׁאֵר הַגּוֹיִים

19. ארמי אובד אבי: ר"ל יעקב שבא מארץ ארם היה עני ומחסר כל (כגון בתו).

20. מצנינים שם: ידועים ומפורסמים על אמונתם, או ר"ל פרושים מערלות (מהר"ם).

גְּדוֹל [וְ]עֲצוּם כְּמוֹ שְׁנֵאמֵר (שמות א) וּבְנֵי

יִשְׂרָאֵל פְּרוּ וְנִכְסוּ וְהָרִיזוּ וְיִשְׂרָצוּ וְיִלְדוּ²¹, וְיִרְבוּ וְיִגְדְּלוּ וְיִקְטְנוּ

וְיַעֲצְמוּ וְנַעֲשׂוּ גְדִלִים בְּמֵאד מְאֹד מֵתִים כְּשֵׁהֶם קִטְנִים הִיוּ, וְתִמְלֵא

הָאָרֶץ כָּל אֲרָץ מִצְרַיִם אֹתָם מְהֵרָה:

וְרַב. כְּמוֹ שְׁנֵאמֵר (יחזקאל טז) רַבָּה בְּבָנִים וּבְנֹתַי

כְּצִמְחַת הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךְ, וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאֵי

בְּעֵרֵי עֲדָיִים²² בְּקִשּׁוּטִים נֶאֱמַר, שְׂדֵים נִכְנֹו עוֹמְדִים עַל מְקוּמָם

וְשִׁעְרֶךָ צִמְחָה, וְאֵת עֵרֹם וְעֵרִיָּה²³:

וְיִרְעוּ אוֹתָנוּ²⁴ הַמִּצְרִים הַתַּחֲכֵמוֹ הַמְצֹרִים. כְּמוֹ

שְׁנֵאמֵר (שמות א) הִבָּה נִתְחַכְמָה וְנִחַפְשָׁה עֲצָה לֹו, חֲקִמָה

פֶּן יִרְבֶּה יִשְׂרָאֵל עִם וְתִיָּה כִּי תִקְרָאנָה תִבּוֹא וְרָד מִקְרָה

מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׁנֵאִינוּ, וְנִלְחָם

21. וימרו וירבו וישרצו: פרו - שלא הפילו נשותיהם ולא מתו כשהם קטנים, וישרצו - שהיו יולדות ששה בכרס אחד (רש"י).

22. בעדי עדיים: וי"מ עברי עררים שהיו חוזרים לביתם התינוקות לאחר שגדלו בשדה (מהר"ז בשם מקורשים).

23. ערם ועריה: והנמשל לכך שהקב"ה העמיד לעם ישראל את משה ואהרן ועזרו היו עם ישראל ערמים מתורה ומצוות עד מתן תורה (מלבים).

24. וירעו אותנו: כשראו שאנו גדלים ומתרבים חרף כל הענויים הרעו יותר וחרגו כל הבו הנולד (פי' דמיון סחממי תיזון).

בְּנֵי וְעֵלָה מִן הָאָרֶץ²⁵:

וַיַּעֲנוּנוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וַיִּשְׂמוּ עָלָיו שְׂרֵי

מְסִים²⁶ לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם

וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכַּנֹּת²⁷ לְפָרְעָה,

אֵת פֶּתֶם וְאֵת רַעְמִים

שֶׁהֵם חֲזָקוֹ אוֹתָן וּבְנוּ
אוֹתָן עַד שֶׁהָיוּ רְאוּיוֹת:

וַיְהִינּוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה²⁸. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר

וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם, אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שם)

בְּפָרֶךְ²⁹

בְּעֲבוּדָה קָשָׁה
הַמְּשִׁבֶרֶת אֵת הַגּוֹף:

וַנִּבְצַעַק אֶל יְהוָה, אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. כְּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים

הָהֵם, וַיָּמָת³⁰ מֶלֶךְ מִצְרַיִם³¹, וַיֵּאֱמָרוּ

25. וְעֵלָה מִן הָאָרֶץ: בְּמִצְרָא בְּסוּטָה (יא, א) מִבְּאֵר שְׂאוֹמְרִים "וְעֵלָה" וְלֹא "וְעֵלֵינוּ", כְּדִי לֹא לִפְתַח פֶּה לְשִׁטּוֹ
(פ' קַדְמוֹן מִחֲקָמִי תִימֵן וּמְהֵרִי"ו).

26. שְׂרֵי מְסִים: שְׂרֵים אֲכָזְרִים וְקָשִׁי לֹב שֶׁלֹּא יִרְחֲמוּ עֲלֵינוּ (פ' קַדְמוֹן מִחֲקָמִי תִימֵן וּמְהֵרִי"ו).

27. עָרֵי מִסְכַּנֹּת: בְּמִדְרָשׁ מוּבָא שֶׁהֵם נִקְרְאוֹת מִסְכַּנֹּת כִּי בְּכָל יוֹם הָיוּ נִקְרְחוֹת וְשׁוּב הָיוּ צְרִיכִים
לְבְנוֹתָם מִחֲדָשׁ.

28. עֲבוּדָה קָשָׁה: בְּמִצְרָא בְּסוּטָה (א, ב) מִבְּאֵר שֶׁהַכֹּנֶה עַל שְׁתַּנּוּ עֲבוּדַת אִישׁ לְאִשָּׁה וְעֲבוּדַת אִשָּׁה לְאִישׁ,
אוֹ הַכֹּנֶה עַל עֲבוּדַת הַבְּנוּן שֶׁמִּשְׁבֶּרֶת אֵת הַגּוֹף (פ' קַדְמוֹן מִחֲקָמִי תִימֵן וּמְהֵרִי"ו).

29. בְּפָרֶךְ: וַיִּמְ בְּפֶה רַד שֶׁבִּתְחִלָּה הִטְעוּ אוֹתָם הַמִּצְרַיִם וְאַח"כּ כָּפוּ אוֹתָם לְהַמְשִׁיךְ (הַדָּר זְקֵנִים).

30. בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם: הַכֹּנֶה לְיָמִים מִשְׁנוּלָד מִשָּׂה עַד שְׁנוּלָד גְּרָשׁוּם, וְהוּא קְרוּב לְשִׁמּוּנִים שְׁנָה, (רש"ם).

31. וַיָּמָת: וַיִּמְ כְּפִשׁוּטוֹ, וַיִּמְ נְצִטְרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם (רש"ם).

32. מֶלֶךְ מִצְרַיִם: י"א שֶׁהַכֹּנֶה לְיוֹסֵף שֶׁמִּשְׁעָה שְׁמוֹת הַתַּחֲלִיל שֶׁעֲבוּד מִצְרַיִם (פ' קַדְמוֹן מִחֲקָמִי תִימֵן).

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה, וַיִּזְעֲקוּ, וַתַּעַל
שׁוֹעַתָם צַעֲקָתָם, אֶל הָאֱלֹהִים, מִן הָעֲבֹדָה

הַקְּשָׁה :

וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַדְדֵנוּ אֶת קַלְנוּ ^{יֵאָחֲזֵנוּ} ^{מִזְבוֹת} ^{הָאֱבֹת} . כְּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמַר ^(שם) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת

נַאֲקָתָם צַעֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ

אֶת אֲבֹתָם אֶת יְצַחַק וְאֶת יַעֲקֹב: ^{שׁוֹשְׁבַע} ^{לְשִׁלְשֵׁת הָאֲבֹת}

וַיֵּרָא אֶת עֲנִינֵנוּ, זֹו פְּרִישׁוֹת דְּרַךְ אֶרֶץ ³³.

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ^(שם) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל ^{מִזְבוֹרוֹת הַנַּעֲשׂוֹת} ^{לְהֵם בְּגִלּוֹי} וַיַּדַּע אֱלֹהִים ^{גַּם מִזְבוֹרוֹת} ^{הַנַּעֲשׂוֹת כְּסֵתֵר} ³⁴ :

וְאֶת עַמְלָנוּ, אֵלּוּ תַבְנִים ^{שֶׁאֵדָם עֲמֵל} ^{בְּגִדוֹלָם} . כְּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמַר ^(שם) כָּל הַבֵּן הַיְלֹוד שֶׁיֵּלֵד, הַיְאֹרָה

תִּשְׁלִיכְהוּ, וְכָל תַּבַּת תַּחֲיוֹן ^{אֵל} ^{הַיְאֹר} ^{תִּשְׁאֲרוּ} ^{בְּתַיִם} :

33. זֹו פְּרִישׁוֹת דְּרַךְ אֶרֶץ: "מ שֶׁהַכֹּהֵן עַל שְׁנֵרְמוֹ לִכְךָ שֶׁעֲמַרְם וְאֲחֲרָיו כָּל יִשְׂרָאֵל פְּרָשׁוּ מִנְשׁוֹתֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלְדוּ לְהֵם עוֹד בְּנִים שֶׁיִּחַיֶּה עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת מִנֵּת (פ"י קְדֻמוֹן מִסְחָמֵי תִיקוֹ).

34. וַיַּדַּע אֱלֹהִים: וּבִזָּה נִרְמֵז שְׁנֵרְמוֹ לְהֵם צַעַר בְּמַעוֹט תִּשְׁמִישׁ (מִהַר"ץ בָּשֶׁם רִבְב"ץ).

וְאֵת לְחֻצְנוֹ, זֶה הַדַּחֵק ^{שְׁלוֹחֵצִים} ^{אֹתָנָה הַמְצַרִּים} ³⁵. כְּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמַר ^(שְׁמוֹת ג') וְגַם רְאִיתִי אֶת הַלְּחָץ,

אֲשֶׁר מְצַרִּים לְחֻצִים אֹתָם ^{שֶׁאֵין דֵּי בְּקֹד שְׁמִכְרִיחִים אֹתָם •}
^{לְעֵבֶר, אֱלֹהֵי עוֹשִׂים זֹאת פִּלְחָץ •}

וַיִּצְאָנוּ יְהוָה ^{יִאֲהֲרֵנּוּ} מִמְצַרִּים. לֹא עַל יְדֵי

מִלְאָךְ ³⁶ אֱלֹהֵי רַק לְהוֹדִיעַ מֶה, ^{יְהוָה, הַקָּדוֹשׁ עִ"י מִלְאָךְ} לֹא עַל יְדֵי שָׂרָף,

לֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אֱלֹהֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ

הוּא בְּכַבּוֹדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר ^(שְׁמוֹת יב') וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ

מְצַרִּים בְּפִילָה הַזֹּה, וְהַפִּיתִי כָל בְּכוֹר

בְּאֶרֶץ מְצַרִּים מֵאָדָם וְעַד ^{בְּכוֹר} בְּהֵמָה, וּבְכָל

אֱלֹהֵי ^{פְסִילֵי} מְצַרִּים, אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי

יְהוָה ^{יִאֲהֲרֵנּוּ} ^{בְעֲצָמֵי וְלֹא}
^{עִ"י שְׁלִיחַ}

יש נוהגים להוסיף תוספת זו:

אֲמַרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוֹנָם לְבִרְכָה: כְּשֶׁיֵּרֵד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

עַל הַמְצַרִּים בְּמְצַרִּים יֵרְדוּ עִמּוֹ תִשְׁעַת אֱלֹפִים

רַבּוֹת. מֵהֶם מִלְאָכֵי ^{הַמְּמַנִּים עַל} אֵשׁ. וּמֵהֶם מִלְאָכֵי ^{הַמְּמַנִּים עַל} בָּרָד.

35. זֶה הַדַּחֵק: "מ' שהוא על הדחק שהיו נאלצים להסתיר לידת בניהם שלא יקחו אותם נוגשי פרעה (מהר"ו).

36. לֹא עִ"י מִלְאָךְ: ולעמת זאת נאמר "וישלח מלאך ויצאנו ממצרים" ושם הפונה למשה רבנו, או שר"ל דוקא מפת בכורות לא הייתה ע"י מלאך, או שר"ל שאין הפונה פאן למלאך ב'ו' (פי' קדמון מהמני תיקון ומהר"ב).

ומהם מלאכי רתת, ומהם מלאכי זיע. ומהם מלאכי חלחלה. ורתת וחלחלה אוחות למי שהוא רואה אותם. אמרו לפניו: רבונו של עולם. אלהי האלהים ואדני האדנים. והלא מלך בשר ודם פשוט יורד למלחמה שריו ועבדיו מקיפים בכבודו. ואתה מלך מלכי המלכים הין עלינו. שאנחנו עבדיך והם בני בריתך. נרד ונעשה עמהם מלחמה. אמר להם: אין דעתי מתקררת עד שארד אני בעצמי. אני בכבודי. אני בגדתי. אני בקדשתי, אני יהונה יאהבוני אני הוא ולא אחר:

**בֵּיד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבְמָרָא נְדָלָא,
וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתָּיִם:**

בֵּיד חֲזָקָה, זֶה הַדָּבָר.³⁷ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט)

הִנֵּה יַד יְהוָה יֹאדָהוּנִי הַנִּסְתַּרְתָּ, הוּיָהּ מופיעה בהתגלותה

**בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאֵן, דָּבָר כָּבֵד מְאֹד:
וּבְזֹרַע נְטוּיָה, זֶה הַחֶרֶב. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה** (דברי הימים א כא)

37. זה הדבר: הטעם שמזכיר דבר ודם יותר משאר מכות משום שמכת דבר היתה עם כל מכה ומכה (מהר"ץ בשם ר"ח).

על ירושלים:

וּבְמִרְאָה גְדֹלָה, זֶה גִּלְדֵי הַשְּׂכִינָה. כְּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמַר ^(דברים ד) אוּ הִנֵּה הַעֲמִיד ^{בְּנִסְיוֹנוֹת} אֱלֹהִים

לָבוֹא לְקַחַת לֹו גֹי מְקָרֵב גֹּי, בְּמַסַּת

בְּנִסְיוֹנוֹת בְּאֵתָת בְּסִמְנִים וּבְמִזְפָּתִים וּבְנִפְלְאוֹת

וּבְמִלְחָמָה, וּבְכִיד חֲזָקָה ^{בְּעַל פְּרָחִים} וּבְזִרְזֵעַ נְמוּיָה ^{שֶׁל הַמַּצֵּרִים}

וּבְמִזְרָאִים גְּדֹלָיִם ³⁸ וּבְמִרְאוֹת, כְּכֹל אֲשֶׁר ^{וּבְעֵצֶם הַיּוֹם}

עָשָׂה לָכֶם יְהוָה יֵהוּדֵינוּ ^{יֵהוּדֵינוּ} אֱלֹהֵיכֶם, בְּמַצָּרִים

לְעֵינֵינוּ:

וּבְאֵתוֹת, זֶה הַמַּטָּה ^{שֶׁאֵתוֹ נַעֲשׂוּ} הַנְּסִיִּם. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר

וְאֵת הַמַּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיַדְךָ, ^(שמות ד)

אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתָת:

וּבְמִזְפָּתִים, זֶה הַתָּדִם ^{מִכַּת} כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ^(יזאל ג)

וְנָתַתִּי מִזְפָּתִים ^{שְׁנַיִ} בְּשָׂמַיִם וּבָאָרֶץ: ^{טַבַּע}

38. וּבְמִזְרָאִים גְּדֹלָיִם: או ר"ל בְּפִתְחֵי גְדֹלָיִם שֶׁחוּוּ כָּל הָעַמִּים (מלבי"ם).

דָם, וְאֵשׁ, וְתִמְרוֹת וְעֻמּוּדֵי עֶשְׂרֹן.

דְּבַר אַחַר. בְּיַד חֹזְקָה שְׁתַּיִם. וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה שְׁתַּיִם. וּבְמָרָא גָדֵל שְׁתַּיִם. וּבְאֵתוֹת שְׁתַּיִם. וּבְמַפְתֵּיִם שְׁתַּיִם. אִלּוּ עֶשֶׂר מְכוֹת³⁹ שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצֵּרִים בְּמַצֵּרִים. וְאִלּוּ הֵן:

נוהגים לזרק באצבע מן הכוס בכל מכה ומכה כשאוטרים זה, וכן כשאוטרים תבות דצ"ך עד"ש באח"ב.

דָם. צַפְרֵדַע. פְּנִים. עָרֵב. דְּבַר. שְׁחִין. בְּרֵד. אֲרֵבָה. חֲשֹךְ. מִפֶּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִיּוֹן.

39. עֶשֶׂר מְכוֹת: המכות היו מדה כנגד מדה, דם לפי שלא נתנו לנשי ישראל לטבול ביאור. צפרדע הנזרות שגזרו המצרים היו כפי להביא על ישראל שקצים ורמשים ולכן הם לקו כנגד בשקצים ורמשים. כנים לפי ששמו את ישראל להיות מנעי רחובות ושוקים נחפז עפרם לכנים. ערב לפי שגזרו על עם ישראל להביא להם דבים ואריות כדי שיתגאו על אויביהם נגזר עליהם ערב. דבר כיון ששמו את ישראל להיות רועי בהמתם, אבל הבהמות שבשדות לא היו רועים ולכן לא לקו בהם. שחין לפי שהעמידו את ישראל שיתממו להם מים חמים לרחץ בהם לכן לקו בשחין שפוגע בגופם. ברד לפי ששמו ישראל כנוטעי פרדסים וננות לקו בהם. ארבה לפי ששמו את עם ישראל לזרע את שדותיהם לקו בארבה שאכל את התבואה. חשך לפי שגזרו על ישראל להדליק להם נרות במבואות אפלים נגזר עליהם חשך. מפת בכורות לפי ששעבדו את ישראל שנקראים בן בכור לקו בבכוריהם (מהר"ם).

דַּע"ךְ עַד"שׁ בַּח"ב⁴⁰:

רַבִּי יוֹסֵי הַגָּלִילִי אָמַר: מִנֵּינ אַתָּה אֹמֵר
 לִמּוּד שְׁלָקוּ הַמְצָרִים בְּמְצָרִים עֵשֶׂר
 מִכּוֹת, וְעַל הַיּוֹם לָקוּ עוֹד חֲמִשִּׁים מִכּוֹת.
 בְּמְצָרִים הוּא אֹמֵר, וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמוֹם
 אֵל פְּרָעָה <sup>בְּמִכּוֹת
כִּנּוּיִם</sup>, אֶצְבַּע אֶלְהִים הוּא. וְעַל
 הַיּוֹם הוּא אֹמֵר, וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד
 הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה ^{יֵהוָה} בְּמְצָרִים.
 כִּמָּה לָקוּ בְּאֶצְבַּע <sup>בְּמִכּוֹת
שֶׁנִּקְרְאוּ אֶצְבָּעוֹ</sup> עֵשֶׂר מִכּוֹת.
 אֲמֹר מֵעַתָּה, בְּמְצָרִים לָקוּ עֵשֶׂר מִכּוֹת,
 וְעַל הַיּוֹם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: מִנֵּינ שְׁכַל מִכָּה וּמִכָּה
 נִשְׁהַבִּיא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל

40. דַּע"ךְ עַד"שׁ בַּח"ב: וְשׁוֹאֲלֵי הַעַם מֵה מוֹסִיף סִימוֹן זֶה. וּמִכְרַשׁ ה"ר יִצְחָק בֵּר' אֶשֶׁר, שֶׁכָּאֲשֶׁר תִּשִּׁים
 דַּע"ךְ עַד"שׁ בַּח"ב זֶה עַל זֶה תִּמְצָא בְּכָל עֵינֵן בְּתַחֲלָה בְּאִמְצַע וּבְסוֹף חֶשֶׁד שְׁחִין כִּנּוּיִם לומר שֶׁלִּשְׁתֵּי
 מִשְׁמָשִׁין כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁבֶּא לְלַמּוֹד שְׁלֵעוֹלָם בְּמִכָּה שְׁלִישִׁית לֹא הָיָה מִתְרָה בְּהֵם מִשָּׁה, (דַּעַת זְמַנִּים מִבְּנֵי הַתּוֹסֵפּוֹת
 ע"ש).

הַמְצָרִים בְּמִצְרִים הִיְתָה שְׁלֵי־אַרְבַּע מִכּוֹת
 הִיְתָה בֵּה אַרְבַּע פְּרָעֲנוֹת . שְׁנַאֲמַר יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ,
 עֲבָרָה אַחַת. וְעַם שְׁתֵּים. צָרָה שְׁלֹשׁ.
 מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים אַרְבַּע. אָמור
 יַעֲתָה, בְּמִצְרִים לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת, וְעַל
 הַיָּם לָקוּ מֵאַתֵּים מִכּוֹת:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְנִין שְׁפָר מִכָּה וּמִכָּה
 שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
 הַמְצָרִים בְּמִצְרִים הִיְתָה שְׁלֵי־חֲמִשׁ מִכּוֹת
 הִיְתָה בֵּה חֲמִשׁ פְּרָעֲנוֹת . שְׁנַאֲמַר יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת.
 עֲבָרָה שְׁתֵּים. וְעַם שְׁלוֹשׁ. צָרָה אַרְבַּע.
 מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים חֲמִשׁ. אָמור
 יַעֲתָה, בְּמִצְרִים לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת, וְעַל
 הַיָּם לָקוּ מֵאַתֵּים וְחֲמִשִּׁים מִכּוֹת:

כִּמְהָ מַעֲלֹת מִזְבוֹת כְּפִלֹּת זְמוּכְפִלֹּת,

לְמָקוֹם בְּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ אנו צריכים להודות **אַתְּ מֵרֵב** מרב **אַתְּבְּתוּ לָנוּ** אתבתו לנו •

. (דֵּינוּ) .

אֵלֵינוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם שדיא כנגד קל המצוות **וְלֹא עָשָׂה**

בָּהֶם שְׂפָטִים מכות **. דֵּינוּ .**

אֵלֵינוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׂפָטִים, **וְלֹא עָשָׂה דִין**

בְּאַלְהֵיהֶם בפסליהם **. דֵּינוּ .**

אֵלֵינוּ עָשָׂה דִין בְּאַלְהֵיהֶם, **וְלֹא חָרַג אֶת**

בְּכוֹרֵיהֶם במכות בכורות **. דֵּינוּ .**

אֵלֵינוּ חָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, **וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת**

מִמּוֹנָם 41 אע"פ שהבטיח לאברהם אבינו **. דֵּינוּ .**

וּמִנֵּין שְׁנַתֵּן לָנוּ אֶת מִמּוֹנָם. **שְׁנַאמַר**

וַיִּשְׂאֲלוּם וַיַּנְצִלּוּ אֶת מִצְרַיִם. **אִם**

עָשָׂאֵיהָ כְּמִצְוֵתָהּ מלכות לצוד עופות **זו שְׂאִין בַּיהוָה** שלא נשארו בה אפילו מעט

41. ולא נתן לנו את ממונם: ל"מ שהכונה על בית ה'ים (ר"ד אבן־הרמב"ם).

דָּגְנִי, וְאִם עֲשָׂאוּהָ כַּמְצוּלָה⁴² מְקוּמָם עֲמוּק בְּיָם זֶה שְׂאִין
 בָּהּ דָּגָהּ שְׂלֵא נִשְׁאָרוּ בָּהּ, לְמַה מְחַבֵּב הַכְּתוּב אֶת
 בַּיִת הַיָּם יוֹתֵר מִבַּיִת מִצְרַיִם. אֲלֵא, מַה
 עָשְׂתָה בַּבָּתִּים נְטֹלוּהוּ בְּמִצְרַיִם, וְמַה
 עָשְׂתָה בְּבֵיתִי סוּרְאוֹת^{בְּאוֹרֹת} נְטֹלוּהוּ עַל
 הַיָּם. וְכֵן הוּא אֹמֵר כַּנֶּפֶץ יוֹנָה נְחַפָּה^{מְצֻפּוֹת}
 בַּכֶּסֶף, זֶה בַּיִת מִצְרַיִם. וְאַבְרוֹתֶיהָ^{וְאַבְרֵיהָ}
 בִּירְקָרֶק חֲרוּץ^{סוּג שֶׁל זָהָב}, זֶה בַּיִת הַיָּם. וְתַרְבִּי
 וְתַנְגְּרִי וְתַנְגְּרִי, זֶה בַּיִת מִצְרַיִם. וְתַבְּאֵי בְּעַרְי
 עַדְיִים^{בְּתַכְשִׁיטִים, נְאִים}, זֶה בַּיִת הַיָּם. תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה
 לָךְ, זֶה בַּיִת הַיָּם. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף^{עִם כְּלֵי כֶסֶף, מְקוֹשְׁטִים},
 זֶה בַּיִת מִצְרַיִם:

אֵלֵינוּ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ
 אֶת הַיָּם. דְּיֵינוּ.

42. כַּמְצוּלָה: מְצוּלָה הוּא חֵיכּוֹן שְׁתַּמִּים נִרְאִים צְלוּלִים בְּיוֹתֵר וְאִז אֲפֻשְׁרֵי לְצוּד אֶת כָּל הַדָּגִים כִּי אֵינָם יְכוּלִים לְהִסְתַּתֵּר (מַדְרָשׁ 10).

אֵלֹהֵי קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ
בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה ^{בִּיבֹשָׁה} ^{הַיָּבֵשָׁה}. דִּינֵנוּ.

אֵלֹהֵי הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה וְלֹא שָׁקַע ^{מִבַּעַ} ^{בְּעַמֻּק} שׁוֹנְאֵינוּ בְּתוֹכוֹ. דִּינֵנוּ.

אֵלֹהֵי שָׁקַע שׁוֹנְאֵינוּ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק ^{קַל} צָרְפֵנוּ בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. דִּינֵנוּ.

אֵלֹהֵי סָפַק צָרְפֵנוּ בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן. דִּינֵנוּ.

אֵלֹהֵי הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת
הַשֶּׁבֶת ^{שׁוֹתֵנָה} ^{בְּמִדְבָּר}. דִּינֵנוּ.

אֵלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרַבְנוּ לְפָנֵי
הַר סִינַי. דִּינֵנוּ.

אֵלֹהֵי קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי ^{שָׁבְדוּ כְּכֹר פְּסָקוֹ} ^{הִתְקַמְּהוּ מֵאֲתֵנִי} וְלֹא
נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה ^{עֲשֵׂרֶת} ⁴³ ^{הַדְּבָרוֹת}. דִּינֵנוּ.

43. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה: י"מ שֶׁהַכֹּהֵן שֶׁהָיָה נוֹתֵן לָנוּ רַק חֵלֶק מִהַמְצוֹת כִּשְׁבַעֲת מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לְבָנֵי נֹחַ (מַדְרַשׁ יו"ט).

אֵלֹהֵי נֹתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסֵנוּ
 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ^{את הדיור שהיה} ^{במעמד מתן תורה} • דִּינֵנוּ.

אֵלֹהֵי הִכְנִיסֵנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָנָה לָנוּ
 אֶת בֵּית הַבְּחִירָה ^{כי היה} ^{עדיו משכון} • דִּינֵנוּ.

עַל אַחַת בְּמָה וּבְמָה ^{שעשה} ^{שאנו צריכים} ^{עמנו} ^{להכיר} מִזְבֵּחַ
 כַּפֹּלֶה וּמִזְכָּפֹּלֶת ^{בקר שעשה} ^{לנו נסים רבים} לְמָקוֹם בְּרוּךְ
 הוּא עָלֵינוּ. הוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם, עָשָׂה בָּהֶם
 שְׁפָטִים. עָשָׂה דִין בְּאַלְהֵיהֶם. הָרַג אֶת
 בְּכוֹרֵיהֶם. נֹתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם. קָרַע לָנוּ
 אֶת הַיָּם. הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בַּחֲרָבָה. שָׁקַע
 שׁוֹנְאֵינוּ בְּתוֹכוֹ. סָפַק צַרְבָּנוּ בַּמַּדְבָּר
 אַרְבָּעִים שָׁנָה. הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. נֹתַן
 לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת. קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי.
 נֹתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. הִכְנִיסֵנוּ לְאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל. בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה, לְכַפֵּר

בו על כל עונותינו : בתמידים של שחר ובין הערבים :

מסירים את המפה מעל השלחן, ואומרים:

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל שְׂלֵא אָמַר ^{פרש את הטעם של} שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ ^{כראוי} וְאֵלּוּ הֵן. פֶּסַח, מִצָּה, וּמְרוֹרִים:

יְהוֹר שְׂלֵא יִגְבִּיהַּ הַבְּשָׂר בְּיָדוֹ.

פֶּסַח שְׁהִיִּי ⁴⁴ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם עַל שֵׁם מָה ^{מה הטעם לקד} . עַל שֵׁם שְׁפֶסֶח ^{שדלג} הַמְּקוֹם ^{הקב"ה} עַל בֵּיתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שְׁנֵיאָמַר ^(שמות יב) וְאָמַרְתֶּם עַל קִרְבוֹ הַפֶּסַח ^{על קרבו הפסח} זָבַח פֶּסַח הוּא לִיהֲוֶה, ^{זכר לקד} אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בֵּיתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ ^{בהפכותו} אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בֵּיתֵנוּ הֲצִיל, ^{על הטובות שהבטיח להם ה'} וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ

44. פסח: על שלשה דברים רומז קרבן הפסח, א. על הזמן שבו פסח ודלג ה' על בתינו, ב. על שם הפסח והוא מלשון רחמים וחנינה, ג. ע"ש שיצאנו מבית הפלא מצרים ולשון פסח רומז על המשחרר (מהרי"ו).

שויתי יתנה לבגדי תמיד
 יגביה ראש המסבים המצה בידו ויאמר.

מִצָּה זוּ שְׁאֲנוּ אוֹכְלִים עַל שֵׁם מָה. עַל
 שֵׁם ^{שבזמן} שְׁלֹא הִסְפִּיק בְּצַקֵּם שְׁלֵ-
 אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ ⁴⁵ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם
 מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 וְנֶאֱלָם מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמָר ^(שמות יב) וַיֹּאפֹּן אֶת הַבָּצֶק
 אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא
 חִמֵּץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלֹו
 לְהַתְמַהֵּמָה, וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

יגביה ראש המסבים המרור בידו ויאמר.

מְרוֹרִים אֵלֵינוּ שְׁאֲנוּ אוֹכְלִים עַל שֵׁם מָה.
 עַל שֵׁם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי
 אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמָר ^(שמות א) וַיִּמְרָרוּ
 אֶת חַיֵּיהֶם ⁴⁶ בְּעִבְרָה שְׁחִיא קָשָׁה
 הַיְתָה כְּדֵי לְמַרֵּר

45. **בצקם של אבותינו להחמיץ:** הרבה מקשים תרי נצטוו במצה קודם לשלא הספיק בצקם להחמיץ, הר"י קמחי מתרץ ע"ש העתיד נצטוו, או ע"פ האבן עזרא שהאכילו המצרים במצרים את אבותינו מצה כדי שלא יתעפל במתרה, וכבר אז סבלו מכך, וזה זכר לשעבוד, וי"מ שבתחלה נצטוו על מצה רק ביום הראשון ובשאר ימים יכלו לאכול גם מצה וגם חמוץ, ואח"כ נצטוו שגם בשאר ימים נאסרו באכילת חמוץ (וע"ע במהרי"ף).

46. **וימררו את חייהם:** שהוא קשה מלמרר רק את הגוף כי נפשו מצטערת כ"כ עד שפובקשת לצאת (מהרי"ו).

בְּחֶמְרַם בְּתַחֲלִילָה וּבְלִבְנִים וּבְכֹל וּבְכֹל עֲבוֹדָה שֵׁשׁ
 בְּשָׂדֶה, אֵת כָּל עֲבוֹדָתְכֶם, אֲשֶׁר עָבַדְוּ
 בְּהֶם בַּפָּרֶךְ בְּלוֹשֵׁי:

וּבְכֹל יוֹר וָדוֹר קְדוֹי לְהַעֲבִיר לְדוֹרוֹת הַבָּאִים תִּיב אָדָם לְהִרְאוֹת
 לְאֶחָרִים אֵת עֲצֻמוֹ כְּאֵלֹו הוּא יֵצֵא
 מִמִּצְרַיִם מִסְפְּרוֹ אֵת הַנְּסִים וְהַנִּסְלָאוֹת שֶׁאַרְעוּ לָנוּ. שְׂלֵא אֵת אֲבוֹתֵינוּ
 בְּלִבְד גָּאֵל אֵלֹא אֵף אוֹתָנוּ גָּאֵל. שְׂנֵאמַר
 וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן הָבִיא
 אוֹתָנוּ וְגַם לָתֵת לָנוּ אֵת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא

לְפִיקָד אָנוּ חֲבִיבִים לְהוֹדוֹת: שְׂלֵא נִחְשָׁב שֵׁשׁ רַק מִצְוָה בְּלִסְפָּר עַל יֵצִיאַת מִצְרַיִם, מְדֻגֵּשׁ בְּעַל הַהֲגָדָה
 שֵׁשׁ גַּם חוֹבָה לְהַלֵּל וְהוּא מִזֶּה שְׂמוֹתֵהוּיִלִּים כְּעַת אֵת הַהֲלֵל (ע"פ סֵפֶר הַחַיִּים). וְשֵׁשׁ שְׂכַתְבוּ שֶׁהוּא בְּמִקְוֶם
 בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה עַל הַהֲלֵל (אוֹרְחוֹת תַּיִם).

לְפִיכָךְ מִיּוֹן שֶׁכָּאֵלוֹ אָנוּ יֵצֵאנוּ מִמִּצְרַיִם
 לְהַלֵּל לְשִׁבְחָה לְפָאֵר לְרוֹמָם
 וּלְהַדִּיר וּלְנַצַּח וּלְנַגֵּן וּלְבָרֵךְ, לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ
 וּלְאֲבוֹתֵינוּ אֵת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֹו וְהוֹצִיאָנוּ

מַעֲבִידוֹת לְחֵרוֹת, וּמִשְׁעֲבֹד לְגֵאֲלָה,
וּמִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֶבֶל לְיוֹם טוֹב,
וּמֵאֶפְלָה לְאוֹר גְּדוֹלָה, וְנֹאמַר לְפָנָיו
הַלְלִינָהּ:

ואומר ההלל בשיר ובנעימה ללא ברקה, והמסבים עונים הללויה אחר כל פסקא. ובקראשי פְּרָקִים שׁוֹנִים ראש הפרק.

הַלְלִינָהּ הַלְלוּ פְּרָקִים . (תְּהַלְלוּנָהּ) הַלְלוּ, עַבְדֵי יְהוָה.

(תְּהַלְלוּנָהּ) הַלְלוּ, אֶת שֵׁם יְהוָה: (תְּהַלְלוּנָהּ)

יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ: ^{ע"י} נְבָרְאוּ. מֵעַתָּה, וְעַד

עוֹלָם: ^{בכל זמן} (תְּהַלְלוּנָהּ) מִמּוֹרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ

מִמְקוֹם יוֹשְׁבֵי מוֹרַח עַד מְעַרְבֵי, מִהַלְלֵי שֵׁם יְהוָה: (תְּהַלְלוּנָהּ) רָם מְרוֹמָם

עַל כָּל גּוֹיִם | יְהוָה. (תְּהַלְלוּנָהּ) עַל הַשָּׁמַיִם,

כְּבוֹדוֹ: (תְּהַלְלוּנָהּ) מִי, בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ. (תְּהַלְלוּנָהּ)

הַמְּגַבִּיחֵי, לְשַׁבַּת ^{מגביה עצמו כביכול בשבתו בשמים}: (תְּהַלְלוּנָהּ)

הַמְּשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת ^{אבל הוא גם משפיל עיניו להשגות}, בַּשָּׁמַיִם

וּבְאָרְץ: (תְּהַלְלוּנָהּ) מְקוֹמֵי מַעְפָּר, הַלְלֵי ^{מהחליות של העני}.

(תְּלָלוּהָ) מֵאַשְׁפֹּת מִהַעֲנִי, יָרִים אֲבִיוֹן: (תְּלָלוּהָ)
 לְחֹזְשִׁיבִי, עִם נְדִיבִים נִכְבָּדִים. (תְּלָלוּהָ) עִם נְדִיבִי,
 עֲמוֹ בֵּיתָהּ עִם הַנְּכָבְדִים: (תְּלָלוּהָ) מִזְשִׁיבִי, עֶקְרַת הַבַּיִת
 שְׁפֹקְדָה בְּבָנִים ע"י. (תְּלָלוּהָ) וְאִי אִם הַבָּנִים תִּהְיֶה שְׂמֵחָה,
 לְכֹן קִלְכֶם תְּלָלוּהָ: (תְּלָלוּהָ)

בְּצִאת פֶּאֶשֶׁר יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל, מִמְצָרִים. [וכּוֹפְלִין אוֹתָהּ: בְּצִאת
 יִשְׂרָאֵל, מִמְצָרִים] בֵּית יַעֲקֹב, מֵעַם לְעִז
 שְׁשֹׁפְתוֹ: (תְּלָלוּהָ) הִתְתָּה יְהוּדָה, לְקַדְשׁוֹ פֶּאֶשֶׁר נָהִיָה עִם
 יִשְׂרָאֵל קֹדֶשׁ לָהּ. •
 יִשְׂרָאֵל, מִמְשַׁלּוֹתָיו הָיוּ עִם: (תְּלָלוּהָ) אִי חָרְדוּ סְדְרֵי
 בְּרֵאשִׁית
 הַיּוֹם רָאָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּם, וַיַּעֲשֶׂה לְחַרְבָּהּ. (תְּלָלוּהָ) תִירְדֵן, יִסָּב
 נְסוּג לְאַחֹר בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: (תְּלָלוּהָ) תְּחָרִים בְּשַׁעַת מִתּוֹ תוֹרָה, רְקָדוּ
 כְּאֵילִים. (תְּלָלוּהָ) גְּבַעוֹת בְּפֶתַח נְעוּ, כְּבָנֵי צֹאן:
 לְגַדְל הַחֲרָדָה
 מַה לְךָ הַיּוֹם, כִּי תִנָּם. (תְּלָלוּהָ) תִירְדֵן,
 תִּסָּב לְאַחֹר: (תְּלָלוּהָ) תְּחָרִים, תִּרְקָדוּ
 כְּאֵילִים. (תְּלָלוּהָ) גְּבַעוֹת, כְּבָנֵי צֹאן: (תְּלָלוּהָ)

מִלְפָנֵי אֲדוֹן, חוֹלֵי ^{ראוי שתתעדי} אָרֶץ. (תְּלָלוּתָהּ) מִלְפָנֵי,
 אֲלוֹהֵי יַעֲקֹב: (תְּלָלוּתָהּ) תְּהַפְכֵי ^{שהפך בעבורם} הַצֹּר, ^{היבש} הַיָּבֵשׁ
 אֲנִים מַיִם. (תְּלָלוּתָהּ) תִּלְמִישׁ ^{הפלע הקשה} לְמַעֲנֵנוּ לְמַעֲנֵנוּ
 מַיִם: (תְּלָלוּתָהּ)

וּמִבְרַךְ רַאשׁ הַמַּסָּבִים בְּרִכְתָּה שְׁנֵיהֶם וְזוֹ הִיא:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ ^{אדון הכל הבורא ויוצר האהרונות} תְּקִיף ^{תקוף בעל הכולות} וּבְעַל ^{ובעל הפחות כולם} הַפְּחוֹת כּוֹלִים ^{המשנה עיט בפרש}
 מִלֶּךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת
 אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהַגִּיעָנוּ לְלֵילָה הַזֶּה
 לְאֵכוֹל בּוֹ מִצֶּה וּמְרוֹרִים:
 אַתָּה גָּאֲלֵת אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. בְּיַד
 חֲזָקָה ^{בעל כרחם של המצרים} וּבְזִרוּעַ נְטוּיָה ^{ובעצם היים לעיני כלם}
 בְּהִיּוֹת ^{בזמן שהיו} אֲבוֹתֵינוּ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם.
 הָיוּ מְעַנִּים וּמְשׁוּעָפְדִים תַּחַת יַד פְּרַעֲהַ
 מִלֶּךְ מִצְרַיִם: גַּם שָׁם ^{עשית להם נסים והם} פָּרוּ וָרְבוּ ^{והתרבו}
 כַּעֲפַר הָאָרֶץ. וּכְאֲרֹזֵי לְבָנוֹן גְּבָהוּ בְּקוֹמָה
 דְּבַר פְּרַעֲהַ ^{התרוממה ריחם עם תרומיו}: לְמַחֲזֹת אֶת שָׁמַם.

וְלֹאֵבֵד אֵת זְכָרָם מִקָּרֵב תִּבְלֵ: הוּא זְעֵמוֹ
 בְּעֵצָה אַחַת הָיוּ. וַיִּתְחַבְּמוּ לַעֲשׂוֹת סוּד עַל
 זְרַע יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּפִרְךָ
 בְּקִשֵּׁי. וּבַתְּשֻׁנִּיק ⁴⁷ וּמִצְרָה וּמוֹעֵקָה גְדוֹלָה קִצְרָה רוּחָם:
 זְרַע יִשְׁוֹרוֹן אֲנַחָה לְבָשׁוּ ^{הַתְּפִשְׁטָה} ^{בְּרָם הָאֲנַחָה}. כִּי יַד אוֹיֵב
 גְּבָרָה עֲלֵיהֶם: חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם שָׁמַע בְּקוֹלָם.
 מְלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכוּת הַאֲזִינ לָהֶם: טוֹב
 וַיִּשָּׂר מֵהֶם גְּדֹל. מִשָּׂה רַבְּנֵי יָדִיד ^{שְׁנִקְרָא} ^{יָדִידֵיהֶם} בְּחֻזּוֹן
 הַשְּׁלַח ^{בְּנִבְיָאוֹת} ^{וְנִשְׁלַח}: יַחַד הִרְאָם מִשָּׂה בְּאוֹתוֹת שְׂרֵי
 וּבְמִינֵי ^{בְּנִסְוֵי} ^{וּבְסוּגֵי} נְגַעִים שְׁנֵשְׁפְּמוּ בְּנֵי
 חָם: כָּל בְּכוֹרֵיהֶם לְטַבַּח מָסַר ^{נְמִסְרוּ} ^{לְהַרְיֵגָה}.
 וַיִּרְאֵשִׁית בְּטָנָם לְדַבֵּר גְּדוֹל הַסִּגוּר: לָכֵן
 נִבְלָה צַעֲקָה גְדוֹלָה בְּמִצְרַיִם. בְּכִי וּמִסְפֵּד
 בְּכָל חוּצוֹתֶיהָ: ^{לְאֶחָד} ^{מִכֵּן} מִעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת יִצְאוּ

יְדִידִים ^{עם ישראל} הַנִּקְרָאִים יְדִידִים • וְאִין כּוּשֵׁל ⁴⁸ בְּמִסְפַּר
 שְׂבָטִים: נִתְּנָם ^{הנתיג אותם} בְּמִזְבְּחוֹ צוּר עוֹלָמִים
 וְהִנֵּיעָם ^{החזק והקים לעולם} לְיָם סוּף בְּרַחֲמִים
 רַבִּים: סָגַר ^{בתחלה עליהם את} תַּיִם בְּהַמּוֹן גִּלְיוֹ.
 וְשׁוֹנְא ^{והשונא} רוֹדֵף ^{אחריהם} בְּהַמּוֹן חִילוֹ חִילוֹתֵי:
 עֵינֵיהֶם נָשְׂאוּ לְמָרוֹם. לְבִקֵּשׁ רַחֲמִים
 מֵאֲבִיר יַעֲקֹב: פִּיהֶם פָּתְחוּ גְאוּלֵי
 יְהוָה ^{יהוהנוהי} וְהִנֵּנְנוּ ^{הננאלים} לְשִׁבְחָה לְמַלְכָם עַל רוֹב
 נַפְלְאוֹתָיו: צִלַּל רַכְבּוֹ ^{עם רוכבו שהוא} בְּאוֹיְבֵי עַמּוֹ ⁴⁹.
 וְהִשְׁלִיךְ שׁוֹנְאֵיהֶם ^{מתוך הקרקרה} לְתוֹךְ יַם מְצוּלָה
 הַמַּיִם: גַּם קָרַע ^{שקרע} יְהוָה ^{יהוהנוהי} אֶת מֵי יַם סוּף.
 לְקָנָם שְׂבוּעָה שְׁנֵשְׁבַע לְאַבְרָהָם אָבִינוּ:
 רְאוּ יְדִידִים בְּפִגְרֵי שׁוֹנְאֵיהֶם ^{את שונאיהם מתיים פגרי שיהיו בטוחים שמתו כלם}.
 שֶׁהֵם מְטַלִּים עַל שִׁפְתַּי הַיָּם: שִׁירָה

48. ואין כושל: ו'מ כושל מלשון הנכשל בדרך כי הוא ברם, אלא יצאו כל השבטים ביד רמה, ו'מ כושל מלשון עני, אלא יצאו כלם טעונים בכסוף וזקב (מהר"ץ בשם רד"ק).

49. צלל רכבו באויבי עמו: ו'מ שאלו ענסו לברח עם מרכבתיהם רדפו אחריהם גלי הים והטביעוים (מהר"ץ).

וּזְמַרְתָּ וּדְבַרֵי הַלֵּל. אָמַר מֹשֶׁה לְפָנַי קִוְיָהוּ
 בְּשִׁירָת אִזּוּ יִשְׂרָאֵל: תְּהַלֵּלָהּ וְתִפְאָרֶת וּדְבַרֵי
 תּוֹשֵׁבְחוֹת. אָמְרוּ פְּדוּיִים ^{עם ישראל} ^{שֶׁנִּפְדּוּ מֵאֲבוֹתֵיהֶם} לְפָנַי
 גּוֹאֲלִים:

כִּן יְהוָה ^{יאהדיגתי} אֱלֹהֵינוּ יִגְעֵנוּ לְמוֹעֲדִים לְזַמְנִים
 וְלִרְגָלִים ^{ולתקנים שיש בהם} ^{מזנות עליה לרגל} אַחֲרֵים הַבָּאִים
 לְקַרְאֲתָנוּ לְשָׁלוֹם. שְׂמַחִים ^{בלנו} ^{שמחים} בְּבִנְיָן ^{על שנבנתה} ^{ירושלים}
 עִירָךְ וְשָׂשִׁים ^{ושמחה בלב} ^{על ששבה} בְּעִבּוֹדְתָךְ ^{העבודה לבית} ^{המקדש}.
 וְנֹאכַל שָׂם מִן הַזְּבָחִים ^{קרבו} ^{הקונה} וּמִן הַפְּסָחִים
 שִׁיגִיעַ דָּמָם ^{קרבו} ^{אמר} עַל קִיר מִזְבֵּחַךְ לְרִצּוֹן.
 וְגוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ ^{כי זה שיר על} ^{הגאולה התמידית} עַל גְּאֻלָּתָנוּ
 וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה ^{אדון הכל} ^{היהיה ויהיה} ^{יאהדיגתי}

גּוֹאֲלֵי יִשְׂרָאֵל ^{שגואל ויגאל את} ^{עם ישראל בעתיד} (אמ)

ומיד מברך על כוס שני:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה ^{אדון הכל} ^{היהיה ויהיה} ^{יאהדיגתי} אֱלֹהֵינוּ ^{תקוף בעל הכותל} ^{ובעל הכחות כולם} ^{הושענו עלינו בפרס}
 מִלְּךָ הַעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרֵי הַתְּנַפֵּן: (אמ)

שויתגי יתנה לבגדי תמיד
ומיסבים על צד שמאל ושותים.

רַחֲצָה

אח"כ נוטלים ידיהם ומברכים.

תקוח בעל היכלית
ובעל הכחות כולם
המשנה עליו בפרט

ברוך אתה יהוה אלהינו, אלהינו

אדון הכל
היהדות ויהיה
יאהדר ויהיה

מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו
וצונו על נטילת ידים: (אמ)

יַחַץ

קח שני מצות שלמות מהמצה המשמרת וכצע אחת לשתיים, אחת גדולה אחת קטנה ואת הגדולה נהגו לשמרה
לאפיקומן.

מוציא

קח מצה וחצי בידו, וניחם הפרוסה על גבי השלמה ומברך:

תקוח בעל היכלית
ובעל הכחות כולם
המשנה עליו בפרט

ברוך אתה יהוה אלהינו, אלהינו

אדון הכל
היהדות ויהיה
יאהדר ויהיה

מלך העולם. המוציא לחם מן
הארץ: (אמ)

מצה

כעת יחלק לכל אחד מן המסבין כזית מן המצה השלמה ומן המצה הפרוסה כאחד. ואם אינו מספיק לכלם יסיף כל אחד לעצמו ממצה שמונה עד שיהא לו שיעור כזית. ומ"מ לא יאכלו עד שיחזרו ויכרוך ברכה זו:

תקוף בעל הובלת
ובעל הכחות כולם
המשנה עליו בפרט

ברוך אתה יהוה, אלהינו

מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו

וצונו על אכילת מצה: (אמן)

ומטבלים בחרוסת ואוכלים בהסבה ויזכרו שלא להשיח כלל עד אחר כורך.

מרור

אח"כ כל אחד לוקח לו כזית מרור (ונתגו לקחת ירק ששמו חסה ויבדק אותו היטב מן התולעים), ומכרוך ראש המסבים ומוציא את כלם בכרפתו ותשומעים יכוננו לצאת.

תקוף בעל הובלת
ובעל הכחות כולם
המשנה עליו בפרט

ברוך אתה יהוה, אלהינו

מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו

וצונו על אכילת מרור: (אמן)

ומטבלים בחרוסת ואוכלים בלא הסבה. ויזכרו לא להשהות המרור בחרוסת כדי שלא יתבטל טעם המרור.

כורך

אח"כ כורכים יחד מכל אחד כזית מצה ומרור כשהמצה בפנים והמרור מבחוץ (ויש נוהגים להניח המצה לידי המרור בלא לכרוך), ומטבלים בחרוסת, ואומר:

בלא ברכה. זכר למקדש בהילל הזקן

שאמר על מצות ומרורים יאכלהו. ואוכלים

שְׁלַחוּ עִזְהֶךָ

אוכלים ושותים בסעודה כל מה שירצו, ונהגו לאכל מן הבשר הצלוי וכר לקרבן פסח, ובשר מבשל או ביצה קשה כנגד קרבן חגיגה, ויזהרו שלא לאכל יותר מדאי שלא תהא אכילת אפיקומן כאכילה גסה.

צפון

לאחר שסיים הסעודה אוכלים מהמצה המשמרת כזית בהסבה. והיא נקראת אפיקומן. ואין טועמים אחריה כלום כדי שישאר טעם מצה בפיו ולכתחלה יש לגמר אכילתה קודם חצות. לאחר הסעודה, נהגו לומר מזמורים אלו:

מזמור לדוד. יהוה רעי ^{קניני} ולכו לא אחר: בנאות השא, ירביצני ^{ישבו אותי במרעה נאה וישבו}. על מי מנחות ^{שקטים} ינהלני ^{ויבילני}: נפשי ישוב ^{יעת}. ינהני במעגלי צדק ^{הנהגה}, למען ^{ידעי} שמו ^{הגדול}: גם כי כאשר ארך בגיא צלמות ^{הצרות} לא אירא ^{מכל} רע, כי אתה עמדי. שבתך ^{הפועל המדומי} ומשענתך ^{העצם מאובי} הפה ינחמני: תעריך לפני שחקן ^{עשר בבית הברית}, נגד צררי אויבי. השנת בשמן ^{הקלוב} ראשו, ובוסי ^{הוא} רוייה: אך ^{רק} טוב וחסד ירדפוני ^{שני}, כל ימי חיי. ושבתי ^{במנוחה} בבית יהוה ^{ואשב} לארך ^{במנוחה} ימים:

טוב לאמרו כצורת המנוחה ראה לעיל בעמוד 110

למנצח בנגינת ^{שחברו דוד} מזמור שיר: אלהים, יחננו ^{הוא} ויברכנו ^{הוא}. יאר פניו אתנו ^{הראה לנו פנים} סלה ^{לנצח}: לדעת בארץ הרבה ^{העולם}. בכל גוים ^{העו} ישועתך ^{הישראל}: יודוך עמים | אלהים ^{התשועה}, יודוך עמים כלם: ישמחו וירננו ^{העמים} לאמים ^{העמים}. כי תשפט עמים מישור ^{כאשר תדון}, ולאמים בארץ ^{אוקם} תנחם סלה

המזנים עתה: אי יודוך עמים | אלהים, יודוך עמים בְּלִים: ועדה לו יאשר ארץ
 ישראל נתנה תמו יבולך, ויגיה יברכנו אלהים אלהינו המשגיח עלינו: יברכנו
 אלהים, ויחמית וייראו אתו מפני כל אפסי ארץ אשר עשנו כשיראו:
 נברו חסדיו עלינו, ולא כלו רחמיו ממנו. וידבר אלי. זה
 השלחן, אשר לפני יהוה:

בְּרָךְ

מוזגים כוס שלישי לכל המסבים:

יקח ראש המסבים הכוס בידו ויברך עליה ברכת המזון:

למדו חז"ל שצריך לזמן בשלשה מהפסוק שאחד אומר לשנים "גדלו לני אתי
 ונרוממה שמו יחדיו" (נמרא ברכות מט.).

המברך אומר: (בעשרה או יותר נהגו לחוסיף: רבותי) בְּרַכּוּ: ועונים: בְּרַךְ:

ואם היו המתאספים לאכול שלשה או יותר, מתחיל הגדול ואומר:

נְבָרְךְ: (בעשרה או יותר: אלהינו) שְׂאֵבְלֵנוּ מִשְׁלֹו:

והם עונים:

בְּרַךְ: (בעשרה או יותר: אלהינו) שְׂאֵבְלֵנוּ מִשְׁלֹו, וּבְשׂוּבוּ חַיִּינוּ:

והוא חוזר ואומר:

בְּרַךְ: (בעשרה או יותר: אלהינו) שְׂאֵבְלֵנוּ מִשְׁלֹו, וּבְשׂוּבוּ חַיִּינוּ:

ומתחיל בברכת המזון, והם עונים אמן אחר כל ברכה.

כשאין חובת זמון, נהגו לומר פסוק זה קודם הברכה:

אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה בְּכֹל עֵת תְּמִיד תִּהְיֶה לְפָנָי:

ברכת המזון כנגד ג' אבות. ברכה ראשונה, כנגד אברהם אבינו שמוסמל מדת החסד, ברכה שנייה כנגד
 יצחק אבינו שמוסמל את מדת הגבורה, ברכה שלישית כנגד יעקב אבינו שהוא מוסמל מדת תפארת
 שהיא פולקת הג' מדות, וברכה רביעית כנגד דוד המלך שהוא מוסמל מדת המלכות (ע"ח).

הזהיר בברכת המזון, מוזגותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו (ספרי החיוף).

שׁוֹרְתֵי יְהוָה לִבְגְדֵי תַמְיֵד
בְּרַכָּה רְאשׁוֹנָה, תַּסְתַּח וְנִסְחָה מִשָּׁחַ רַבְּנֵי לְיִשְׂרָאֵל פְּשִׁירָד לְהֵם הַסֵּן (קל"ב).

תַּסְתַּח בַּעַל הַכֹּהֵל
וּבְעַל הַבְּחֹת כּוֹלֵם
הַמִּשְׁנָה עֲלֵי שְׂפָתָי
אֲדוֹן הַכֹּהֵל
הַחַדְתָּ וְהַיָּה
יֵאֱהָרֵבְהָ

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ
מִלֶּךְ הָעוֹלָם. הֵזֵן אֶת הָעוֹלָם כְּלָו

אֶת עַם יִשְׂרָאֵל וְאֵת
הַגּוֹיִם וּבְעַלֵי הַחַיִּים,
בְּמִדָּת
חֶסֶד

וּבְרַחֲמִים. וְטוֹבוֹ
וּבְמִדָּת
חֶסֶד

וְיֵהי רַצוֹן
שִׁמְשִׁיד לְפָרְנִסְנוּ
וְיֵהי וְלֹא יִחַסַר לָנוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

כִּי הוּא זֶן וּמִזוּן וּמְפָרְנִים לְכָל. כְּאֲמוֹר,

פּוֹתַח אֶת יַדְךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן:

וּמִכּוֹן מְזוּן קוֹדֵם
שִׁצְטָרְכוּ לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בְּרָא.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הֵזֵן בְּרַחֲמָיו
אֲדוֹן הַכֹּהֵל
הַחַדְתָּ וְהַיָּה
יֵאֱהָרֵבְהָ
גַם אִם
אֵינְם רְאוּיִים

אַתְּ הַכֹּהֵן:
(אָמֵן)

בְּרַכָּה שְׁנִיָּה, תַּסְתַּח וְנִסְחָה יְהוֹשֻׁעַ פְּשִׁנְכִסְכוּ לְאַרְצָא וְרָאָה אֶרֶץ חֲמֵדָה לְפִי שְׁחֲמֵדִיהָ הַקְּבֹוֹת (ע"ח).

נִזְדָּחָה לָךְ תַּמְיֵד יְהוָה יֵאֱהָרֵבְהָ
אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרְכְךָ

מִלְּפָנֵינוּ, כִּי הִנְחַלְתָּ שְׁהוֹרְשֵׁתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ

אֶרֶץ חֲמֵדָה שְׁחֲמֵדִיהָ
קָלָם מוֹזָבָה וּרְחֵבָה רַחֲבַת
רַחֲבַת
רְדִים בְּרִית

וְתוֹרָה. וְעַל שְׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ

מְצָרִים, וּפְדִיתְנוּ מִבֵּית עֲבָדִים. וְעַל
תּוֹרַתְךָ שְׁלַמְדָתְנוּ, וְעַל חֶקְךָ רְצוֹנְךָ ^{הַמְצִוּוֹת}
שֶׁחֹדַעְתָּנוּ.

וְעַל בְּרָכָם ^{על כל הטובות הקלו} יְהוָהּ ^{יאהרני} אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ
מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שִׁמְךָ.

בְּאִמּוֹר, וְאֶכְלֶת וְשָׂבַעַת וּבִרְכַת אֶת ^{(כאן}
^{נוהגים למוזג הכוס במים, כשִׁמְבָרְכִים על הכוס.)} יְהוָהּ ^{יאהרני} אֱלֹהֶיךָ ^{הַשְּׂבִיחַ}
^{וְתוֹדָה לְה' /}

עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה ^{על ארץ ישראל המלאה כל טוב} אֲשֶׁר נָתַן לָךְ
לֶאֱכֹל וּלְשַׂבֵּעַ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָהּ ^{אדון הכל הוהוה ווהה יאהרני}, עַל ^{(כאן נוהגים}
^{מטובה}

לְמוֹזַג הַכּוֹס בַּמַּיִם, כְּשִׁמְבָרְכִים עַל הַכּוֹס. (אָמֵן)
הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוּזָה:

בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית, תִּקְנוּ נְסֻחָה דְדוֹד הַמְּלֶכֶךְ וְשִׁלְמוּהָ בְּנֵי. דְדוֹד תִּקְנָה לְהַתְּפַלֵּל עַל שְׁלוֹם יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם
שְׁנֵיבְחָרָה בְּיָמָיו מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְשִׁלְמוּהָ תִקְנוּ לְהַתְּפַלֵּל עַל שְׁלוֹם הַמְּקוֹדֵשׁ שְׁנֵיבְחָה בְּיָמָיו וְשְׁנֵיבְחָה
בִּירוּשָׁלַיִם, וּלְפִי שְׁעָרֶיךָ לְהַקְדִּים אֵב לְבוֹ, תִקְנוּ יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ קוֹדֵם יִירוּשָׁלַיִם וְהַמְּקוֹדֵשׁ (רד"א).

רַחֵם יְהוָהּ ^{יאהרני} אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ
^{בְּכָף שְׁתַּקְּבַעְנוּ וְתִגָּאֵלְנוּ} וְעַל יִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ ^{שְׁתַּבְּנָה בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ /}

וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁבֵּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו ^{שִׁיבְנָה בְּמַהְרָה} וּמַלְכּוֹת

בית הַיְהוּד מְשִׁיחָהּ, תַּחְזִיר לְמִקְוָמָהּ

שׁוֹפָה לְרֵאוֹת
בְּהַתְחַדְשׁוּתָהּ •

*
בְּשַׁבַּת מוֹסִיף כָּאֵן :

אַלְהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רֵצָה כְּנִי וְהִחְלִיצֵנוּ שִׁתְרוּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
מִצְוֹתֶיךָ בְּכִלְקֵי, וּבְמִצְוֹת יוֹם הַמְּנוּחַ שְׁנֵת לַמְּנוּחָה הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה בְּפִרְטֵי.

נִשְׁבֹּת בּוֹ מְקוּלָאִיָּה וְנִנְוַח בּוֹ מְנוּחַת מְרֻגַע בְּמִצְוֹת רְצוּנָה, וְאַל תְּהֵי צָרָה דְבַר
וַיְגוֹן צַעַר בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ כִּי מִצְוֹת הַשַּׁבָּת תִּגְנוּ עֲלֵינוּ.

אם שָׁכַח וְעָלָה וְיָבֵא מְפֹרָט בַּהֶעֱרָה * :

* טַעַם וְלֹא הוֹפִיר שֶׁל שַׁבַּת, אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַתְּשׁוּבָה מִלְּךָ הַעוֹלָם. אֲשֶׁר
נָתַן שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִכְבוֹרֵת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

* וְאִם טַעַם וְלֹא הוֹפִיר שֶׁל יוֹם טוֹב בְּסַעֲדָה שֶׁל לֵלָה אוֹ בְּסַעֲדָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל יוֹם דְּוָקָא, אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
אַלְהֵינוּ הַתְּשׁוּבָה מִלְּךָ הַעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן
וְלִשְׁמֹחָה אֵת יוֹם חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל
וְהוֹמְנִים:

בְּיוֹם טוֹב בְּשָׂאָר סְעוּדוֹת אוֹמֵר בְּנֶסֶח זֶה לֵלֵא שֵׁם וּמְלֻכוֹת: בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמֹחָה, אֵת יוֹם חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה:

וְאִם חָל יוֹם טוֹב בְּשַׁבַּת, אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַתְּשׁוּבָה מִלְּךָ הַעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן
שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִכְבוֹרֵת, וַיְמַלֵּךְ יָמִים טוֹבִים לְשִׁשּׁוֹן
וְלִשְׁמֹחָה אֵת יוֹם חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת
וְיִשְׂרָאֵל וְהוֹמְנִים:

וְכָל בְּרֻכּוֹת הַלֵּל, בְּשֵׁם וּמְלֻכוֹת. וְהָא דְסָמְיָ בְּחַר בְּרַבָּה, דְּוָקָא כְּשׁוֹנֵר קוֹדֵם שֶׁהַתְּחִיל הַטוֹב וְהַמְּטִיב, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהַתְּחִיל הַטוֹב
וְהַמְּטִיב, צְרִיף לְחֹדֶר לְרֵאשׁ בְּרַבַּת הַמִּזְוִן, וְאִין צְרִיף לְחֹדֶר וְלִצְמוֹ. וְיָמֵי שְׂאִינֵי יוֹדֵעַ נֶסֶח בְּרֻכּוֹת אֵילֵי, צְרִיף לְחֹדֶר לְרֵאשׁ. כִּיּוֹן שְׂאִינֵי יוֹדֵעַ לְתַפְנוּ
הַחֲשׂוֹן. אֲבָל אִם יוֹדֵעַ הַתְּחִלָּה וְהַסִּיּוֹם אִף שְׂאִינֵי יוֹדֵעַ שְׂאִר הַנֶּסֶח כְּרֵאִי, אִין צְרִיף לְחֹדֶר.

אַלְהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה הַשְּׂמִימָה וְיָבֵא
 לְהִיכַל הַמִּקְדָּשׁ, וְיַיַּע לְחֹצֵר הַמִּקְדָּשׁ, וְיִרְאֶה לְפָנָיו יִרְצֶה וְיִשְׁמַע
 יִכְנַס בְּאוֹזְנוֹ יִפְקֹד לְבוֹ (פְּבִיבֹל) וְיִזְכֹּר לְפָנָיו וְזָכוּנוּ
 זָכוֹן הַשְּׂכִיחַ וְזָכוֹן אֲבוֹתֵינוּ בְּרִית אֲבוֹת וְזָכוֹן יְרוּשָׁלַיִם
 עִירָהּ וְזָכוֹן שְׂבוּא הַהִבְטָחָה מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדָּהּ,
 וְזָכוֹן כָּל עַמּוּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְפָנָיו.
 לְפִלְטָה לְהַעֲלֶה, לְמִזְבֵּחַ, לְבִרְכָה, לְחַן קְדֵי שְׂנֵמְצָא
 לְחֶסֶד גַּם אִם אֵינְנו רְאוּיִים לְקֶדֶת כִּפֵּי מַעֲשֵׂינוּ שְׂלֵא תַעֲנִישֵׁנוּ

בְּיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח: בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קִדְשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם חַג
 הַמִּצּוֹת הַזֶּה.

בְּחֹל הַמוֹעֵד פֶּסַח: בְּיוֹם מִקְרָא קִדְשׁ הַזֶּה לְהַתְּאֶסֶף וּלְהַתְּפַלֵּל, שְׂבוּ אֲנִי נִקְרָאִים
 מוֹעֵד חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה.

וְאִם נִזְכָּר אַחֵר שֶׁהִתְחִיל הַטוֹב וְהַמְּטִיב, אֵינוֹ חוֹזֵר, וְאִפְלוּ חָל בְּשָׂגָת. וּמִיּוֹ, אִם שָׁכַח שֶׁל שַׁבָּת גַּם כֵּן, כּוֹלֵל חוֹל הַמוֹעֵד, וּמִיּוֹ, יִאֲמָרוּ בְּתוֹךְ
 שְׂאֵר הַתְּהַקְּפוּ.

בְּחֹל הַמוֹעֵד, אָמַר: בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן מוֹעֲדִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה, אֵת יוֹם
 מוֹעֵד חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה:

בְּשַׁבָּת וְחֹל הַמוֹעֵד, אָמַר: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהּ, אֱלֹהֵינוּ מִלְּפָנֶיךָ הַעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן
 שְׂבִיחוֹת לְמִנְחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבְרִית, וּמוֹעֲדִים לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה
 אֵת יוֹם מוֹעֵד חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהּ מִקְדֵּשׁ הַשְּׂבִיחוֹת:

לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ, וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. וְזָכְרֵנוּ ^{זכר חסדך לָנוּ}
 יְהוָה ^{יאהרונהי} אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדֵנוּ ^{ותשים לבך (פְּלִיכוּל) עָלֵינוּ}
 בּוֹ לְבָרָכָה ^{ותנו לנו רבוי טובה והצלחה}, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים,
 בְּדַבֵּר ^{בהבטחתך} יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּם וְחַנּוּנוּ
 וְרַחֵם עָלֵינוּ. וּמְלֻטְנוּ בּוֹ מִפְּלַ צָרָה ^{במתנת חנם}
 וַיַּגִּזֵּן ^{עצב}, וְשִׂמְחָנוּ בּוֹ שְׂמִיחָה שְׂלֵמָה
 כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אַתָּה: ^{כי רק אתה יכול לתת שמחה אמתית}

וּבִנְיָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ [בְּקָרוֹב], כַּאֲשֶׁר
 דִּבַּרְתָּ ^{הבטחתך}. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה ^{אדון הכל היתה ויהיה יאהרונהי} בּוֹנֵה
 בְּרַחֲמָיו אֶת יְרוּשָׁלַיִם: אָמֵן.

בְּרָכָה רְבִיעִית, תְּקַנְהוּ רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל הַזְּקֵן וּבֵית דֵּינֵוּ בַּעַת שְׁהָיוּ בְּיַבְנָה, עַל הַרוּגֵי בֵיתָר שְׂלָא נְתָנוּ
 לְהַקְבֵר וְנִשְׁאַרָה נִבְלָתָם מֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם, עַד שֶׁרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל יָשָׁב בַּתְּעֵנִית וּבְזָפוּ אוֹצְרוֹת
 אֲבוֹתָיו עַד שֶׁנִּתְּנוּ רְשׁוּת לְקַבְּרֵם, וְאָז תְּקַנּוּ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. הַטּוֹב שְׂלָא הִסְרִיחוּ, וְהַמְּטִיב שֶׁנִּתְּנוּ
 לְקַבְּרָה. וְתְקַנְהוּ בַּסְּעָדָה, לְפִי שְׁהוּא מְקוּם שְׂמִיחָה (ד"א).

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה ^{אדון הכל היתה ויהיה יאהרונהי}, אֱלֹהֵינוּ
 מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל ^{החזק ובעל הכח} [לְעַד],
 אָבִינוּ, מְלַפְּנוּ, אֲדִירָנוּ, בּוֹרְאָנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ

קדוש יעקב קדושו של עם ישראל. המלך הטוב והמטיב
 תמיד שבכל יום ויום. הוא גומלנו משלם לנו חן
 נעם המושך הקבולת וחסד ורחמים וכל טוב שבעולם:

הרחמן ימלך עלינו לעולם ועד: (אמן)
 הרחמן ישתבח יהיה מושבח שבתו על כסא כבודו:
 (אמן) הרחמן ישתבח אותו משבחיו בשמים
 ובארץ: (אמן) הרחמן ישתבח [בנו] להורי
 דורים: (אמן) הרחמן יתפאר [בנו] בישראל לנצח
 נצחים: (אמן) הרחמן יפרנסנו בכבוד
 בדרד: (אמן)
 כבוד:

ברכת האורח הקצרה

בסעודות גדולות אומרים כאן ברכת האורח הארצה [לקמן בעמוד 176].

מברכים את בעל הבית, מושום שדרשו חז"ל "ואכלת ושבעת וברכת" לרבות את בעל הבית (ירח).
 הרחמן יברך בעל הבית הזה. (אמן) הרחמן יישר אורחותיו.
 (אמן) הרחמן יצליח את דרכיו. (אמן) הרחמן מכל צרה ונוק
 יצילהו. (אמן) אם יש לו בן, אומר: הרחמן יפתח לב בנו [או: בניו] לתלמוד תורתו.
 (אמן) הרחמן יגדלוהו [או: יגדלם] לעבודתו וליראתו. (אמן) הרחמן יברך את

הַשְׁלַחַן הַזֶּה, וַיִּסְדֵּר בּוֹ כָּל מַעֲדָנֵי עוֹלָם. וַיְהִיָּה בְּשִׁלְחָנוֹ
שְׁלֹש־אַבְרָהָם אַבְיָנוּ, כָּל רָעַב מִמֶּנּוּ יֹאכֵל, וְכֹל צָמָא מִמֶּנּוּ
יִשְׁתֶּה: ^(מגו) תִּרְחַמֵּן יִבְרַכְנוּ כָּל אֶחָד וְאַחַד מִמֶּנּוּ, אִישׁ בְּשֵׁמוֹ:
^(אמן)

תִּרְחַמֵּן יוֹבְנֵי לִימוֹת הַמַּלְאָכָה הַמְּשִׁיחַ וְלִבְנֵי
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלִחְיֵי הָעוֹלָם <sup>וְלְרֵאוֹת
דְּבִנְנוּ</sup>

תְּבֵא: (אמן)

בסעודות גדולות אומרים כאן ברכת האורים הארצה [לקמן בעמוד 176].

מְגִדוּל עוֹ וּמְקַבְרֵי שְׁלֵי יִשׁוּעוֹת עֲבוּר מַלְכוֹ <sup>מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ</sup> וְעֵשֶׂה
חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ, לְרִדּוֹ וּלְזִרְעוֹ עַד
עוֹלָם: כְּפִירִים <sup>בְּנֵי אָדָם הַדּוֹמִים
בְּכֹהֵם לְאֲרִיּוֹת</sup> רָשׁוּ ^{נִתְרוֹשְׁשׁוּ} וְרַעְבוּ.
וְדַרְשֵׁי יְהוָה <sup>לְעֲמֵת, יֵאֱהַבְתִּי
זֹאת</sup> לֹא יַחְסְרוּ כָּל מוֹב:
חִדְדוּ לִיהוָה ^{יֵאֱהַבְתִּי} כִּי ^{הוּא} מוֹב. כִּי לְעוֹלָם
תְּסֻדּוּ: ^{נִמְשָׁד} בְּרוּךְ הָאֵל הַמוֹשִׁיעַ:

יש נוהגים להוסיף כאן:

מֵה שְׂאֵבְלָנוּ יְהִיָּה לְשִׁבְעָה, ^(מגו) וּמֵה שְׁשַׁתֵּינוּ יְהִיָּה לְרַפּוּאָה.
^(מגו) וּמֵה שְׁהוֹתֵנוּ יְהִיָּה לְבִרְכָה. ^(מגו) כְּדִכְתִּיב <sup>עַל נֶם
אֱלִישֶׁע</sup> וַיִּתֵּן <sup>מִשְׁרַת אֱלִישֶׁע
הַקְּתוּמִים</sup> לְפָנֶיהֶם. <sup>וַיְחַבְּדוּ
הַלֵּחִים</sup> וַיֹּאכְלוּ <sup>מֵאֵה תַלְמוּדִים
לְהֵם אֶחָד</sup> וַיִּוְתְּרוּ כְּדַבֵּר יְהוָה: בְּרוּכִים
תְּהִי אֲתֵם לִיהוָה. עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי: בְּרוּךְ יְבָרַךְ הַנְּבֵר אֲשֶׁר

יבטח ביהוה. והיה עקבי יהוה מבטחו: יהוה עז לעמו יתן.
 יהוה יברך את עמו בשלום: חזקו ויאמץ ויחזק לבבכם. כל
 המיחלים ליהוה לישועת: בטחו ביהוה עדי עד לעולם. פי
 ביהוה יהוה, צור עולמים: והבטח ביהוה, חסד יסובבנו:

ברכת האורח הארצה

ועוד, אלהים יברך וישמור ויסעוד ויפרה וירבה וישתיל
 ויעשיר ויתקן ^{ועמך על מקומי} ויחליץ ^{ויציל} ויתיה ויארץ את ימי
 מורנו ורננו ^(ועונים: אתה מר ורב) בעל הבית הזה ובעל הסעודה
 הזאת. אלהים יברך אתם ועזריהם ואחיהם ובניהם
 וקרוביהם ודורשי שלומם ודורשי טובתם, כלם יתברכו.
^(ועונים: אמן. ואתה תתברך.) גם יתברכו הכל במאד מאד, בהון
 עשר, ^{רב} בעשר, בחכמה מופלאה ^{שיחה חכם גדול}, בחלוץ ^{גדול} עצמות,
 בבנים ובבנות. ^(ועונים: אמן. ויש עונים: בבנים.) בבנים שיהיו עוסקים
 בתורה ומקיימי מצות בישראל, ובבנות שלא ימותו,
 ובנכסים מרבים שלא יתמו ילי, ובעשר ובכבוד שלא יכלה.
^(ועונים: אמן. ואתה לא תכלה מכל טוב.) והשחתן הזה שאכלנו עליו
 וכוס ששתינו בו, יהא מעדן ^{מלא ענף} מרשן ^{מלא שפון} מפותג ^{מתקן במיני מאכלים},
 מבורך מלא כל טובה, כשחתנו שלא אברתהם אבינו אשר
 ברכו המקום בכל מכל כל. וכן יהי רצון. ^(ועונים: יהי רצון.)
 יהי רצון מלפני המקום ברוך הוא, שאתה מורנו ורננו
^(ועונים: אתה מר ורב.) בעל הבית הזה, ובעל הסעודה הזאת.

וְשֵׁרָא תבוּשוּ בְּנוֹ, וְלֹא נְבוּשׁ בְּכֶם. לֹא תבוּשוּ בְּרֵאשִׁיתְכֶם,
 וְלֹא תבְּלָמוּ בְּאַחֲרֵיתְכֶם. אַחֲרֵיתְכֶם תְּהִיָּה לְדוּרֵי דוּרִים.
 נְכַסִּיכֶם יְהִיּוּ מוּצְלִים ^{גדולים ונכבדים}, מְצַלִּיחִים ^{מזלחים}, מְשֻׁבְּחִים ^{משבחים},
 קְרוּבִים לְעִיר ^{שתוכלו לפקח על צרכיהם}. וְאֵל יִמְשׁוֹל הַשָּׁמַן. (ועונים: וּבְקָה לֹא יִמְשׁוֹל.)
 וְאֵל יוֹדֵק ^{יתשק עשבים} לֹא בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְלֹא בְּמַעֲשֵׂינוּ וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה
 עַמּוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְאֵל יוֹשֵׁם ^{ולא יתיר עליכם}, (ועונים: וּבְקָה לֹא יוֹשֵׁם.) וְגַם
 לֹא לְפָנֶיכֶם וְלֹא לְפָנֵינוּ וְלֹא לְפָנֵי עַמּוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 שׁוֹם דְּבַר רַע, וְהִרְהוּר עֲבָרָה, וְחִטָּא וְעוֹן ^{מחמת שומחה והנאת האלקיה}, מַעֲתָה
 וְעַד עוֹלָם. אֲבָל תִּזְכּוּ. (ועונים: אֲמֵן. וְאַתָּה תִּזְכּוּ.) תִּזְכּוּ בְּלָכֶם,
 וְגַם אֲנִי תִּקַּל וְהִצְעִיר (אַתָּה מֵר וְרַב). אֲזוּפָה עִמְכֶם לְרֵאוֹת
 בְּבִנְיָנָה שְׁלֵי יְרוּשָׁלַיִם, חֲבָרִים מוּצְלִים ^{גדולים ונכבדים}, מוּצְלִיחִים,
 כְּבַתְחִלָּה. מְפָרוּם יִלְמְדוּ עֲלֵיכֶם וְעַלֵּינוּ זְכוּת. (ועונים: וְעַלֵּיךְ
 יִלְמְדוּ זְכוּת.) מְפָרוּם, יִשְׁלַח הָאֵל אֶת הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיכֶם
 אֶת יְהוָה ^{באסמי תבואתכם}, וּיְבָרֵךְ אֶת לְחֻמְכֶם וְאֶת מִימֵיכֶם. בְּדַכְתִּיב, וְעַבְדְּתֶם
 אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם, וּבְרַךְ אֶת לְחֻמְךָ וְאֶת מִימֵיךָ. וְהִסְרֵתִי
 מִחֻלָּה מִקְרָבְךָ: (ועונים: וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל חֵלִי.) וְנֹאמַר, לֹא
 תְהִיָּה מְשַׁבְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ. אֶת מְסַפְר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא
 אֲשֵׁלִים: (ועונים: יִמְלֵא יְהוָה כָּל מְשַׁאֲלוֹתֶיךָ וְכִי לְטוֹבָה.) יִמְלֵא יְהוָה ^{יאהחתי}
 כָּל מְשַׁאֲלוֹתֶיכֶם לְטוֹבָה. וְעוֹד, כְּלָלְכֶם רַבּוּתִי (ועונים: אַתָּה
 מֵר וְרַב.) הַמְּסַבֵּין בְּאֵן. מִפְּאֵן אוּמְרִים יַחַד הַמְּבָרֵךְ בְּלִשׁוֹן רַבִּים וְהַמְּסַבִּים בְּלִשׁוֹן יַחִיד: תַּתְּבָרְכוּ
 בְּאַלְהֵי אֲמֵן (תַּתְּבָרְךָ בְּאַלְהֵי אֲמֵן). תְּנִישְׁעוּ (תְּנִישְׁע), תְּפָרוּ (תַּתְּפָּרָה),

שׁוּרְתֵי יְהוָה לִבְגַדֵי תַמְיֵד

הַתְּצַרְוּ (תְּצַרְוּ) תִּשְׁמְרוּ, הַתְּצַלְוּ (תְּצַלְוּ) תִּנְעָלוּ, הַתְּעַטְרוּ (תְּעַטְרוּ) תִּקְבְּדוּ בְּקַבּוּד וְהִדְר,
 הַתְּמַנְנוּ (תְּמַנְנוּ) מִזְנוּנִים, תִּכְבֹּלְכֶרֶוּ (תִּכְבֹּלְכֶרֶוּ) יִהְיֶה לָּךְ פְּרִיָסָה בְּחוּחַ, הַתְּצַלְיָחוּ (תְּצַלְיָחוּ),
 הַתְּשַׁכְּיֶרֶוּ (תְּשַׁכְּיֶרֶוּ) וְתִסְפְּי הַעֲלָתָהּ. הַתְּעַנּוּ וְאַעֲנֶה עִמָּכֶם (תְּעַנְנָה וְנַעֲנֶה עִמָּךְ),
 שָׁבַח לְיֵאל בּוֹרֵא עוֹלָם. בְּרוּךְ יְהוָה יִהְיֶה יֵאֱהָבֵנוּ לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן:
 מִיָּד לְאַחַר שְׁסִים בְּרַכּוֹת הַמְיוּן מְבָרַךְ עַל כּוּס שְׁלִישִׁי.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יֵאֱהָבֵנוּ, אֱלֹהֵינוּ אֲדוֹן הַכֹּל הַיְהוָה וְיִהְיֶה יְהוָה יֵאֱהָבֵנוּ
 מְבָרַךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן: (אָמֵן)

ושותים בהסבה.

אח"כ מוזגים כוס רביעי וגומרים עליו את ההלל ואין לשנות עוד יין בין כוס שלישי לרביעי שמא ישתכר ולא יוכל לגמר את ההלל.

ומתחיל:

שֶׁכֶּךָ חִמְתִּיךָ הִסַר בְּעֶסֶךָ הַפְּגִימִי אֵל עַל הַגּוֹזִים אֲשֶׁר
 לֹא יָדְעוּךָ, וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
 בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי אָבֵל פִּי רָצוּ לְכַלּוֹת אֶת
 יַעֲקֹב וְאֶת נְוֵהוּ וְאֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֶת הַשָּׁמַיִם 50 עֲשׂוּ:
 וּמִמְשִׁיךְ אֶחָד מִן הַמְסֻבִּים בְּקִרְיַת הַהֵלֶל וְעוֹנִים אַחֲרָיו שְׂאֵר הַמְסֻבִּים הַלְלוּהָ.

לֹא לָנוּ בְּעִבְרָנוּ יְהוָהּ, לֹא לָנוּ. (הַלְלוּהָ) כִּי
 לְשִׁמְךָ לְמוֹעַן, יָתֵן כְּבוֹד, עַל בְּעִבּוֹר מִדְּת

50. ואת נוהו השמו: וי"מ כי ה' החרیب המקדש בכלות את חמתו על העצים והאבנים, וא"כ אחרי ששרפו את ביהמ"ק למה השמידו את יעקב ג"כ, וא"כ עשו כנו הוויים יותר ממה שגזרת עלינו, לכן אנו מבקשים שתעניש אותם (מלבי"ם).

אמתך ^{נאמנות} ^{הבטחתך}: ^(תקצויה) למה יאמרו הגוים, איה
נא עתה, אלהיהם ^{מדוע לא} ^{מצילים}: ^(תקצויה) ואלהינו
^{אבל} ^{השם} בשמים, כל אשר חפץ עשה: ^(תקצויה) ואלו
עצביהם ^{אלילים}, כסף וזהב. ^(תקצויה) מעשה,
ידי אדם: ^(תקצויה) ^{צורת} פה להם, ולא ידברו.
^(תקצויה) עינים להם, ולא יראו: ^(תקצויה) אזנים
להם, ולא ישמעו. ^(תקצויה) אף להם, ולא
יריחו: ^(תקצויה) ידיהם | ^{ידים} ^{להם} ולא ימישון ^{ולא יכלו} ^{למשש בהם}.
^(תקצויה) רגליהם, ולא יתלכו: ^(תקצויה) לא יחגו
^{ידברו}, בגרונם: ^(תקצויה) כמותם ^{זהו רצון שפמו} ^{שהם קלא חיות} ^{קד} יהיו
עשיהם. ^{וכו} כל אשר בטח בהם: ^(תקצויה) ^{אבל} ^{אתה}
ישראל, בטח ביהוה. ^(תקצויה) ^{כי} ^{תמיד} עזרם
ומגנם, הוא: ^(תקצויה) בית אחרון, בטחו
ביהוה. ^(תקצויה) עזרם ומגנם, הוא: ^(תקצויה)
יראי יהוה ^{הצדיקים}, בטחו ביהוה. ^(תקצויה)

עֲזָרָם וּמִגָּנָם, הוּא: (תְּלַוְיָה)

יְהוָה אֱלֹהֵי, ^{אֲשֶׁר תַּמִּיד} זְכָרְנוּ יְבָרַךְ עִמּוֹ. (תְּלַוְיָה) יְבָרַךְ,

אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל. (תְּלַוְיָה) יְבָרַךְ, אֶת

בֵּית אַחֲרָן ^{הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם}: (תְּלַוְיָה) יְבָרַךְ, יְרֵאֵי יְהוָה

הַצְּדִיקִים, הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים: (תְּלַוְיָה) יִסַּף

יְהוָה אֱלֹהֵי, ^{בְּרַכָּה בְּכָל עֵת} עֲלֵיכֶם. (תְּלַוְיָה) עֲלֵיכֶם, וְעַל

בְּנֵיכֶם: (תְּלַוְיָה) בְּרוּכִים תִּהְיוּ אַתֶּם לַיהוָה,

^{אֲשֶׁר} עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ ^{וּבְכָחוֹ לְבָרוּךְ אַתֶּם}: (תְּלַוְיָה) הַשָּׁמַיִם,

שָׁמַיִם לַיהוָה. (תְּלַוְיָה) וְהָאָרֶץ, נָתַן לְבְנֵי

אָדָם ^{לְדוֹר קָדֵשׁ}: (תְּלַוְיָה) לֹא הַמָּתוֹם ^{הַרְשָׁעִים הַנִּקְרָאִים מַתִּים}, יְהַלְלוּ

יְהוָה. (תְּלַוְיָה) וְלֹא, כָּל יְרֵדֵי דוֹמָה ^{לְקַבֵּר}: (תְּלַוְיָה)

וְאַנְחָנוּ | ^{הַחַיִּים} נְבָרַךְ יְהוָה. (תְּלַוְיָה) מִעַתָּה וְעַד

עוֹלָם לְנֶצַח, תְּלַוְיָה: (תְּלַוְיָה)

אֶהְבֵּתִי ^{לְהַתְחַנּוּ וְלְהַתְפַּלֵּל אֵל הוֹי} כִּי יִשְׁמַע | יְהוָה אֱלֹהֵי אֶת

קוֹלִי ^{קוֹל אֲנַחְתִּי} וְאֶת תַּחֲנוּנֵי: ^{וּכְפִלֵּן אוֹתוֹ אֶהְבֵּתִי, כִּי}

יִשְׁמַע יְהוָה וְיִחַדּוּתֵי אֶת קוֹלִי, תַּחֲנוּנָיִךְ: **כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי** ^{בַעַת הַפְּלִתָּה}

וּבְיָמַי אֶקְרָא ^{וְכָל יָמַי} אֶקְרָא אֵלָיִךְ: **אֶפְפוּנֵי א | חֲבֻלֵי** ^(תַּלְפִּיזָה)

מָוֶת. ^{מִכְאוּבֵי וְיִסּוּרֵי} ^(תַּלְפִּיזָה) וּמִצָּרֵי צָרוֹת **שְׂאוֹל, מְצֹאוּנָי.**

צָרָה וַיְגוֹן, אֶמְצָא ^{מִצְאוּי אֹתֵי} ^(תַּלְפִּיזָה) וְאֲנִי וּבָשָׂם

יְהוָה אֶקְרָא, אָנָּה יְהוָה מַלְטָה נַפְשִׁי

מִצָּרוֹתַי: ^(תַּלְפִּיזָה) תַּנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק, וְאֱלֹהֵינוּ

מְרַחֵם: ^(תַּלְפִּיזָה) שְׂמֵר ^{הַשְּׂמִימִים עֲצֻמִּים פ} פְּתָאוִים, יְהוָה.

דִּלּוֹתַי נַעֲשִׂיתִי, וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ^(תַּלְפִּיזָה) שׁוּבֵי

נַפְשִׁי, לְמַגְנוֹתֶיכִי ^{לְמַגְנוֹתֶיךָ}. ^(תַּלְפִּיזָה) כִּי יְהוָה,

גָּמַל ^{טוֹב} עָלַיְכִי: ^(תַּלְפִּיזָה) כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי,

מִמָּוֶת. ^(תַּלְפִּיזָה) אֶת עֵינַי, מִן דְּמָעָה. ^(תַּלְפִּיזָה)

אֶת רַגְלֵי, מִדְּחֵי מְלַחֲשָׁל, וְלִבִּי אֶבְטַח ^{גְּד}: ^(תַּלְפִּיזָה) אֶתְתַּלַּךְ:

לְפָנַי יְהוָה, בְּאַרְצוֹת, תַּחֲיִים ^{כָּל זְמַן שְׂאֲחָה}: ^(תַּלְפִּיזָה)

הַאֲמַנְתִּי, כִּי אֲדַבֵּר. ^(תַּלְפִּיזָה) אֲנִי, עָנִיתִי מְאֹד

גַּם פֶּאֶשֶׁר הֵייתִי: ^(תַּלְפִּיזָה) אֲנִי אֶמְרָתִי בְּחַפְזִי ^{בַעַת נַחֲפוּתֵי לְבַרְתָּ מִשְׂאוֹל}

כָּל הָאָדָם כּוֹבֵד ^{מִשְׁקָר וּבְגֵד, וְשׁוֹשׁ לְבַטֵּחַ רַב בְּה'} : (תְּלָוִיָּה)

מָה אָשִׁיב לַיהוָה, ^{בְּעִבּוֹר} כָּל תַּגְּמוּלוֹתַי חֲסִדָיו

עָלַי: (תְּלָוִיָּה) כּוֹס ^{זוֹ עִבּוֹר הַיָּוֵם} יִשׁוּעוֹת ^{שְׁעֵשֶׁה לִּי}, אִשָּׁא.

וּבִשְׁם יְהוָה, אֶקְרָא ^{אֶפְרַסֵּם שְׁמוֹ}: (תְּלָוִיָּה) נְדָרֵי,

לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. (תְּלָוִיָּה) נִגְדָה נָא, לְכָל עַמּוֹ

יָקָר ^{קִשָּׁה וְכַבֵּד} בְּעֵינַי יְהוָה, הַמּוֹתֵה

לְחֲסִידָיו ^{לְהַמִּית חֲסִידָיו בְּלֵא עֵתָם}: (תְּלָוִיָּה) אָנָּה יְהוָה, כִּי אָנִי

עַבְדְּךָ. (תְּלָוִיָּה) אָנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמִתְךָ ^{הַשְּׁפֵל בְּיַתְדֵךְ}

פַּתַּחְתָּ לְמוֹסְרֵי ^{אֹדָה לְךָ כִּי} אֶת פְּבֻלֵי: (תְּלָוִיָּה) לֵךְ אֲזַבְּחָ,

זִבְחַ תוֹדָה ^{עַל הַנֶּסֶם}. (תְּלָוִיָּה) וּבִשְׁם יְהוָה, אֶקְרָא:

נְדָרֵי ^{שְׁנֵדָרְתִּי בְּעֵרְתִּי}, לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. (תְּלָוִיָּה) נִגְדָה

נָא, לְכָל עַמּוֹ: (תְּלָוִיָּה) בְּתַצְרוֹת | ^{בְּעֲזָרוֹת שְׁלֵם} בֵּית

יְהוָה. (תְּלָוִיָּה) בְּתוֹכְכִי ^{בְּתוֹכְךָ} יְרוּשָׁלָּם,

הַלְלוּיָהּ: (תְּלָוִיָּה)

הִלְלוּ אֶת יְהוָה, כָּל גּוֹיִם. [נוכפלין אותה: תִּלְלוּ אֶת יְהוָה]

שִׁבְחוּהוּ על נפלאותיו כָּל הָאֲמוּם יחדיו, כָּל גּוֹיִם:

הַעַמִּים: (תִּלְלוּהוּ) כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ. (תִּלְלוּהוּ)

וְאַמֶּת יְהוָה נאמנות ה' וְנִשְׁמֶרֶת לְעוֹלָם, לְכוּ פִלְגֶם תִּלְלוּהוּ: (תִּלְלוּהוּ)

הוֹדוּ פִלְגֶם לַיהוָה, כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם

חֲסִדּוֹ: [נוכפלין אותה: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:]

יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל דברי הוֹדֵיָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא גם בֵּית אֶהְרֹן, כִּי לְעוֹלָם

חֲסִדּוֹ: (תִּלְלוּהוּ) יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה, כִּי

לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: (תִּלְלוּהוּ)

מִן הַמִּצַּר מתוך הצִּר וְהַמִּצַּר, קָרָאתִי יְהוָה. (תִּלְלוּהוּ) וְאֵי עֲנֵנִי

בַּמִּדְבָּר, יְהוָה ה' הוֹצִיאֵנִי מִצָּרָה לְרוּחָה: (תִּלְלוּהוּ) יְהוָה לֵי בְעוֹרִי

לֹא אִירָא, לְכוּ מִה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם: (תִּלְלוּהוּ)

יְהוָה הִיא לִי הַגְדוֹל בְּעוֹרִי, וְאֵנִי אֶרְאֶה נִקְמָתוֹ

בְּשֵׁנָאִי: (תִּלְלוּהוּ) טוֹב לְחַסוֹת בִּיהוָה, מִבְּטַח

מִלְבָּטָם, בְּאַרְבָּם: (תְּלַחֲוִיהָ) טוֹב לְחֶסֶת בִּיהוָה, אֲדֵנִי,
 מִבְּטָח, אֶפְלוּ בְּנִדְיָבִים: (תְּלַחֲוִיהָ) אֵת אִם כָּל גּוֹזִים
 סְבִבּוֹנֵי יִקְיֹפּוּנִי, בְּשֵׁם יְהוָה אֲבֹטָח כִּי אֲמִלֶּם
 אֲקִרְיָתִם: (תְּלַחֲוִיהָ) וְהָגַם שֵׁס סְבוּנֵי גַם סְבִבּוֹנֵי פְעֻמִּים כְּפֹה, בְּשֵׁם
 יְהוָה אֲבֹטָח כִּי אֲמִלֶּם: (תְּלַחֲוִיהָ) סְבוּנֵי
 כְּדַבּוּרִים וְיַעֲכוּ אֲבַל כְּבוּ בְּמִתְרָה כָּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם
 יְהוָה אֲדֵנִי כִי אֲמִלֶּם: (תְּלַחֲוִיהָ) דַּחַח דַּחֲוֹתָנִי הָאוֹיֵב
 לְנַפְלָא, וַיְהוָה אֲדֵנִי עֲזָרְנִי שְׁלֵא אֲמַעֲד: (תְּלַחֲוִיהָ) עֲזִי כֵת זֹזְמָרְתִּי,
 יְהִי וַיִּקְמֹת. (תְּלַחֲוִיהָ) וַיְהִי לִי, לְיִשׁוּעָה: (תְּלַחֲוִיהָ) קוֹל
 רְנָה וַיִּשׁוּעָה, נִשְׁמַע תַּמִּיד בְּאַחֲלֵי צְדִיקִים: (תְּלַחֲוִיהָ)
 יְמִין יְהוָה, יְמִין יְהוָה, עֲשָׂה חֵיל שְׁמוֹשׁוֹתִים הִ' וְאוֹמְרִים בְּכֵת וְגִבּוֹרָה * פּוֹעֶלֶת: (תְּלַחֲוִיהָ)
 יְמִין יְהוָה, רֹזְמָמָה עַל הָאוֹיֵב: (תְּלַחֲוִיהָ) יְמִין יְהוָה אֲדֵנִי,
 עֲשָׂה חֵיל. (תְּלַחֲוִיהָ) לֹא אֲמוֹת עֲזִי, כִּי אֲחִיָּה,
 וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: (תְּלַחֲוִיהָ) אֵת שֵׁס יִסַּר יִסְרָנִי יְהוָה,
 וְלִמּוֹת עֲזִי אֲבַל לְמִיתָה לֹא נִתְנַנְנִי: (תְּלַחֲוִיהָ) פִּתְחוּ לִי,

שְׁעָרֵי צְדָקָה. (הַלְלֵנוּהָ) אָבָא בָּם, אֹדְדָה יְהוָה:
 (הַלְלֵנוּהָ) הֲלֵא זֶה הַשְּׁעָרָה, לְיְהוָה אֱדֵינָם. (הַלְלֵנוּהָ) צְדִיקִים,
 יִבְאוּ בּוֹ לְהוֹדוֹת: (הַלְלֵנוּהָ)

מכאן אומר פסוק, ומופלין אותו. וכן על זו הדרך בשאר הפסוקים:

וּלְכַשְׁאֲמָנָם אֹדְדָךְ עַל כִּי עֲנִיתָנִי עֲנִית לְתַפְלִיתִי. וְתַחֲוִי לִי בְּהוֹדוֹתֵי בְּמִצְרָיִם.
 לְיִשׁוּעָה: אֹדְדָךְ, כִּי עֲנִיתָנִי. וְתַחֲוִי לִי לְיִשׁוּעָה: אֲבָן
 מֵאֲסוֹ הַבּוֹנִים הַאֲמוֹת מֵאֲסוֹ. וְלִבְסוֹף הִיתָה לְרֹאשׁ
 פְּנֵה שְׁעָלֶיהָ עֲמֹד: אֲבָן מֵאֲסוֹ הַבּוֹנִים. הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
 מֵאֵת יְהוָה אֱדֵינִי וְלֵא מִכְּחֻנִּי, הִיתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאָת
 פְּלֵא בְּעֵינֵינוּ: מֵאֵת יְהוָה, הִיתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאָת
 בְּעֵינֵינוּ: זֶה הַיּוֹם, עָשָׂה יְהוָה אֱדֵינִי. וְלִבּוֹ נִגְלָה
 וְנִשְׁמַחָה בּוֹ: זֶה הַיּוֹם, עָשָׂה יְהוָה אֱדֵינִי. נִגְלָה וְנִשְׁמַחָה
 בּוֹ: אֲנִי יְהוָה אֱדֵינִי, הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה אֱדֵינִי,
 הוֹשִׁיעָה נָא: אֲנִי יְהוָה אֱדֵינִי, הַצְּלִיחָה נָא בְּכֹל מַעֲשֵׂינִי
 אֲנִי יְהוָה אֱדֵינִי, הַצְּלִיחָה נָא: וְאֵז עֲנֵנוּ הַפְּתִיחַ: לְהַקְרִיב קַרְבָּנוֹת;
 בְּשֵׁם פְּעֻבּוֹר יְהוָה אֱדֵינִי; בְּרַכְנוּכֶם, בְּבִרְכַת כְּהֹנִים הַבְּאֵה

מבית יהודה: ברכנוכם, מבית יהודה: אל | יהודה,
ויאר לנו ^{הוציאנו מאפלה לאורה;} **אל | יהודה, ויאר לנו. אסרו**
חג, בעבתים ^{קשרו הקרנו בחבלי עבות;} **עד קרנות המזבח**
להיות נשמר עד שישחט: ^{ויזרק דמו על המזבח} **אסרו חג, בעבתים. עד קרנות המזבח:**
אלי אתה, ואורך ^{על גדל חסדיך;} **; אלי אתה, ואורך. אלהי**
ארוממך: אלהי ארוממך: ^{ואומר לבלם:} **הודו ליהודה,**
כי טוב. ^{הוא} **כי לעולם קים, חסדו: הודו ליהודה,**
כי טוב. כי לעולם, חסדו:

אחד מן המסבים אומר ועונים אחריו בכל פעם "כי לעולם חסדו".

זה המזמור יש בו עשרים וששה פסוקים, וכלם חותמים כי לעולם חסדו, ואמרו חז"ל (פסחים קח.) כי נאמרו נגד עשרים וששה דורות שהיו מבריאת העולם עד שקבלו את התורה, וזו אותם הקדוש ברוך הוא בחסדו, כי לא היתה תורה בבני אדם שאזן אותם בעבודה. ואף על פי שהתורה ישראל לבדם קבלוה, כל העולם עומד בזכות ישראל (רד"ק).

הודו ליהודה כי הוא טוב. כי לעולם נמשך חסדו:
הודו לאלהי האלהים ^{השליט ותקוה על מלאכי מעלה.} **. כי לעולם חסדו:**
הודו לאדני האדנים ^{למושל על המלכים והמושלים.} **. כי לעולם חסדו:**
לעשה נבואות גדלות ^{רק הוא ברא העולם} **לברו.**
כי לעולם חסדו:
לעשה השמים בתבונה ^{בהכמה ונפלאה.} **. כי לעולם חסדו:**

- לְרַקַּע הָאָרֶץ <sup>פָּרַשׁ וְשׁוֹשַׁב
הָאֲדָמָה</sup> עַל הַמָּיִם. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְעֵשֶׂה אֲזָרִים ^{מְאֹרֹת} גְּדָלִים. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמִשְׁלַת <sup>לְמִשְׁלַת
וּלְקִיָּאִיר</sup> בַּיּוֹם.
 כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 אֶת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמִשְׁלֹת בְּלִילָה.
 כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם <sup>גַּם עַ"י
בְּבִכּוּרֵיהֶם</sup>. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם <sup>מִתּוֹךְ גְּלוּת
מִצְרַיִם</sup>. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְוּעַ נְטוּיָה <sup>וְלֹא
כַּעֲבָרִים</sup>. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְגִזֹּר יַם סוּף לְגִזְרִים <sup>לְיַב
חֲלָקִים</sup>. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 וַנִּעַר ^{עַרְבֵי} פָּרַעַה וְחִילָזוּ בַּיּוֹם סוּף. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְמוֹלִיד עַמּוֹ בַּמְדְּבָר <sup>הַגְּדוֹל
וְהַנּוֹרָא</sup>. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְמַכָּה מְלָכִים גְּדָלִים. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 וַיַּחְרַג מְלָכִים אֲדוּרִים. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וְלַעֲוֹג מִלֶּךְ הַבָּשָׂן.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ^{במתנה} וְנָתַן אֲרָצָם לְנַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוֹ.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: שֶׁבַשְׁפָּלָנוּ בְּמַצְרַיִם זָכַר לָנוּ אוֹתֵנוּ.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וַיִּבְרָקֵנוּ הוֹשִׁיעֵנוּ מִצָּרֵינוּ.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וְנָתַן לָחֵם לְכָל בָּשָׂר הַבְּרִיָּית.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: הוֹדוּ, לְאֵל הַשָּׁמַיִם ^{שמשם המטר, הסבה לקל המזון}.

קצת לזקח אחד מן המסבים הכוס בידו ואומר:

נְשַׁמֵּת - תַּקְנוּהָ אֲנָשִׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה (מִדְּכָי) וּבִתְפִלַּת נְשַׁמֵּת יִשְׁבַח בּוֹרְאוֹ עַל גְּבוּרָתוֹ שֶׁנִּגְלָתָהּ בִּיציאת מצרים (טוה).

נְשַׁמֵּת כָּל חַי תִּבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ הַמְּפָרֵשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

יְאֱלֹהֵינוּ, וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר הָאָדָם הַמְדַבֵּר לֵךְ

תִּפְאֵר וְתִרְוַמֵם ^{בך} אֶת זְכָרְךָ מִלְּכֵנוּ, תָּמִיד:

לְדוֹר וָדוֹר, מֵעוֹלָם הַיְהִי וְעַד עוֹלָם תִּבְרַךְ אֶתָּה

הוּא הָאֵל הַזֶּכֶר וּבֵעַל הַיְכָלֶת, וּמִבְּלָעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים.

וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ אוֹתֵנוּ מִהַגּוֹיִם בְּכָל עֵת

צָרָה וְצוּקָה וְקִשִׁי וְקִטְרָה אֱלֹהֵי אֶתָּה: פּוֹדֶה מִצָּרֹת שְׂאוֹת שְׂרוּיִים

וּמִצִּיל ^{מוֹנֵעַ הַצָּרָה מִלְבָּא} מִפְּרָגִים וּמִרְחִים עֲלֵינוּ, אֱלֹהֵי
 כָּל הַבְּרִיּוֹת ^{שׁוֹבְרָא מִקְדָּם}, אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת ^{שׁוֹלְדוּ מֵהַבְּרִיּוֹת, הִרְאִשׁוֹנוֹת},
 הַמְהַלֵּל בַּתְּשׁוּבָהּ ^{בְּכָל הַשָּׁבָחִים}. הַמְנַהֵג אֶת עוֹלָמּוֹ
 בְּחֶסֶד, וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים רַבִּים. וַיְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 יֵאָדוּנְנוּ ^{יֵאָדוּנְנוּ הוּא} אֱלֹהִים אֶמֶת ^{מִכְרָח הַמְעִיָּאוֹת}, לֹא יֵנוּם יִתְנַמְנֵם וְלֹא
 יִישָׁן ^{אֵלֵּא תַמִּיד מִלְּשִׁיחַ עֲלֵינוּ}. הַמְעוֹרֵר יִשְׁנִים, הַמְקַיֵּן
 רְדוּמִים ^{מִשְׁנֵתִים הַעֲמִיקוֹת}, וְסוֹמֵךְ ^{תּוֹכֵךְ} נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא
 חוֹלִים, וּמְתוֹר אֲסוּרִים. וְלֵךְ ^{לְבָדוֹ}, אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים: וְאֵלֵינוּ ^{וְאֵפִילוּ וְהָא} פִּינוּ מֵלֹא שִׁיְרָה כֵּים ^{הַמְלֵא מִים},
 וְלִשְׁוֵנֵנוּ ^{מִלֵּאָה} רָנָה בְּהַמּוֹן ^{פְּקוּל הַמִּנֵּת וְשִׁאוֹן} גְּלִיּוֹ,
 וְשִׁפְתוֹתֵינוּ ^{מִלֵּאוֹת בְּרַבִּי דְבָרֵי} שָׁבַח בְּמִרְחָבֵי הַרְקִיעַ
 וְעֵינֵינוּ ^{תְּהִינָה} מְאִירוֹת ^{לְרֹאוֹת נִפְלְאוֹת הַיְ} כְּשִׁמְשׁ
 וּבִירַח ^{שְׁאוֹרִם רֵב}, וַיְדִינוּ פְרוֹשׁוֹת ^{לְתַפְלָה וְלְתַהֲלָה} בְּנִשְׂרֵי
 שָׁמַיִם ^{שְׁכֻפְתֵיהֶם גְּדוּלוֹת}, וְרַגְלֵינוּ קָלוֹת כְּאַיִלוֹת ^{לְרוּץ לְהַגִּיד גְּדֻלָּה}.
 אֵין אָנוּ מִסְּפִיקוֹן ^{לֹא נַעֲשֶׂה דִי כְּרִי} לְהוֹדוֹת לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

אֱלֹהֵינוּ וְלִבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ מִלְכְּנֵנוּ, אֶפְלוּ יֵאָדָרְנוּ
 עַל אַחַת מֵאַלְפֵי אֲלָפִים אֲלָפִים וְרוֹב רַבִּי
 רַבּוֹת פְּעָמִים, הַמּוֹבּוֹת שְׁעֵשִׂיתָ עִמָּנוּ
 וְעַם אֲבוֹתֵינוּ. אֲשֶׁר מִלְּפָנִים מִיָּמֵינוּ, מִמַּצָּרִים
 גְּאֻלָּתָנוּ יְהוָה יֵאָדָרְנוּ אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים
 שְׂבֻמָּצָרִים פְּרִיתָנוּ. בָּרַעַב זָנַתָּנוּ בְּפֶן, וּבְשִׁבְעַ
 כִּלְכֻלָּתָנוּ לֹא דִי שִׁנְתָּנוּ. וּמַחֲרַב הַמַּצָּרִים וְהַגּוֹיִם הִצַּלְתָּנוּ,
 וּמִדְּבַר שְׂתִיָּה בְּמַצָּרִים מִלְּטָתָנוּ. וּמִחֲלָאִים וּמִמַּחֲלֹת רָעִים
 רַבִּים, הִלְוִיתָנוּ הַלְצַתָּנוּ מִלְכְּנֵנוּ. וְעַד הַנְּחָה עֲזָרוֹנוּ
 רַחֲמֶיךָ יְהוָה יֵאָדָרְנוּ אֱלֹהֵינוּ, וְלֹא עֲזָבוֹנוּ
 חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן, אֲבָרִים שְׁפִלְגַת בָּנוּ
 שְׁחֻלְקַת בְּנוֹפְנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שְׁנַפְחָתָ בְּאַפְנוּ, וְלִשְׁוֹן
 אֲשֶׁר שְׁמַתָּ בְּתוֹךְ פִּינוּ לְמַעַן נִחְלָדָה, הֵן הֵן יוֹדוּ לְךָ
 וַיְבָרְכוּ אֶת שְׁמֶךָ יְהוָה יֵאָדָרְנוּ אֱלֹהֵינוּ, עַל
 רוֹב נְסִי פְּלִאָיֶךָ. כִּי כָּל פֶּה שֶׁל כָּל לִשָּׁה לְךָ יוֹדָה.

וְכָל לָשׁוֹן, לֵךְ תִּשְׁבַּח. וְכָל עֵין, אֵלֶיךָ
 תִּצְפֶּה ^{תַּחֲלִיל}. וְכָל בֶּרֶךְ, לֵךְ תִּכְרַע. וְכָל
 קוֹמָה <sup>הַקּוֹפִים
בְּמִקְוֵתָם</sup>, לִפְנֵיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל חֲלָבֹת
 שֶׁל ^{יִירָאוּךָ} יִירָאוּךָ, וְהַקְּרָבִים וְהַכְּלִיזֹת <sup>וְאֲבָרֵי הַגּוֹף
הַפְּנִימִיִּים</sup>
 יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ. בְּדַבָּר שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל עֲצַמְתִּי
 תִּשְׁבַּחְדָּךָ ^{תִּשְׁבַּחְדָּךָ} תֵּאמְרָנָה, יְהוָה ^{יֵאֱהָדְנֵנוּ}, מִי כָמוֹךָ. אֲשֶׁר
 מִצִּיר עֲנִי מִחֹזֶק מִמֶּנּוּ, וְעֲנִי וְאֲבִיוֹן מִגִּזְלוֹ
 מִתְרוֹצֵה: ^{לְהַלֵּל} וְנֶאֱמַר, רַנְּנוּ צְדִיקִים בִּיהוָה ^{יֵאֱהָדְנֵנוּ}, כִּי
 לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱוָה תְּהַלֵּל <sup>רָאוּ וְנֵאֱוָה
לְהַלֵּל לְבִרְאָה</sup>: בְּפִי יִשְׂרָאֵל
 תִּתְרוֹמֵם <sup>תִּסְפָּר
וְיִמְוָתְךָ</sup>, וּבְדַבְרֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ,
 וּבְלָשׁוֹן כָּל חֲסִידִים תִּתְקַדֵּשׁ <sup>יִתְקַדֵּשׁ
שִׁמְךָ</sup>, וּבְקָרֶב
 קְדוּשִׁים תִּתְהַלֵּל. <sup>וּבְמִקְהֵלוֹת
הַפְּנִימִיִּים שֶׁל ה'</sup>
 רַבּוֹת <sup>וּבְכָל הַתְּקֵהלוֹת
שֶׁל הַמּוֹנֵי</sup> עִמָּךְ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 יִתְפָּאֵר שִׁמְךָ יְהוָה ^{יֵאֱהָדְנֵנוּ} אֶלְהֵינוּ. שְׁכֵן
 חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים <sup>שֶׁלְשָׁם כָּךְ
בְּרִיאָתָם</sup>, [פְּסִיק מְעַט] לִפְנֵיךָ

יְהוָה^{יאהוהי} אֱלֹהֵינוּ. לְחֻדוֹת, לְחַלָּל, לְשִׁבְתָּ,
 לְפֶאֱר, לְרוּמָם, לְגִדְלָ, וּלְחֻדְרָ, עַל כֹּל
 דְּבָרֵי שִׁירוֹת וּמִירוֹת תְּשַׁבְּחוֹת^{שאמר לפניו} דְּוֹר
 בֶּן יִשִׁי עֲבָדְךָ מְשִׁיחְךָ^{איש איש לפי שכלו ישבחו:}

יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מְלַכְנֵנוּ, הַמְלִיךָ הַגְּדוֹל
 בְּמִדּוֹת^{במדות} וְהַקְּדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי
 לָךְ נָאָה יְהוָה^{יאהוהי} אֱלֹהֵינוּ^{שיאמרו לפניו}, שִׁיר^{שבחך בשירה}
 וּשְׁבָחָה, תְּלַל וְזִמְרָה, וְגַם נָאָה^{וגם נאה שיאמרו} בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת,
 נִצְחָה^{נצחיות} וְנִגְבוֹרָה^{שנוי הפסוק} גְּדֻלָּה תְּהַלֵּלָה וְתִפְאֶרֶת
 הַנְּהַגָה^{הנהגה} עִזּוֹ^{הפס} וּמְלָכוּת וּמְמִשְׁלָה^{השלטון}, מֵעַתָּה
 מְעַכְשָׁו^{מעכשו} וְעַד עוֹלָם.

יְהַלְלוּךָ יְהוָה^{יאהוהי} אֱלֹהֵינוּ, כֹּל מְעַשְׂיֶיךָ
 בְּרִיבִיךָ. וְחֲסִידֶיךָ. וְצַדִּיקִים עוֹשֵׂי
 רְצוֹנְךָ. וְכֹל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, [כָּלָם]
 בְּרַנָּה יוֹרוּ לְשִׁמְךָ. כִּי אַתָּה יְהוָה^{יאהוהי}

לְךָ מִזֵּב וְרֵאיוּ לְהוֹרוֹת. וְלִשְׂמֹךְ נָעִים וְרֵאיוּ
 לְזִמֵּר. וּמַעֲזֹלִים וְעַד עֲזֹלִים, אֶתָּה הוּא הָאֵל
 בְּעַל הַמְּחֻרוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הָאֵל הַמְּלֹךְ;
 הַמְּהַלֵּל הַמְּשַׁבַּח הַמְּפֹאָר, חַי וְקַיִם תָּמִיד,
 וְהוּא יְמַלֵּךְ לְעֲזֹלִים וְעַד: (אמ)

בְּרָצָה

ומיד מברך על כוס רביעי.

תקוף בעל היכלות
 ובעל הכחות כולם
 המשעשע עליהם בפסח

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ,

מְלֹךְ הָעֲזֹלִים. בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן: (אמ)

ישותים אותו בהסבה.

בְּרָכָה מֵעֵין שְׁלֹשׁ

לתועלת הבאנו פה ברכת מעין שלש בשלמותה למען תצמוד ביד המברך לכל ימי הפסח.

אם אכל מזונות כשעור או אכל פרות משבעת המינים כשעור או שותה רביעית זיון מברך לאחרים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ, מְלֹךְ הָעֲזֹלִים.

תקוף בעל היכלות
 ובעל הכחות כולם
 המשעשע עליהם בפסח

על הפרות

על הזיון

על מזונות

עַל הַמְּחֻרָה, וְעַל הַכֶּכֶּהָ | [וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן | [וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ

[וְעַל תְּנוּבַת הַשְּׂדֵה] וְעַל אֲרֵץ הַמִּדְבָּה שְׂמֵי מִדְּוֵי הַמִּדְבָּה, מִזְבַּח וּרְחֹבָה

שְׂרָצִית וְהַנְּחֹלֶת וְרוֹשֵׁת אֶת אֲבוֹתֵינוּ. רַחֵם יְהוָה יֵאָדָּונוּ

אֱלֹהֵינוּ, עֲלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בְּכָד שְׂתַקְּבֵנוּ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ:

ועל ציון משכן כבודך: ^{מקום שכינתך} והעלנו לתוכה, ושמחנו
 במהרה ^{שתבנה} בבינונה, ונאכל מפריה ונשבע מטובה, ^{ומהקדשה שטמנה, בפרותיה} ונברכה
 עליה ^{בתוכה} בקדשה ובטהרה. ושמחנו יהוה ^{אדונינו} אלהינו
 ביום (המנוח הזה ביום)

ביום טוב של פסח: טוב מקרא קדש הזה, ביום חג המצות הזה.

בחול המועד פסח: מקרא קדש הזה, ביום מועד חג המצות הזה.

כי אל טוב ומטיב אתה. ברוך אתה יהוה ^{אדונינו} על הארץ

על מונות

על חיון ונפרות

ועל המהיה:

ועל הפרות: ^(אמן)

(ועל זו ופרות ארץ ישראל אומר: פרותיה):

שיירים

רבים נוהגים היום לשורר שירים אלו ויש בזה גם ענין לעורר את הילדים, ויש נוהגים לקרוא כאן מקד "שיר השירים" כדלקמן.

חד גדיא

חד גדיא גדי אחד חד גדיא. ^{שקנה} הובן אבא בתרי זוזי בשני זוזים.
 (חד גדיא חד גדיא):

ואתא שונרא וביא חתול. ואכלה לגדיא ואכל לגדי. הובן אבא בתרי
 זוזי. (חד גדיא חד גדיא):

ואתא כלבא ^{הכלב}. ונשך לשונרא ונשך לחתול. האכלה לגדיא.
 הובן אבא בתרי זוזי. (חד גדיא חד גדיא):

ואתא חוטרא ^{המפל}. והפה לכלבא. הנשך לשונרא. האכלה

לְגַדְיָא. הַזְבֵּן אַבָּא בַתְרֵי זַוְיָי. (חד גְּרֵיא חד גְּרֵיא):
 וְאַתָּא נִנְרָא הַאִישׁ. וְשָׂרְף לְחוּטְרָא. דְּהִתְבָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדָּה
 לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה לְגַדְיָא. הַזְבֵּן אַבָּא בַתְרֵי זַוְיָי. (חד גְּרֵיא חד
 גְּרֵיא):

וְאַתָּא מִיָּא תַּמִּים. וְכַבְּה לְנוֹרָא. דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא. דְּהִתְבָּה
 לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדָּה לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה לְגַדְיָא. הַזְבֵּן אַבָּא בַתְרֵי
 זַוְיָי. (חד גְּרֵיא חד גְּרֵיא):

וְאַתָּא תוֹרָא הַשּׁוּר. וְשָׂתָה לְמִיָּא. דְּכַבְּה לְנוֹרָא. דְּשָׂרְף
 לְחוּטְרָא. דְּהִתְבָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדָּה לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה לְגַדְיָא
 הַזְבֵּן אַבָּא בַתְרֵי זַוְיָי. (חד גְּרֵיא חד גְּרֵיא):

וְאַתָּא הַשּׁוּחַט. וְשָׂחַט לְתוֹרָא. דְּשָׂתָה לְמִיָּא. דְּכַבְּה לְנוֹרָא.
 דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא. דְּהִתְבָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדָּה לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה
 לְגַדְיָא. הַזְבֵּן אַבָּא בַתְרֵי זַוְיָי. (חד גְּרֵיא חד גְּרֵיא):

וְאַתָּא מַלְאָךְ הַמּוֹת. וְשָׂחַט לְשׁוּחַט. דְּשָׂחַט לְתוֹרָא. דְּשָׂתָה
 לְמִיָּא. דְּכַבְּה לְנוֹרָא. דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא. דְּהִתְבָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדָּה
 לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה לְגַדְיָא. הַזְבֵּן אַבָּא בַתְרֵי זַוְיָי. (חד גְּרֵיא חד
 גְּרֵיא):

וְאַתָּא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַתִּיד לְבוּא. וְשָׂחַט לְמַלְאָךְ הַמּוֹת.
 דְּשָׂחַט לְשׁוּחַט. דְּשָׂחַט לְתוֹרָא. דְּשָׂתָה לְמִיָּא. דְּכַבְּה לְנוֹרָא.
 דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא. דְּהִתְבָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדָּה לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה
 לְגַדְיָא. הַזְבֵּן אַבָּא בַתְרֵי זַוְיָי. (חד גְּרֵיא חד גְּרֵיא):

אָחַד מִי יוֹדַע

אָחַד מִי יוֹדַע. אָחַד אֲנִי יוֹדַע. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאָרְץ:

שְׁנַיִם מִי יוֹדַע. שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדַע. שְׁנַיִם לְחוֹת הַבְּרִית. אָחַד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ:

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדַע. שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדַע. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנַיִם
לְחוֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ:

אַרְבַּע מִי יוֹדַע. אַרְבַּע אֲנִי יוֹדַע. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה
אָבוֹת. שְׁנַיִם לְחוֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ:
חֲמִשָּׁה מִי יוֹדַע. חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדַע. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה.
אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנַיִם לְחוֹת הַבְּרִית. אָחַד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ:

שִׁשָּׁה מִי יוֹדַע. שִׁשָּׁה אֲנִי יוֹדַע. שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה
חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנַיִם לְחוֹת
הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ:

שִׁבְעָה מִי יוֹדַע. שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדַע. שִׁבְעָה יְמֵי שְׁפָתָא ^{שׁוּ}
הַשְּׁבִתָּה. שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנַיִם לְחוֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ:

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדַע. שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדַע. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה.
שִׁבְעָה יְמֵי שְׁפָתָא. שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי

תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לחות הברית.
אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

תשעה מי יודע. תשעה אני יודע. תשעה ירחי ידע. תשעה ירחי ידע.
שמונה ימי מילה. שבעה ימי שבתא. ששה סדרי משנה.
חמשה חמשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני
לחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

עשרה מי יודע. עשרה אני יודע. עשרה דבריא עשרת הדברות.
תשעה ירחי ידע. שמונה ימי מילה. שבעה ימי שבתא.
ששה סדרי משנה. חמשה חמשי תורה. ארבע אמהות.
שלשה אבות. שני לחות הברית. אחד אלהינו שבשמים
ובארץ:

אחד עשר מי יודע אחד עשר אני יודע. אחד עשר פוכביא
פוכבים. עשרה דבריא. תשעה ירחי ידע. שמונה ימי מילה.
שבעה ימי שבתא. ששה סדרי משנה. חמשה חמשי
תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לחות הברית.
אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

שנים עשר מי יודע. שנים עשר אני יודע. שנים עשר
שבטיא שבטים. אחד עשר פוכביא. עשרה דבריא. תשעה
ירחי ידע. שמונה ימי מילה. שבעה ימי שבתא. ששה
סדרי משנה. חמשה חמשי תורה. ארבע אמהות. שלשה
אבות. שני לחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר
 מִדְּבָר מִדָּוִד. שְׁנַיִם עָשָׂר שְׂבִטָּיָא. אֶחָד עָשָׂר בּוֹכְבֵּיָא. עֲשָׂרָה
 דְּבִרְיָא. תְּשַׁעָה יִרְחֵי לְיִדְהָ. שְׁמוֹנָה יָמֵי מוֹלָהָ. שִׁבְעָה יָמֵי
 שְׂבִתָּא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
 אַמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנַיִם לְחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
 שְׂבַשְׂמִים וּבְאָרְץ:

שִׁיר הַשִּׁירִים

נהגו העולם לקרות שיר השירים בפסח, מפני שהוא מדבר מנאלת מצרים שהיא תחלת שעבודו של ישראל ונאלתו ראשונה, שנאמר "לִסְסָתִי בְּרַכְבִּי פָּרַעְהָ" (איזדקום).

אמרם כל המסבים יחד, בקול רם ובנעימה אחידה:

א שִׁיר הַמְּשֻׁבָּח הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשַׁלְמָה (הקב"ה מלך : שהשלום שיהיה)

יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי-מוֹזְבִים (פנסת ישראל בגלותה : אומרת מי יתן ?)

דְּדִיךְ מִיּוֹן (התורה והמלות) מִקַּל מִשְׁתַּהַּ וְיָ עֵנַג וְשִׁמְחָה : לְרִיחַ הַעוֹדָה שִׁמְנֵךְ מוֹזְבִים שְׂאֵתָה סָךְ עַל דְּשִׁרְךָ לְכוּ (מכנים אותך) שְׁמֵךְ שְׁמֵךְ שְׁמֵךְ עַל-כֵּן עֲלָמוֹת הַנְּעוּרֹת (אמות העולם) אֶהְבֹּדְךָ : מְשֻׁבָּתִי שְׂמֵעֵתִי שְׂאֵמְרֵתִי לְמִשְׁכְּנִי וְאֲנִי אִמְרֵתִי אֶחָרֶיךָ נְרוּצָה לְחֵיוֹת לֵךְ לְאִשְׁהָ, וְכֵן יִתֵּן לְךָ הַעוֹלָם הַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי וְהַרְבֵּי הַיָּמִים בְּאַלְמֵנוֹתֵי בְּדִשְׁעוֹנֵתֵי שְׁנֵי-בִקְרָתֵי בְּךָ נְגִילָה וְנִשְׁמַחְתָּ בְּךָ וְתִמִּיד נִזְבִּירָה דְּדִיךְ מִיּוֹן מִיִּשְׁרָיִם אֶהְבֹּדְךָ : אֵל אֱהִיָה קֵלָה בְּעֵינֵיכֶם שְׂעוֹבֵי אִישׁוֹ בְּגִלְגַּל שְׁחָרוֹת שְׂבוּ, כִּי שְׂחֹרָה אֲנִי מִשְׁוִיָה וְנִאֲוָה אֲנִי בְּחַתְּוֹת אַבְרָם וְנָאִים הַשְּׂמֵיךְ הַשְּׂמֵיךְ הַשְּׂמֵיךְ בְּנֹת יְרוּשָׁלַם (אמות העולם) אִם אֲנִי בְּאֶחָדֵי קִדְרָה הַפְּרוֹסִים בְּמִדְּבוֹרוֹת שְׂמִשְׁחָרִים מְהַלְשָׁמִים, קֵלָה אֲנִי לְהִתְכַסֵּם לְחַיּוֹת לְבִיּוֹן שְׂאֵנִי שְׂחָרְחָרֵת

שאינו זה ממש **נְשׂוּזַפְתָּנִי הַשְּׁמִשׁ** שהשחרות נחה **בְּנֵי אַמִּי** (העורב רב) **אִמִּי אֵלָא** להחליבו בשאמכו בצל **שְׂעִיָה מוּמְצָרִים** (שעיה מומצרים)

נְחַדְדֵּבִי קַעֲבֹ **שָׁמְנֵי נְטַרְהַ** משמרת **אֶתְּ הַפְּרָמִים** (עטרה) **וְזָרָה** (זרה) וְאִי

בְּרַמִּי שְׁלֵי מאבותי **לֹא נְטַרְתִּי**: (כנסת ישראל) **הַנְּיָדָה לִי** (אוקרת לה)

שְׂאֵהֲבָה נַפְשִׁי אֲנִי **אִיכָה אִיךְ** תרעה **אִיכָה** **תְּרַעָה** **אִיכָה** **עֲאֵד בֵּין זַאבִּים** (אצות העולם)

תְּרַבִּיזִין יַעֲוֹ **בְּצַחְרִים** **שְׁלָמָה** שאין זה **אֵהִיָה כְּעֵטְמָה** (כעת צרה) **שָׁהִם מֵאֵד** (מכבוד ש)

עַל אַצֵּל עֲדָרִי (אמות העולם) **תְּבַרְרִךְ** שיש להם רועה כמותך: **הַרְעִיָה** (עונה על עצמה ובוכה)

אִם־לֹא תִדְעִי לָךְ חֵיפָה בְּנָשִׁים (מכל האמות) **אִיךְ לְרַעוּת אֵת** **נֶאֱמָד** (להגלל מהומצרים קד)

צִאִי־לָךְ בְּעַקְבֵי הַצֹּאן (אבותיך) **וְרַעִי אֶת־גְּדִיתֶיךָ עַל**

מִשְׁבְּנוֹת שְׂאֵר הָרָעִים (שרי האמות) **לְסַסְתִּי**: **בְּרַכְבֵּי** **בַּעֲצַת סַסִּים** בעת שיצאו

פְּרַעָה דְּמוֹתֶיךָ שתקתוך **רַעֲיָתִי** **נֶאֱמָד** (שנאמר: **וְאֵתֶם תַּחֲרִישׁוּנִי**) **נֶאֱמָד** **לְחַיִּיךָ**

בַּתָּרִים צורות מצרות **צִוְאָרְךָ בְּחַרוּזִים** ענשי זָהב וּמַרְגְּלוֹת חַרוּזֹת: **תַּזְרִי** **קַמּוֹ תַרְדִּים**

זָהֵב נַעֲשֵׂה־לָךְ (ע"י פרעה וחילוניו) **עִם נִקְדּוֹת הַכֶּסֶף** שרדפו אחרך) **קִשׁוּ**

קִלִּי כֶסֶף מְנַקְדִים וּמוּצָרִים: (משכבה כנס"י) **אֵמֹת שְׂאֵתָה הַמֶּלֶךְ** **עַד־שְׂחַמְלָךְ בְּמַסְבּוֹ** (שהוצאת מומצרים) **נְרַמְתִּי לִי מוֹכָה וְאֵנִי עֲשִׂיתִי רַעָה**, פִּי

נְרַדִּי נָתַן רִיחֹו הבאישו, בלשון סגני נהור: **צְרוּר הַמָּרוֹ** (מנצות הדרבה) **כְּבָר סִינֵי** (אני קרקתי בעגל)

הַזְרִי נָתַן לִי שיתן ריח טוב **בֵּין שְׂדֵי יִרְדִּין** (שני בדי הארץ) **אֶשְׁבֵּל הַכֶּפְרוֹ** ואף שמעלתי

בְּשֵׁטְנוֹ הַזְרִי לִי והוא **בְּכַרְמֵי עֵינֵי גְדִי** **כַרְמִים שְׂעוּשִׁים פְּרוֹת כַּמָּה פַעֲמוּם**: **בְּשֵׁנָה** (קד' ה' כפר לנו בנסיונות במדבר)

הַנְּךָ יָפָה (לכנס"י שמתבשלת בקלוקלה) **רַעֲיָתִי הַנְּךָ יָפָה** (באמרך נעשה) **וְנִשְׁמַע** **מִשֵּׁב הַדוּד**: (סלחתי בדרבך) **וְהָרִי**

עֵינֶיךָ יוֹנִים (צדיקים שדבקו בי בינה: **עוֹנָה כַּסִּי**) **הַנְּךָ יָפָה הַזְרִי** (במעשה אבותיך **בְּיוֹן שְׂ** **שְׂעוּמָתָה עַל כֵּן וְזָהָה**) **לֹא אִנִּי אֵלָא**

שׁוּרְיָהּ יִהְיֶה לְבַגְדֵי תַמְיֵד

אָף נָעִים (שֶׁעָבַרְתָּ עַל פִּשְׁעֵי וְהִשְׁרִיתָ שְׁלֵמָה), וְעַל יְדֵי כִּי (הַמְשַׁכֵּן) **אָף-עַרְשֵׁנוּ** (הַמְשַׁכֵּן) **רַעְנָה** (שִׁלְדָנוּ) :
קָרוֹת בְּתִינוּ (הַמְשַׁכֵּן) **אֲרָזִים רְהוּטָנוּ בְּרוֹתִים** בְּרוּשִׁים :
ב אֲנִי חֲבַצְלַת הַשָּׂרוּן הִיא שׁוֹשְׁנַת הַעֲמָקִים שְׂנֵאָה מִשׁוֹשְׁנַת :
כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין חוֹחִים הַקּוֹצִים, וְאֵף עַל פִּי שְׂמֻנְקָבִים אֵתָהּ נִשְׁאֲרַת בַּעֲדָה : **כֵּן רַעֲיָתִי בֵּין**
חֲבָנּוֹת (שְׂמֻנְתִּים אוֹתָהּ לַעֲבֹדָה : יָרָה וְהִיא עֲמֻדַת בְּאֵבוֹתָהּ) : **כְּתַפּוּחַ** עֵינַי **בְּעֵצֵי הַיָּעַר** שְׂהוּא תִבִּיב :
כֵּן דוֹדֵי בֵּין חֲבָנִים (אֱלֹהֵי הָעַמִּים), וְלִמֵּן **בְּצִלּוֹ חֲמֻדָּתִי וַיִּשְׁבַּתִּי**
וּפְרִיזוּ מִתּוֹק לְחֻכֵּי : **הִבִּיאֲנִי אֶל-בֵּית תִּינוּ** (אֶחָל מוֹעֵד שִׁבּוֹ נִתְּנוּ פִרְשֵׁי וּבִאֲוִיר הַתּוֹרָה), :
וְדַגְלִי קְבוּצַתִּי שְׂאֵפֵי אֱלֹהֵי הָיָה **עָלַי אֲהַבָּה** עוֹדֵנִי זֹכְרָתִי : מֵרַב חוֹלֵי לְאֲחֵבָתִי **סִמְכֹנִי** כְּדָרָה הַחוֹלִים :
בְּאִשִּׁישׁוֹת סֵלַת **רַפְּדוֹנִי בַתְּפֹחִים** לְיָמֵי **כִּי-חֹלַת אֲהַבָּה** :
אָנִי : שְׂמֵאלֹו תַחַת לְרֵאשִׁי **בְּעֵינֵי חֲבָדוֹ** (כְּפֻדְבֹר) **וַיְמִינִי תַחֲבִקֵנִי**
וְדַגְלִי (שְׂדָרָךְ ג' יָמִים נִסַּע לְתוֹר לְהֵם : מִנְהֵרָה וְשֵׁם הָאֲבִלִים כִּן וְשֵׁלָה) : **הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם**
בְּצַבָּאוֹת (אֲמוֹת הָעוֹלָם), כְּצַבָּאִים **אוּ בְּאִילֹת** כְּאִילֹת **הַשָּׂדֶה** שְׂתִרְוֵי הַפִּקֵר וּמֵאֶל :
אִם-תִּעְרֹוּ אִם תִּשְׁנִאוּ **וְאִם-תִּעְזְרֹוּ** תִּעְזְרֹוּ **אֶת-הָאֲהַבָּה**
עַד שֶׁתַּחֲבִין כֵּל עוֹד שְׂדוּדִי : (חֹזֵר עַל דְּבִיאַנְהּ מִמֶּלֶךְ חֲדָרְוֵי וּמִפְּרִס אֶת תְּהִלָּתָהּ הַקְּאוֹתָהּ) **קוֹל דוֹדֵי** לְהַתְּפִתָּה אֲחֵרִים :
הִנְהַיְתָה בָּא (לִפְנֵי הַקֵּץ שֶׁל 400 שָׁנָה) . כֹּחֵד שְׂהוּא **מִדְּלָג עַל-תְּהָרִים מִקְפִּין**
עַל-חֲגֻבְעוֹת : דוֹמָה דוֹדֵי **בְּקִלּוֹת מְרוּצָתוֹ** (בְּקִלּוֹת מְרוּצָתוֹ שְׂמֵתָר לְבֹאוֹ) **לְצַבִּי אוּ לְעַפְר**
הָאִילִים אֵל עֵינֵי, חֲשַׁבְתִּי **הִנְהַיְתָה עוֹמֵל אַחַר כְּתִלְנִי** שְׂעִדִין אֲשֶׁב עֲנִיָה :
מִשְׁנִיחַ מִן-חֲלָנוֹת מְצִיין מִן-חֲתָרְכִים : עֲנָה דוֹדֵי

שויתי יתנה לבגדי תמיד

בקול **יאמר לי** (ע"י משה) **קומי לי** (ממצרים) **רעיתי יפתי**
ולכי לי: **כי הנה הסתו עבר הנשם חלף הלך**
לו ואז טורח: **קרבני ימי הנצנים** **נראו בארץ עת הזמיר**
הגיע וקול התור **נשמע בארצנו** **והלכי ורכיב:**
התאנה הנטה פניה והנפנים סמך **נתנו**
ריח קומי לי רעיתי יפתי ולכי לי: (כול יום סוף לשמצרים מאחוריהם
 ומלפניהם הים והיו דומים ק)
יונתי **בחגי** **הפלע בסתר** **המדרנה**
הראינו את מראוך השמיעני אתי
קולך (למי את פניה בעת צרה)
כי קולך ערב ומראיך נאזה: (ה צוה לים שיסביע)
אחוז לנו שעלים (מצרים קטנים עם גדולים) **שעלים קטנים מחבלים**
כרמים וכרמינו סמך: **דודי לי** **ואני** **צרכי**
לו (ולא מאל אחר) **הרעה** **בשושנים** **זאנ** **דודי לי ואני** **עד שיפוח**
היום (חטא העגל והפרגלים) **ונסו הצללים** (הכזיות המענות) **סב** **קרבתי שיסתלק**
השמש קדם **הקרוקים** **מפני** **אתה** **דודה** **דודי** **לצבי** **או לעפר האילים עלתרי**
בתר **ג על-משכבי** **בלילות** (38 שנה שדיו יצאאל נוסים) **בקשתי**
את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו: **אקומה**
נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות אבקשה
את שאהבה נפשי (יחול משה) **בקשתי ולא מצאתיו:**

שוריתא יתנה לבגדי תמיד

מְצֵאוֹנֵי הַשְּׂמֵרִים ^(משה ואהרן) **הַסִּבִּים בְּעִיר** ^{ושאלתים} **אֵת**
שְׂאֵהְבָה נַפְשִׁי רֵאִיתֶם ^{מה מוצאתם: בפניו, האם מחיל} **: כַּמְעַט שֶׁעֲבַרְתִּי**
מֵהֶם ^{(קרוב לפרשתם ממני לסוף 40 שנה).} **עַד שֶׁמָּצֵאתִי אֵת שְׂאֵהְבָה נַפְשִׁי**
אֲחֻזְתּוֹ וְלֹא אֶרְפְּנֵה עַד־שֶׁהֵבִיאתִיו אֶל־ ^{(בימי ירושע כבבוש 31 המלכים).}
בֵּית אֹמִי ^(אל משכן שילה) **וְאֶל־חֹדֶר הַחֹרְתִי** ^{אפי שהרתה: אותי} **: הַשְּׂבַעְתִּי**
אֶתְכֶם בְּגוֹת יְרוּשָׁלַם ^{(אמות העולם) שתהיו הפקר ומאכל} **בְּצַבָּאוֹת** ^{כצבאים} **או**
בְּאֵילֹת ^{קאלות} **הַשָּׂדֶה אִם־תַּעֲרֹנוּ** ^{ואם־תַּעֲזֹרְנוּ} **תַּעֲרֹנוּ**
אֶת־הָאֵהָבָה ^{להתפתות אחרים} **עַד שֶׁתַּחֲפִין** ^{כל עוד שדודי: חפץ בי}
מִי זֹאת ^{כמה גדולה היא זאת} **עַל־הַ מִן־הַמְדַבֵּר** ^{שעשאו ישראל כמדובר היו שואלים}
בְּתִימְרוֹת עֵשֶׂן ^(שגבה וזקוף קתמר) **מִקְשָׁרֵת מֶלֶךְ וְלִבְנֹתָ**
מִכָּל אֲבָקֵת רוֹכֵל ^{ענו הקטרת שעולה מהמוזבח הפנימי שריחה טוב} **: הַנִּה מִטָּתוֹ**
שֶׁשְׂלֹמֹה שְׁשִׁים גְּבָרִים ^(ששים רבוא) **סָבִיב לָהּ מִגְּבָרֵי**
יִשְׂרָאֵל ^(יוצאי צבא מבו עשרים ועד ששים) **: כִּלְסֵם אֲחִיו חָרַב מִלְּמַדֵּי מִלְחָמָה**
אִישׁ חָרְבוֹ ^(מסרת וסימנים שמשמרים העסקה והמסורה שלא תשכח) **עַל־יֶרְכוֹ מִפְּחַד**
בְּלִילֹת ^(פן ישכוחו, ואן יבואו עליהם צרות) **: אֶפְרָיִם** ^{חפת קתר קבד} **לֹא הַמְלִיךְ**
שְׁלֹמֹה ^(והוא אהל מועד במשכן שילה) **מִעֲצֵי הַלְּבָנוֹן** **: עֲמוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף**
רַפִּידָתוֹ ^{משקבו ומשקנו (שעל הפכרת)} **זָהָב מִרְכָּבוֹ** ^(הפירקת) **אֶרְגָּמָן תּוֹכוֹ רְצוּפָה**
אֶתְּהָה ^(ארון כפרת קרובים וזוזות) **מִבְּגוֹת יְרוּשָׁלַם** ^(ישראל הרואים ועלמים לה) **: צֵאֵינָה**

שו"ת"י יתנה לבגדי תמיד

וְרֵאֵנָה בְּנוֹת צִיּוֹן ^(שמענים במילה, תפלין ועצית) בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בַּעֲטָרָה

שֶׁעֲמָרְהָרָזוּ אִמּוֹ ^(ישראל) בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ ^(מתן תורה) וּבְיוֹם ^(אהל מועד)

שְׂמַחַת לְבוֹ ^(שמני למלואים, שנתנה בו המשכן)

ד הַנֶּךְ יָפָה רַעֲיָתִי ^(שערבו עלי קרבנותכם) הַנֶּךְ יָפָה עֵינֶיךָ ^{מראיתך}

יּוֹנִים ^{קונה שדבקה בבו זונה} מִבְּעַד ^{מבפנים} לְצַמְתֶּךָ ^{השכבה ונקשותים} שְׁעָרְךָ ^{נאה ומהקים כזהר וקבועות}

בַּעֲדַר הַעֲזִים שֶׁנֶּגְשׂוּ מִתָּר גִּלְעָד ^{ושערן מהקים מרחוק} : שְׁנִיךָ

בַּעֲדַר ^{דקות ולבנות בצמר קבוי, וסדרות} הַקְּצוּבוֹת ^{הרחלים המבחרות} שְׁעָלֶיךָ מִן־הַרְחֵצָה

שְׂבָדְכֶם מִתְּאִימוֹת ^{תמימות} וְשִׁבְלָה ^{שכול ומום} אֵין בָּהֶם :

בְּחוֹט הַשְּׁנִי ^(המגוללים שאמרו לרחב "את תקנת חוט השני") שִׁבְתֶּיךָ ^{נאמנת בהבטחתך} וּמִדְּבָרְךָ ^{דבורך}

נְאוּהָ ^{נאה} כַּפְלָח הָרְמוֹן ^{מבחוץ שהוא אדום וסגולי} רִקְתֶּךָ ^{מקרה} מִבְּעַד ^{מערב}

לְצַמְתֶּךָ ^{קשוריה} : כַּמְגִדֵּל דְּיוֹד ^{שהוא מקום חזק ומבצר} צִוְּאוֹרְךָ ^(לשפת הנזיר) בְּנוֹי

לְתַלְפִּיּוֹת ^{לנוי להסתכל כדי לקמור צידות ותבניות} אֶלְרֵף הַמְּגוֹל ^{מגני תשרים} תִּלְוֵי עֲלִיּוֹ כֶּל

שְׁלֹמִי ^{אשפות שנתנים בהם העצים} הַגְּבוּרִים : שְׁנֵי שָׂרְיָךְ ^(משה ואהרן, שמוניקות אותך) כְּשֵׁנֵי

עַפְרִים תְּאוּמֵי צְבִיָּה ^{ששונים במראיהם} הַרוּעִים ^{את צאנם}

וּמִדְּרִיכִים אֹתָם : עַד שִׁיפּוּחַ ^{שתחפשט} הַיּוֹם ^{החמה, כשתחטאו בימי חמי ופסחם} וְנָסוּ הַצִּלְלִים

אֶלְרֵךְ לֵי אֶלְתֶּר הַמּוֹר וְאֶל־גְּבַעַת ^{כל צל, ושלט החם או אמש משעון שילה ו}

הַלְּבוּנָה ^{מיני בשמים, הר המורה בית העלמים} : בַּלְּךְ יָפָה רַעֲיָתִי וּמֹם אֵין בְּךָ

אֹתִי ^(וארצה שם, אתך תללו) : מִלְּבַנּוֹן ^(מבהמ"ק) בְּלָה אֹתִי מִלְּבַנּוֹן

שורית יתנה לבגדי תמיד

תבואי (וכשתשובו, אני עקובם), בקבעי אותך **תשוריו** תסתכלי **מראש אמנה**
מראש שניר וחרמון ממקומות שקרו **ממענות** (האמונה, שהלכת אחרי במדבר וביאתך)
אריות מהררי נמרים (ששם: סידון ועוג) **לבבתני** משבת לבי אלך **אחתי**
בלה לבבתני באחת מעיניך דבר אחד טוב, וכל שבו בקין **באתר ענק**
מצורניך (תכשיטי מצודה), וכי ש בקין **מהיפו דניך** שהראית לי הקבה **אחתי בלה**
מהטבו דניך מיון מכל יון משתה יון **וריה שמניך** שם טוב **מפל-**
בשמים: נפת מתוק **תטפנה שפתותך** (טעמי תורה) **בלה** וכאילו
דבש וחלב תחת לשונך (המנות שבו) **וריה** **שלמתוך**
אחתי בלה גל שער **נעור מעין חתום: שלתוך** (בנות ישראל) הענעות
פרתם רמונים עם פרי מגדים דבר משבח **פפרים עם**
נרדים מיני בשמים **: נרדו וכרכם קנה וקנמון עם פל-עצי**
לבונה מר ואהללות עם פלראשי בשמים מיני בשמים **:**
מעין ממשוך לתאר את ה המשקה הננים **באר מים חיים** נבעים **ונזלים**
מן-לבנון ממקום נקי שאין בו עבירות טיט **עורי רוח צפון ובואי** רוח **תימן**
הפיהי גני יזלו בשמי לחוציא רוחך הטוב למרחוק, (עונה כנסי"ה) **יבא דודי לגנו**
ויאכל פרי מגדיו: (אם אתה שם, הכל שם)

שׁוּרְתֵי יִזְקֶה לְבַגְדֵי תַמִּיד

ה בָּאתִי לְגַנְנִי ^(בימי חננת הבית) אַחַתִּי כִלְהָ אַרְיִיתִי ^{לקטתי} מִזֹּרֵי
 עַם־בְּשָׁמִי ^{(הקטרת שהקריבו הגשאים), וגורב חכה} אֶכְלֹתִי יַעֲרִי ^{את הקנה} עַם־דְּבָשִׁי
 שְׁתִּיתִי יַיִן ^(הנסכים) עַם־חֲלָבִי ^{שמתוק וצח מחלב} אֶכְלֹו רַעִים ^(הכרמים)
 שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹרִים ^{(ישראל אכלו בשר זבח: השלמים מחננת המזבח): (פשהיית שלוח בבת ראשון)} אֲנִי ^(הייתי בעבודת ה')
 יִשְׁנֶה וְלִבִּי ^(הקב"ה) עָר ^{לשמרני ולהשיב לי} קוֹלָו דוֹרֵי ^(ע"י הנביאים) דוֹפֵק
 פִּתְחֵי־לִי ^{ואל תגמרי שאסתלק} אַחַתִּי רַעִיתִי יוֹנְתִי תַמְתִּי שְׂרָאשִׁי
 נִמְלָא־מָלַךְ קִנְצוֹתֵי ^{שערות ראשי הקודקודים יחד} רְסִיסֵי ^{גשמי} לִילָה ^{כיון שבאתי בלילה: בעת חסל והגשמים}
 פְּשָׁטִיתִי אֶת־כִּתְנֵתִי אֵיכָכָה אֶלְבָּשָׁנָה רַחֲצֵיתִי
 אֶת־רַגְלֵי אֵיכָכָה אֲטַנְפֵם ^(כפר לפרטני לעצמי דרכים: אחרות ולא אוכל לשוב אלך עוד) דוֹרֵי
 שָׁלַח יְדוֹ מִן־חֹדֶר ^{שאצל הדלת, וראיתי ידו} וּמַעֵי הָמוֹ עָלָיו ^{לשוב לאחבתו: ולקפתו לו}
 קָמְתִי אֲנִי ^{בלב שלום ומנפש חפצה} לְפִתַּח לְדוֹרֵי וַיְדִי נְטִפּוֹ־מִזֹּר
 חֲמִנְעוּרִי: פִּתְחֵתִי אֲנִי לְדוֹרֵי וְדוֹרֵי חָמַק עָבַר ^{ונסתיר מקונו}
 נִפְשִׁי יִצָּאָה בְּדַבְרוֹ ^{לא אבוא אלך כי לא רצית לקפתח לי} בַּקְשָׁתִיהוֹ וְלֹא
 מִצָּאֲתִיהוֹ קָרָאתִיו וְלֹא עֲנֵנִי: מִצָּאֲנִי הַשְּׂמֵרִים
 הַסְּבָבִים בָּעִיר ^{ותופסים נגבים המתלכים בעליות} הַכּוֹנֵי פְּצָעוּנִי נִשְׂאוּ אֶת־
 רִדְדֵי ^{חכשית מרדד ורק} מַעֲלֵי שְׂמָרֵי חַחְמוֹת: הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם
 בְּנוֹת יְרוּשָׁלָּם ^(אמות העולם) אִם־תִּמְצָאוּ ^(לעתיד לבוא) אֶת־דוֹרֵי ^(שיבקש להעיד עלי ליום הרון)

שורתי יתנה לבגדי תמיד

מִהֲתַנְדוּ לֹא שְׂבִיבִיל שְׁחֹלֶלֶת אַהֲבָה אֲנִי (חליתו בסיורים קשים : בעיניכם וקולגתי את התורה)

מִהֲדוֹתֶךָ (אלהים) מִדוֹד (מכל האלהים) תִּיפָה בְּנָשִׁים (אבות העולם שואלים)

מִהֲדוֹתֶךָ מִדוֹד שְׂכָכָה הַשְּׂבִיעַתֵּנִי: דוֹדִי (שאתם מוסרים נפשכם עלי)

צַח (לבו עונותי) וְאֵדוֹם (פניו אדמונית לפרע משונאי) דְּגוּל מְרַבָּה (רבים חילוקיו)

רֵאשׁוּ מִבְּחִיק (מבחי) בְּתָם פּוֹ (תחילת דבריו "אנכי ה') קִנְצוֹתָיו תִּלְתְּלִים

שְׁחֹרֹת כְּעוֹרֵב לֵנוּ: עֵינָיו אֵת בְּיוֹנִים (תלויים, ועל כל קוץ וקוץ תלי תלים של חלכות) פשוט מביט

עַל־אֲפִיקוֹ מִים (על בית הנסות ובית המדרש, שמשם יוצאת התורה) רַחֲצוֹת עֵינֵי בְּחֶלֶב

יִשְׁבֹּת עַל־מַלְאָת (לא בולטות מדאי ולא שוקעות, צופות בכל הארץ על טובים ורעים): רְחֹן

כְּעֲרוֹנַת הַבָּשָׂם (שמים מגדלים) מְגִדְלוֹת מְרַקְחִים (גדולי בשמים שמתפזרים אתם מעשה רסח, דברות הר סיני)

שְׂפָתוֹתָיו (דבורים שהיו באהל מועד לרצו ונפרה ולרית טוב, תורת הפרפתות) שׁוֹשְׁנִים נְטֹפֹת מִזֹּר עֵבֶר

יָדָיו (הלוחות) גְּדִילָיו (אופני) זָהָב (הדבורות שנחמדים מזקב ומפני) מְמַלְאִים

בְּתַרְשִׁישׁ (אבו יקרה) מַעֲיוֹ (תורת כהנים) עֵשֶׂת קַעֲבַת שֵׁן (מעצמות פני) מְעַלְפֹּת

סְפִירִים (אבו יקרה אדמה, שהתורה נראית חלקה והיא מלאה עמק שיש בה דקדוקים רבים, גזרות שוות, ובנו אב המורים וקלים): שׁוֹקוֹן

עֲמוּדֵי שֵׁשׁ (שש) מְיוֹסְדִים עַל־אֲדָנֵינוּ (שפרשיות בתורה נדרשות סמולים לקנינים ואחרים)

מִרְאֵהוּ כְּלִבְנוֹן (שם יעה, ההוהה בתורה תמיד מחדש בה טעמים) כְּחֹזֵר בְּאַרְזִים (כארו הנבחר לבנון לחזק ולגבורה)

חֲבוֹ (דבריו) מִמְתְּקִים (ערבים) וְכִלְּוֹ מִחֲמָדִים זֶה דוֹדִי וְזֶה

רְעִי (ועל כל אלה חליתי לאהבותי) בְּגֹת יְרוּשָׁלָּם:

שורית יתנה לבגדי תמיד

ו אנה חללך דוודך תיפה פנשים (מקטורים אמנות העולם) והגיה אותך עזובה ואלקנה
 פנה דוודך ונבקשנו עמד: (עם ישראל משיבים) דודי ורד לגנו
 לערנות הבשם (צנה לני לבנות היקלו והיה שם עטוי) (מקום מקטר הקטרת) לערות פננים
 וללקט שושנים (ובו בגולה משרה שכנתו בבית הנקסת ובבית המדרש) (דברי תורה): אני להודי ודודי
 להי (ולא אתם לו) את הרעה את צאנו בשושנים (במראה טוב ונה) (וחקב"ה מקלקסה): יפה את
 רעיתי בתרצה (כשאת רצויה לי) נאה כירושלם (כמו בראשונה בירושלים) אימה
 בנדנלות (חלו מלאכים): הסבי עינך (הנאות מנגידי שהם בראותי)
 הרחיבני (לפי מלאכה) שערך (נאה ומבויק קערה ותבנית) בעדר העזים שנלשו
 מן הגלעד (ישעון מבויק מרחוק) שניך (קצונים ונבורים שבו) קלם לטובה בעדר הרחלים
 שעליו (שהכל לקדשה) מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה
 אין בהם: (מבחוץ שהוא אידום וסגלגל) כפתך (מחוד) מבעד
 לצמתך (קשור) ששים (עצמי) חמה מלכות ושמים
 פילגשים (צאצאי נח עד אברהם) ועלמות (למשפחות החלקו עד) אין מספר: אחת
 היא (הנקרת שהיא) תמתי (תמימה עם בני זונה וכל המחלוקות בבית המדרש) אחת היא
 לאמה (להבין את התורה) ברה (עקב שראה משהו שלמה) ראה
 בנות (אמות העולם) ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה:
 מירזאת הנשקפה (מבמ"ק שמשקוף מנבה על קיל הארצות) כמו שחר (שעולה יפה לאט) יפה
 בלבנה ברה בחמה אימה (בגבורה) בנדנלות (כדגל של מחטות המקלים):

שירתי יתנה לבגדי תמיד

אַרְגַּנְת אַגְזוּ ^(בבית עני) וְרַדְתִּי לְרֵאוֹת בְּאֵבֵי הַנְּחֹל ^(להלכות מעשיך המובים)

לְרֵאוֹת הַפְּרֻחַת הַגֶּפֶן ^(תלמודי חכמים וספרים ושונים) הִנְעִזוּ הָרַמְנִים ^(מקומי מעוות מרדכי וזכות) :

לֹא יִדְעָתִי ^(להודיר שאשאר בגדולתי ונכשיתי בשנאת חכם, זמא) לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׂמִתָּנִי ^(כנסת ישראל מתאוננת)

מִרְכָּבוֹת עָלֵי ^(למרכיב עלי) עָמִי נָרִיב ^(נדיבות אמות העולם) :

שׁוּבִי שׁוּבִי ^(אומרים אמות העולם) שׁוּבִי ^(אליע מאמנתך כנסי) הַשׁוֹלְמִית ^(השלמה באמנתה עם ה') שׁוּבִי ^(אמנות העולם)

שׁוּבִי וְנִחַחְהֶבֶבְךָ ^(ונעמיד מיד שרים ומושלים) מֵהַתְּחִיזוּ בַשׁוֹלְמִית ^(ששפח אתה)

בְּמַחֲלֵת הַמַּחְנֵים ^(קניד קדולות של מחנות רבות) : הִנְעִזָה אֶת לְהַתְחַבֵּר ^(הנעה את לקוד שרתי) מֵהַיָּפוּ בְּעַמּוּךָ :

בְּנַעְרִים ^(בעליה קדל) בַּת־נָרִיב חֲמוּקִי ^(הפח) יִרְכָּבְךָ ^(נקבי השיתו של הנסכים עולים קנוד) :

כְּמוֹ חֲלָאִים ^(חפירות) מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֶן ^(הקבי"ה) : שְׂרַךְךָ

אֶגֶן הַפְּתָר ^(לשפת הנית שיושבת בטבור הארץ) שְׁרוֹתֵימֵי בְּהֵם ^(שלמים צלולים שרוותים בהם) אֶרְיִחְתָּר ^(משם) חֲמוּג ^(משקיה)

בְּמַגְלָה ^(הודאך לישראל) עֲרַמַת חַטִּים ^(שתלל צרכים לה) סוּגָה ^(גדורה ומסוגלת)

בַּשׁוֹשְׁנִים ^(גד קל, ואח על פי כו: אין אקר פרץ אותו) שְׁנֵי שְׂרִיךְ ^(הלוחות) כְּשֵׁנֵי עַפְרִים

תֵּאמְרֵי ^(תאמרים של) צְבִיחָה : צִוְּאָרְךָ ^(ההיכל והפופת שוקופים וגבוהים ולשפת הנגות לשעשועי לחזק וקנוד) כְּמַגְדֵּל

הַשָּׁן עֵינֶיךָ בְּרִכּוֹת בְּחֻשְׁבוֹן ^(המושכות מים, כן חכמיו שיושבים) עַל־שַׁעַר

בַּת־רַבִּים אֶפְלָךְ ^(של ירושלים העיר) מֵעֲתָד ^(מעתד חזק) כְּמַגְדֵּל ^(בית יער) הַלְבָנוֹן ^(שהעמד עליו)

צוּפָה פִּנְי דְּמִשְׁק ^(ומנה שם את הבתים) : רֵאשֶׁךְ ^(תפלו שבראש חזקו ויזרחא) עֲלִיךָ כְּכַרְמֵל

וְדִלְתָה ^(קלע הקרים) קְלִיעַת רֵאשֶׁךְ ^(של נזירי) כְּאַרְגָּמָן ^(נאה קלועת ארגמן) מְלֶךְךָ ^(שמו של ה')

אָסוּר ^(קשור) בְּרִתְּהִים ^(תקלים) : מֵהַיָּפִית ^(קלד) וּמֵהַנְּעֻמָּת

שוריתי יתנה לבגדי תמיד

אֶהְבֶּה הַרוּגֵת ^{הרוגת} בַּתְּעֻנְיָוִים: זֹאת קִוְּמַתְךָ ^{להתענג בה} (שלא ברעת ללעם ועמדת וקסיה)

הַמַּתָּה לְתַמָּר וְשִׁדְיָךְ ^{הניאל חנייה} לְאִשְׁכְּלוֹת ^{מישאל ועוניה} שְׁמוֹשֵׁיּוֹת מִשְׁקָה, קֹדֶ: ^{השפיעו יראי השם}

אֶמְרֵתִי ^{לחילות} אֶעֱלֶה בְּתַמָּר ^{ואתקדש על ידיכם} אַחְזָה ^{בין אמות העולם} (אמרת השכינה לישׂראל שבגלות)

בְּסַנְסֵנִי ^{ענפים, בכס, ותאמתי} וַיְהוּיֵנָּה שִׁדְיָךְ ^{את דברי שלא תתפתי} (הטבים והחכמים)

בְּאִשְׁכְּלוֹת הַגִּפְנִי וְרֵיחַ אַפְּךָ כַּתְּפוּחִים

עֹמְדִים בְּאִמְוָתָם לְהִשִּׁיב דְּבָרִים: וְחַכְּךָ ^{תשובותיך, הקרי שיקיו} כִּיִּין הַטּוֹב ^{עונד} כַּנְסִי ^{כנס יי: חני}

חֹזְקֶךָ לְדוֹדֵי לְמִישָׁרִים ^{לאהבת} הַזֹּבֵב ^{לדבור של גורם} שְׁפַתִּי יִשְׁנִים

אֲנִי לְדוֹדֵי וְעַלֵּי ^{ואה} תִּשְׁוֹקְתוּ ^{משותקת}: לְכָה ^{ישמחו בך}

דוֹדִי נִצָּא הַשְּׂדָה ^{שתיני} נְלִינָה ^{קעודי אדמה} בַּכְּפָרִים

נִשְׁכִּימָה לְכַרְמִים ^{בהכ"ג ובהמ"ד} נִרְאָה ^{אראד בני עשו שהשפעת להם טובה ונחם בפרים בך}

אִם־פְּרַחַה הַגִּפְנִי ^{פעלי} פִּתְחָה הַסְּמָר ^{פעלי} הַנְּצוֹ ^{מקרא}

חֶרְמוֹנִים ^{פעלי} שָׁם אֵתֵן אֶת־דְּדֵי לֶךָ ^{אראד את כבודי ון לך, שבת בני יבנותי}

הַדּוֹדָאִים ^{דודאי התאנים הטובות והקיעות, העדיקים והפושעים} נִתְּנֵנִי־רֵיחַ ^{כולם} וְעַל־

פְּתָחֵינוּ כָּל־מַגְדִּים ^{שכר מעוות הרבה} חֲדָשִׁים ^{שחדשו ספרים} גַּם־יִשְׁגֹּם

דוֹדֵי צַפְנָתִי ^{שפתות} לֶךָ ^{כלבי} וְלַעֲבָדֶיךָ ^{לשכוד}

ח מִי יִתְנֶךָ כָּאֵחַ לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אֲמִי ^{שתבא} אֲמַצְאֶךָ ^{לחמני}

בַּחוּץ ^{נביאד מדברים בשמך} אֲשַׁקֶּךָ ^{אתכם ואנשכם} גַּם יְדַעֵי ^{ידעתי} לְאִי־בֹוֹ לִי: אֲנַהְגֶּךָ

אֲכִיאַךְ אֶל־בֵּית אֲמִי ^{בהמ"ק} תִּלְמַדְנִי ^{כמו שהרגלת לעשות באהל מועד} אֲשַׁקֶּךָ

שורתי יתנה לבגדי תמיד

מינין הרקח (נקים) מעסים ^{מתוק} רמני: שמאלו תחת

ראשי ^{במדבר} וימינו ^{בענין הלבוד} תתבקנו:

השבתי אתכם בנות ^{(בנסת ישראל אומרת לאמות העולם) אע"פ שאני קובלת ומתאוננת, ודוי מחזיק בגדי והוא לי למשען (בגלותי), לפיכך}

ירושלם ^{אמות} מהתעירו ^{תשניאו} ומהתעירו ^{תעריזו}

אתהאכה ^{להתפתות אחרים} עד שתחפין ^{כל עוד שדודי: חפץ בי}

מי זאת ^{שואל מרב} עלי מןמדבר ^{השיבותה} ^(הקב"ה יבית דינו אמרים על נקסת ישראל)

מתרפקת עליה ^{מודה שהיא חברתו ודבוקה בו, ומעידים הקב"ה} תחת ^{ובית דינו שקד נקסת ישראל אומרת): זכור ש}

התפוח ^(הרה העשוי תחת ראשי קתפת) עזרתוך שמה חבלתך ^{התפשתה} אמך ^{בלדתך}

שמה חבלה ילדתך: שימיני ^{בשביל אתה} בחותם ^{האכה}

על לבך ^{שלא} בחותם על זרועך ^{תשקתני} וראה ^{ותראה} כיעזה כמות

אהבה קשה כשאל ^{שאני} קנאה ^{נקרתי עלך} ^{(שנתקנאו ושנתגרו} רשפיה ^{ביל האמות בשבילך)}

רשפי ^{אש חזקה} אש שלהבתיה ^{הקאה} ^(שלהבת) מים רבים ^(האמות)

לא יוכלו לכבות אתהאכה ונהרות ^(שרהם) לא ^(מקליהם)

ישטפוה ^{ע"י חזק ואימה} אסיתן איש ^{או פתוי והסקתה} אתכלהון ביתו ^{להמיר}

באהבה בוז יבוזו לו: ^{עתה מומשיכים לומר} אחות לנו ^{(הקב"ה יבית דינו):} ^{(בתחתונים שרוצה} ^{לדיות עמנו)}

קטנה ^{(מקטנת עממה} ושדים ^{מכל האמות)} אין לה ^{(לא הגיע} מהנעשה ^{עת המאור)}

לאחתנו ביום שידבר בה ^(מהאמות) אם ^{(מתחזק באמית} חומה ^{ויראה)}

היא נבנה עליה ^{שלי} טירת כסף ^{עלה} ואסידלת ^{קחשת}

שורתי יתנה לבגדי תמיד

היא ^{הסוכבת על צירה} ^{ובהקשה עליה ופתחת} נצור עליה לית ארו ^{וסרים של עין הנרקבים :} ^{(עונה בנסת} ^{והתולעת אוכלתו} ^{ישראל)}

אני חומה ^{הזקה} ^{באהבתי} ושירי ^(בהכ"נ ובהמ"ד) כמגדלות אז ^{שאמרתי} ^{ואת}

הייתי בעיניו כמוצאת שלום ^{כקלה המוצאת :} ^{שלום בבית בעלה} כרם ^(כנס")

תה לשלמה ^{בירושלים} בבעל המון נתן את הכרם

לנזרים ^{אדונים} ^{קשים, קל} איש יבא בכריו אלף כסף ^{המסים וארנוניות :} ^{שגבו מהכרם}

כרמי ^{(ליום הדין יביאם} ^{הקב"ה במשפט ואומר)} אי על פי ^{הוא} שלי ^{אם על פי} לפני ^{שפסרתיו לכם} ^{בא כל מה שתטפתם,} ^(עונים אמות העולם)

האלף לך ^{(כל מה} ^{שגבעו נחזיר)} לשלמה ^{(עוד נוסף} ^{משקנו)} ומאתם ^{לנזרים}

את כריו ^{(לראשי ורקמי :} ^{הקב"ה אומר לנגסת} ^{ישראל שבגלות)} היושבת ^(בהכ"נ ובהמ"ד) בגנים

חברים ^{(בתוך} ^{הגלות)} מקשיבים לקולך ^{(ואתה קד :} ^{יקדישו חם)} השמועני

ברחו דודי ^{(אומרת בנסת} ^{ישראל)} ודמה לך ^{(מתולקו ופדע} ^{מבניותם)} לצבאי ^{(למהר} ^{הנאיכה)} אז

לעפר האילים ^{(והשרה} ^{שכיתה)} על הרי בשמים ^{(הר המזדה ובהמ"ק} ^{שיגרה במהרה במוע אמו)}